

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

TÜRKİYE'DE ÇOCUĞA KARŞI ŞİDDET 2020

DURUM RAPORU

2020

Hazırlayan: Doç. Dr. Emrah Akbaş

Yayına Hazırlayan: Ebru Ergin

Uluslararası Çocuk Merkezi

Bilkent Üniversitesi, Merkez Kampüs, Kütüphane Binası, 06800 Bilkent/Ankara

Tel: +90 312 290 23 66 Faks: +90 312 266 46 78

e-posta: bilgi@cocuklarlagucluyuz.net

Bu yayın, Avrupa Birliği tarafından finanse edilen ve Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından uygulanan "Küçük Hibeler Yoluyla Çocukların Sivil Topluma Katılımının Güçlendirilmesi" projesi kapsamında üretilmiştir. Avrupa Birliği bu yayının içeriği ile ilgili olarak herhangi bir sorumluluk veya yükümlülük kabul etmez.

Kısaltmalar

AÇEV:	Anne Çocuk Eğitim Vakfı
ADNKS:	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AMATEM:	Alkol Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi
BM:	Birleşmiş Milletler
CİSST:	Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği
CMK:	Ceza Muhakemesi Kanunu
COSİ:	Çocuklar İçin Çevrim İçi Güvenlik Endeksi
ÇEMATEM:	Çocuk ve Ergen Maddem Bağımlılığı Tedavi Merkezi
ÇODEM:	Çocuk Destek Merkezleri
ERG:	Eğitim Reformu Girişimi
ICC:	International Children's Center-Uluslararası Çocuk Merkezi
MEB:	Milli Eğitim Bakanlığı
OECD:	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
STK:	Sivil Toplum Kuruluşu
TAYA:	Türkiye Aile Yapısı Araştırması
TBSA:	Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması
TCK:	Türk Ceza Kanunu
TNSA:	Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması
TOÇEV:	Tuvana Okuma İstekli Çocuk Eğitim Vakfı
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu

İçindekiler

1. Giriş	10
2. Türkiye’de Çocuğa Karşı Şiddet Konusunda Yapılan Araştırmaların Mevcut Durumu.....	13
2.1. Çocuğa Karşı Şiddetin Göstergeleri.....	13
2.2. 2015-2018 Yılları Arasında Çocuğa Karşı Şiddet Konusunda Yayımlanmış Raporların ve Bilimsel Çalışmaların Sınıflandırılması.....	15
2.3. 2015-2018 Yılları Arasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Çocuğa Karşı Şiddet Konusunda Yayımladığı Raporların İçerik Analizi.....	17
2.3.1. Öne çıkan konular.....	17
2.3.2. Veri toplama araçları.....	17
2.3.3. Söylem.....	18
2.3.4. Politika önerileri.....	19
2.4. 2015-2018 Yılları Arasında Çocuğa Karşı Şiddet Konusunda Üniversitelerin Lisansüstü Programlarında Hazırlanmış Tezlerin İçerik Analizi.....	19
2.4.1. Öne çıkan konular.....	19
2.4.2. Veri toplama araçları.....	19
2.4.3. Söylem.....	20
2.4.4. Politika önerileri.....	20
2.5. Sonuç.....	20
3. Türkiye’de Çocuğa Karşı Şiddet Konusunda Mevcut Durum	24
3.1. Hanede ve Ailede Çocuğa Karşı Şiddet.....	27
3.1.1. Kentleşme.....	28
3.1.2. Boşanma.....	29
3.1.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği.....	31
3.1.4. Çocuklara Yönelik Disiplin Anlayışı.....	32
3.1.5. Ne Eğitimde Ne İstihdamda Yer Alan Çocuklar.....	33
3.1.6. Evden Kaçan Çocuklar.....	33
3.1.7. Kadına Karşı Şiddete Tanıklık Eden Çocuklar.....	34
3.1.8. Sonuç Olarak.....	35
3.2. Erken Yaşta ve Zorla Evlilik ve Adölesan Gebeliği.....	36
3.2.1. Sonuç Olarak.....	39
3.3. Çocuk Sağlığı.....	39
3.3.1. Çocuk Ölümleri.....	39
3.3.2. Çocuk İntiharları.....	40
3.3.3. Evde Sigara Kullanımı.....	41
3.3.4. İlk Evlilik Yaşı.....	41
3.3.5. İlk Doğumda Anne Yaşı.....	41
3.3.6. Düşük Doğum Ağırlığı.....	42

3.3.7. Aşılma	42
3.3.8. Çocukların Beslenmesi.....	43
3.3.9. Emzirme	44
3.3.10. Erken Çocuk Gelişimi.....	44
3.3.11. Küçük Çocuklar için Yeterli Bakım	44
3.3.12. Normal Gelişim Gösterme	45
3.3.13. Sonuç Olarak	45
3.4. Cinsel Şiddet.....	46
3.4.1. Sonuç Olarak.....	48
3.5. Suça Sürüklenen Çocuklar.....	49
3.5.1. Mevcut Veriler.....	51
3.5.2. İller Bazında Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı	51
3.5.3. Bölgeler Bazında Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı.....	51
3.5.4. Çocukların Yargılandıkları Mahkemeler.....	52
3.5.5. Suça Sürüklenen Çocukların Toplam Sanıklara Oranı.....	52
3.5.6. Çocuklar Hakkında Verilen Mahkûmiyet Kararlarının Toplam Kararlara Oranı.....	52
3.5.7. Çocuklar Hakkında Verilen Karar Oranları.....	52
3.5.8. Çocuklar Hakkında Verilen Mahkûmiyet Kararlarının Niteliği.....	53
3.5.9. Ceza Mahkemelerinde Çocuklar Hakkında Verilen Mahkûmiyet Kararları.....	53
3.5.10. Ceza Mahkemelerinde Çocuklar Hakkında Verilen Karar Türleri.....	53
3.5.11. Suça Sürüklenen Çocuklara İstanbul'da İsnat Edilen Suç Türleri.....	53
3.5.12. Çocuk Hükümlülerin Koşulları.....	56
3.5.13. Sonuç Olarak	57
3.6. Engelli Çocuğa Karşı Şiddet	58
3.7. Çocuk Yoksulluğu ve Çalışan Çocuk Sorunu.....	60
3.7.1. Çalışma Ortamlarında Çocuk Ölümleri	69
3.7.2. Mevsimlik Tarım İşlerinde Çalıştırılan Çocuklar	70
3.7.3. Sonuç Olarak.....	72
3.8. Alternatif Bakım Kurum ve Kuruluşlarında Kalan Çocuklar	72
3.8.1. Sonuç Olarak.....	74
3.9. Eğitim Ortamları.....	75
3.9.1. Okullarda Şiddet.....	79
3.9.2. Sonuç Olarak.....	80
3.10. Göçmen Çocuklar.....	81
3.10.1. Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Çocukların Sorunları.....	82
3.10.2. Sonuç Olarak.....	85
3.11. Siber Uzamda Şiddet.....	85
3.11.1. Sonuç Olarak.....	88
Yararlanılan Kaynaklar.....	96
Sivil Toplum Kuruluşlarının Hazırladığı Raporlar.....	96
Üniversitelerin Lisansüstü Programlarında Hazırlanmış Tezler.....	97
Diğer Kaynaklar	98

Şekiller Listesi

Şekil 1 Sivil Toplum Kuruluşlarının Hazırladığı Raporların Yapısı.....	21
Şekil 2 Üniversitelerin Lisansüstü Programlarında Hazırlanan Tezlerin Yapısı.....	22
Şekil 3 Türkiye'de Çocuk Nüfusunun Gelişimi.....	26
Şekil 4: Çocuk Nüfus Oranı (%).....	27
Şekil 5 Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocukların Eğitime Devam Durumu (%), 5-17 Yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019	63
Şekil 6 Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocukların Çalışma Nedeni (%), 5-17 Yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019	63
Şekil 7 Çalışma Ortamlarında Fiziksel Sağlığı Olumsuz Etkileyen Faktörler (%), 5-17 Yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019	66
Şekil 8 Çalışma Ortamlarında Etkileyen/Etkileyebilecek Elverişsiz Faktörler (%), 5-17 Yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019	66
Şekil 9 Ev İşlerinde Yardımcı Olma Durumuna Göre Çocuklar (%), 5-17 Yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019.....	67

Tablolar Listesi

Tablo 1 Sivil Toplum Kuruluşları Tarafından Hazırlanan Raporlar.....	15
Tablo 2 Üniversitelerin Lisansüstü Programlarında Hazırlanmış Tezler.....	16
Tablo 3 Türkiye’de Çocuk Nüfusu.....	25
Tablo 4: Farklı Yaş Gruplarına Göre Çocuk Nüfusu.....	26
Tablo 5 Şehir-Köy Nüfus Oranları.....	28
Tablo 6 Son Üç Yılda Evlenen ve Boşanan Çift Sayıları.....	29
Tablo 7 Tek Ebeveyn ve Çocuklardan Oluşan Çekirdek Aileler.....	29
Tablo 8 Cinsiyete Göre Boşanma Nedenleri Oranı, 2016.....	30
Tablo 9 Cinsiyete Göre Hanedeki İşlerden Genellikle Sorumlu Olan Kişilerin Oranı, 2016.....	31
Tablo 10 Eşler Arasında Anlaşmazlık Olduğunda Eşlerin Verdiği Tepkiler, 2016.....	32
Tablo 11 Anne ve Babalara, İBBS 1. Düzeye ve Üç Büyük İle Göre Çocuklara Verilen Cezalar, 2016.....	32
Tablo 12 Ne Eğitimde Ne İstihdamda Yer Alan Çocuklar.....	33
Tablo 13 20-24 Yaş Grubunda Olup 18 Yaşından Önce Evlenen Bireylerin Oranı, 2010-2018.....	36
Tablo 14 Çocuk Yaşta Anne Olanlar.....	37
Tablo 15 Yaşa Özel Adölesan Doğurganlık Hızı (2009-2018).....	38
Tablo 16 Çocuk Yaşta İntihar.....	40
Tablo 17 Sigara ve Alkol Kullanımı.....	41
Tablo 18 Aşılama Oranları.....	43
Tablo 19 Güvenlik Birimine Cinsel Suç Mağduru Olarak Gelen veya Getirilen Çocuk Sayısı.....	46
Tablo 20 Çocukların Cinsel İstismarı Suç ve Karar Sayıları.....	46
Tablo 21 Ceza Mahkemelerinde Toplam Gelen Dosyalardaki Suça Sürüklenen Çocuk Sayıları.....	51
Tablo 22 Ceza Mahkemelerine Yıl İçinde Gelen Davalardaki 100.000 Çocuk Nüfusundaki Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı.....	52
Tablo 23 Güvenlik Birimlerine Gelen veya Getirilen Çocuklar.....	54
Tablo 24 Ankara Barosu CMK Uygulama Merkezinin Suça Sürüklenen Çocuklar İçin Yaptığı Avukat Atama Sayıları.....	55
Tablo 25 Genel Nüfus İçinde Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre En Az Bir Engeli Olan Nüfus, 2011.....	58
Tablo 26 2017 -2018 Döneminde Özel Eğitim Kurumlarında Eğitim Alan Öğrencilerin Sayıları.....	59
Tablo 27 Çocuk İstihdamı.....	61
Tablo 28 Ekonomik Faaliyette Çalışan Çocuklara İlişkin Temel Göstergeler, 5-17 Yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019.....	61

Tablo 29 Eğitime Devam Durumuna Göre Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocuklar, 5-17 Yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019	62
Tablo 30 Ekonomik Faaliyet Koluna Göre Çalışan Çocuklar, 5-17 Yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019.....	64
Tablo 31 İşteki Duruma Göre Çalışan Çocuklar, 5-17 Yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019.....	64
Tablo 32 Yaş Grubu, Cinsiyet ve İşyeri Duruma Göre Çalışan Çocuklar, 5-17 Yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019.....	65
Tablo 33 Referans Haftasında Ev İşlerine Harcanan Haftalık Fiili Süreye Göre Çocuklar, 5-17 Yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019	67
Ev işlerine harcanan haftalık fiili saate göre dağılım (%).....	67
Tablo 34 Çocuk Yoksulluğu.....	68
Tablo 35 Hanehalkı Sorumlusu İşsiz Olan Hanehalklarında Yaşayan Çocuk Sayısı.....	68
Tablo 36 Çalışanı Olmayan Hanehalklarında Yaşayan Çocuk Nüfusunun Toplam Çocuk Nüfusa Oranı.....	68
Tablo 37 Maddi Yoksun Olan Çocuklar.....	69
Tablo 38 En Düşük Gelire Sahip %20'lik Nüfus Kesimi İle En Yüksek Gelire Sahip %20'lik Nüfus Kesimi Arasındaki Fark.....	69
Tablo 39 AÇSH Çocuk Hizmetleri GM'ne Bağlı Kuruluşlar.....	72
Tablo 40 Çocuk Bakımına Yönelik Hizmetlerdeki Çocuk Sayıları.....	72
Tablo 41 Kurum Bakımında Rahatsız Olunan Konular	74
Tablo 42 Kurum Bakımında Fiziksel Şiddet Görme Durumu.....	74
Tablo 43 Göçmen Çocukların Çalıştıkları İşler.....	83
Tablo 44 Göstergeler.....	91

1. Giriş

Çocuğa karşı şiddet konusunda araştırmalar ve veriler özellikle gelişmekte olan ve geri kalmış ölkelerde son derece az ve tutarsız olmakla beraber çocuğa karşı şiddet konusunda artan duyarlılık ve bilinç sevindirici ve ümit vericidir. Sonuçta çocuğa karşı şiddetin kapsamı, doğası ve etkileri konusunda ve çocuğa karşı şiddeti yeniden üreten sosyal normlar ve tutumlar hakkında yeterli kanıtlar mevcut değildir. Bunun sonucunda şiddeti önleyecek, gelişimini izleyecek ve savunuculuğu teşvik edecek kanıta dayalı programlar ve politikalar oluşturmak için daha fazla veriye ihtiyaç bulunmaktadır. Bu verilere ayrıca çocukların korunmasına ve iyilik hallerine katkı sunacak kampanyalar, yasalar, yönetmelikler ve hizmetlerin geliştirilmesi için de ihtiyaç duyulmaktadır (Unicef, 2014a).

Son zamanlarda söz konusu bu boşluğu doldurmak amacıyla farklı ölçme araçlarının kullanıldığına tanık olmaktadır. Bunların başında ise tarama çalışmaları (anketleri) gelmektedir. Uluslararası kuruluşlar, uluslararası ve ulusal sivil toplum kuruluşları, kamu kurumları ve araştırmacılar bu ölçüm araçlarını sıklıkla kullanmakta (Unicef, 2014a; Bununla birlikte uluslararası düzeyde mutlak bir veri toplama yöntemi üzerinde uzlaşı bulunmamaktadır. Sıklıkla farklı ölçme araçları kullanılmakta ve bu da tutarsız ve güvenilmez verileri ortaya çıkarmaktadır; zira farklı ölçme araçlarının kullanılması verilerin karşılaştırılmasını zorlaştırmaktadır. Özellikle de çocuklar söz konusu olduğunda veri toplama sürecinde etik sorunlar ve ikilimler kaçınılmaz hale gelmektedir.

Çocuğa karşı şiddet konusunda mevcut verilerin sorunları şöyle özetlenebilir (Unicef, 2005):

- Ülkeler arasında yapılan araştırmaların hem sayı hem nitelik bakımından dengesiz dağılımı
- Uluslararası düzeyde karşılaştırılabilir verilerin yokluğu
- Resmi istatistiklerin sınırlılıkları
- Şiddete dair kategorik ve parçalı bakış (Şiddete bütüncül yaklaşımın önündeki büyük engel. Bu bakış, farklı şiddet kategorileri arasındaki karmaşık ilişkileri görmemizi engeller)
- Çocukları ve çocukların şiddete ilişkin algılarını içeren araştırmaların yokluğu

Çocuk Koruma İzleme ve Değerlendirme Referans Grubunun¹ Çocuğa Karşı Şiddet Konusunda Veri Toplama Teknik Çalışma Grubu yaptığı değerlendirmede aşağıdaki bulgulara ulaşmıştır (Unicef, 2014a):

- Çocuğa karşı şiddet konusunda yapılan araştırmalara ilgi 2006 yılında Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği Çocuğa Karşı Şiddet Çalışması ile ivme kazanmıştır.
- Çocuğa karşı şiddet konusundaki araştırmalar bir hayli dağınık görünmektedir ve çoğu çalışma ilgili tarafların, uygulayıcıların ve araştırmacıların bilgisi dâhilinde değildir.
- Çalışmaların niteliğinde standart bir dağılım yoktur.
- Bazı araştırmalar evreni temsil kabiliyeti taşıyan örneklemeler belirlenmeksizin ve temel nicel araştırma ilkelerini ihlal etmek suretiyle gerçekleştirilmektedir.
- "Şiddet" ve "istismar" gibi anahtar kavramlar genellikle her çalışmada çalışmaya özgü bir biçimde tanımlanmaktadır. Bunun bir sonucu olarak örneğin "fiziksel istismar" gibi kavramlar sıklıkla kullanılsa bile farklı çalışmaları karşılaştırma imkânı bulunmamaktadır.
- Davranışlar, risk faktörleri ve tutumlara dair araştırmalarda ortaklıktan çok farklılıklar söz konusudur ve bu da karşılaştırmayı imkânsız hale getirmektedir. Bunun bir nedeni söz konusu çalışmalardaki açık teorik ve kavramsal çerçevenin yokluğu olabilir.
- Kullanılan çoğu araç, kavram ve yaklaşım gelişmiş ülkelerde geliştirilmiş ve sonra diğer ülkelere uyarlanmıştır. Ama bu yapılırken veri toplama önce bilişsel sinama ve pilot çalışmalar ihmal edilmiştir.

Gelişmiş ülkelerdeki mevcut verilerin kullanılması ve değerlendirilmesinde ülkeler arasındaki farklılıkları dikkate almak gerekmektedir. Özellikle Türkiye'de çocuğa karşı şiddet olgusunu anlamak ve söz konusu bu verileri doğru analiz edebilmek için Türkiye'de çocuğa karşı şiddetin sosyolojisini anlamaya dönük çalışmaların teşvik edilmesi önemlidir. Diğer taraftan, Türkiye'nin durumunu diğer ülkelerle mukayese edebilmek için veri toplama araçları ve veri setlerinde standart uygulama ve programların varlığına ihtiyaç bulunmaktadır. Aksi takdirde mevcut verilerin karşılaştırma kapasitesi ve kabiliyeti olmayacaktır.

.....

1 CP MERG; 2010 yılında UNICEF yönetiminde kurulan ve UNICEF'in yönetimini Save the Children ve World Vision kuruluşlarıyla paylaştığı birimdir. Amacı; standartların, etik kılavuzların, araçların ve metodların geliştirilmesi suretiyle izleme, değerlendirme, araştırma ve veri toplama kalitesinin artırılmasıdır.

Avrupa ülkelerinde çocuğa karşı şiddet konusunda yapılan çalışmalara göre (Jernbro ve Jonson, 2016);

- Çocukların %5-35'i evde ciddi şiddete maruz kalmaktadır.
- %4-9'u ciddi psikolojik istismara maruz kalmaktadır.
- Kabaca her üç çocuktan biri ciddi aşağılayıcı muameleye maruz kalmaktadır.
- Kız çocuklarının %15-30'u ve erkek çocuklarının %5-15'i cinsel istismara maruz kalmaktadır. Bu istismar büyük oranda ev dışında gerçekleşmektedir.
- Çocukların %3-15'i ciddi ihmale uğramaktadır.
- Çocukların %8-25'i aile içinde yetişkinlerin şiddetine tanıklık etmiştir.

Düşük oranlar genellikle İskandinav ülkelerine ve yüksek oranlar ise Doğu Avrupa ülkelerine aittir. Risk faktörleri ise aşağıdaki gibidir:

- Mali istikrarsızlık/yoksulluk ve düşük eğitilmiş ebeveynler
- Ülkedeki ekonomik eşitsizlik (bu özellikle istismar kaynaklı ölüm riskini artırır)
- Madde kullanımı (aile içinde yetişkinler arası şiddet riskini artırır)
- Düşük sosyal statü ve zayıf sosyal iklim (bütün şiddet riskinin yaklaşık %10'undan sorumludur).

Şu iyi bilinmektedir ki çocuklara karşı şiddet akut yaralanma ve hatta ölüm riskini doğurabilmektedir. Ayrıca istismar ve şiddet tehdidi altında yaşamak; çocuklar açısından zayıf okul performansı, düşük yaşam kalitesi, psikolojik bozukluklar ve kendine zarar verme riskini artıran güçlü stres faktörleridir. İyi uygulanmış kimi çalışmalar yetişkinlikte ortaya çıkan davranış bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu, suç ve obezite ile çocuklukta yaşanan istismar arasında güçlü bir korelasyon bulunduğunu göstermektedir (Jernbro ve Jonson, 2016).

2. Türkiye'de Çocuğa Karşı Şiddet Konusunda Yapılan Araştırmaların Mevcut Durumu

Çalışmanın bu bölümünde 2015-2018 yılları arasında Türkiye'de çocuğa karşı şiddet konusunda sivil toplum kuruluşları tarafından yayımlanmış raporların ve üniversitelerin lisansüstü programlarında hazırlanmış tezlerin odaklandıkları temalar, metodolojik tercihler, söylemler ve politika önerileri ele alınmıştır.

Çalışmada öncelikle çocuğa karşı şiddetin Türkiye'deki mevcut göstergeleri ele alınacak, daha sonra ise çocuğa karşı şiddet konusunda sivil toplum kuruluşlarının hazırladığı raporlar ve lisansüstü programlarda yazılan tezlerin içerik analizi yapılacaktır.

2.1. Çocuğa Karşı Şiddetin Göstergeleri

Türkiye'de çocuk refahı uygulamaları ve genel olarak çocuk politikaları henüz kapsamlı göstergeler ve sistemli analizler üzerine inşa olamamaktadır. Bu nedenle çocuğa karşı şiddet konusunda da veri elde etmeyi ve bu verilerle politika ve uygulamalar geliştirmeyi mümkün kılacak gösterge setleri yeterli değildir. Ayrıca gösterge setleri ne çocuğun iyilik haliyle ne de çocuk haklarıyla bağlantılı olarak geliştirilmiştir.

Türkiye'de çocuğun iyilik hali konusunda önemli açık veri kaynaklarından birisi Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) bölgesel göstergeler veri tabanıdır. TÜİK'in bölgesel göstergeler veri tabanında nüfus ve göç, demografi, aile, toplumsal cinsiyet, yoksulluk, konut, çevre, yaşam kalitesi ve yaşam memnuniyeti gibi farklı alanlarda yayımlanmış bölgesel istatistikler bulunmaktadır.

Çocuğa karşı şiddet konusunda önemli bir veri kaynağını yine TÜİK'in Aile Yapısı Araştırması oluşturmaktadır. Bu veri kaynağı üzerinden düzey I ve üç büyük il için verilere erişim mümkündür. Bundan başka TÜİK'in adalet istatistiklerinden ceza infaz süreçlerindeki çocuklarla ilgili veri elde etmek de mümkündür. Burada cinsiyet, yaş ve suç türüne göre verilere erişilebilir.

TÜİK'in yanı sıra çocuk konusunda istatistik üreten ve yayımlayan kamu kurumlarının başında Sağlık Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı gelmektedir. Bunlardan başka sınırlı da olsa Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü de veri paylaşmaktadır.

Bir diğer önemli veri kaynağı da periyodik olarak yapılan kimi araştırmalardır. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA), Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TAYA), Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması (TBSA) bunların başında gelmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının ise göstergelerin geliştirilmesine hizmet edecek veri üretimi bir hayli sınırlıdır. International Children's Center (ICC), Eğitim Reformu Girişimi (ERG) ve AÇEV gibi kuruluşlar düzenli veri toplayan ve yayımlayan sivil toplum kuruluşları arasında gelmektedir.

Kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının düzenli, sistemli ve şeffaf veri toplama ve paylaşma süreci aşağıdaki hususlar bakımından büyük önem arz etmektedir:

- Bu veriler çocuğa karşı şiddet konusunda koruyucu ve önleyici hizmetlerin ve çalışmaların hayata geçirilmesine yardımcı olmaktadır.
- Bu veriler ayrıca çocuk refahı alanında kalkınma hedeflerine ne ölçüde ulaşıldığını göstermektedir.
- Söz konusu veriler mevcut politika ve programların etkililiğini ve verimliliğini anlamamıza yardımcı olmakta ve böylece kimi politika ve programlardan vazgeçilip yeni politika ve programlar geliştirilebilmektedir.
- Politika yapıcılar politika üretirken bu verilerden ve göstergelerden yararlanmaktadır.
- Bu verilerle ülkenin gelişme sürecinde güçlü ve zayıf yönleri açıkça anlaşılmaktadır.
- Kapsamlı bir çocuk politikasının geliştirilmesi için bu veriler temel teşkil etmektedir.
- Bu veriler olası kamu-sivil toplum ortaklığına ve yerel uygulamalara rehberlik etmektedir.

Bununla birlikte Türkiye'de çocuk refahı alanındaki temel sorun sistemli verilerin yokluğu ve bir çocuk politikasının geliştirilememiş olmasıdır. Politika geliştirme süreci ihtiyaç analizi perspektifine ve dolayısıyla yereldeki ihtiyaç ve sorunlara uzak

durmaktadır.

Çocuk refahı alanındaki genel veri sorunu çocuğa karşı şiddet konusunda daha da sorunlu bir yapıyı pekiştirmektedir. Çocuğa karşı şiddet konusunda sistemli veri elde edebilmek için gösterge setlerinin geliştirilmesine ve kamu-sivil toplum-akademi ilişkisinin kurumsallaşmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir.

2.2. 2015-2018 Yılları Arasında Çocuğa Karşı Şiddet Konusunda Yayımlanmış Raporların ve Bilimsel Çalışmaların Sınıflandırılması

Bu çalışmada 2015-2018 yılları arasında çocuğa karşı şiddet konusunda sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanmış 22 rapor ve 18 lisansüstü tezi seçilmiş ve içerik analizine tâbi tutulmuştur (Raporlar ve tezler kaynakça bölümünde ayrı başlıklar halinde sunulmuştur). Bu raporlar ve tezler evvela tema ve metodolojisine göre sınıflandırılmış ve daha sonra analiz edilmiştir.

İçerik analizinde aşağıdaki başlıklar referans olarak kabul edilmiştir:

- Seçilen konular
- Veri toplama araçları
- Söylem
- Politika önerileri

Tablo 1 Sivil Toplum Kuruluşları Tarafından Hazırlanan Raporlar

Yıl	Sayı	Temalar	Metodoloji
2015	6	Erken uyarı sistemleri Eğiticilerin eğitimi Eğitim ortamları Çocukların ticari cinsel sömürüsü 0-6 yaş çocukların durumu Baro verileri	Masa başı çalışması Çalıştay Masa başı çalışması Nicel araştırma Derleme
2016	6	Cinsel istismar İstismar Akran zorbalığı ve flört şiddeti Baro verileri Engelli çocuklara karşı şiddet Baro verileri	Yasa analizi Masa başı çalışması Durum analizi Çalıştay Nicel araştırma Derleme Medya içerik analizi Nitel araştırma
2017	5	Refakatsiz sığınmacı çocuklar Cinsel istismar Eğitim ortamları Flört şiddeti Baro verileri	Çalıştay Derleme Makro veriler

Yıl	Sayı	Temalar	Metodoloji
2018	5	Medyada çocuğa karşı şiddet içeriği Çocuğun medyada temsili Çocuk hakları ihlalleri Eğitim ortamlarında şiddet Suriyeli kız çocukları Baro verileri	Medya içerik analizi Masa başı çalışması İhtiyaç analizi Derleme
Toplam	22		

Tablo 2 Üniversitelerin Lisansüstü Programlarında Hazırlanmış Tezler

Yıl	Sayı	Temalar	Metodoloji	Araştırma Öznesi	Lisansüstü Program
2015	5	Cinsel istismar Gençlik şiddeti Akran zorbalığı Aile içi şiddet ve dindarlık	Nitel Nicel	Öğretmenler ve okul yöneticileri Ebeveynler Gençler Ortaokul öğrencileri Lise öğrencileri	İşletme yönetimi Felsefe ve din bilimleri Sosyoloji Hemşirelik
2016	1	Cinsel istismar	Nicel	İstismara uğramış ergenler	PDR
2017	3	Anne ihmal ve istismar Disiplin yaklaşımları Çocuğa karşı şiddet ve dini tutum	Nicel	Anneler Aileler ve sağlık çalışanları Ebeveynler	Sosyal hizmet Çocuk sağlığı ve hastalıkları Felsefe ve din bilimleri
2018	9	Ensest mağduru çocuklar Cinsel istismar Aile içi şiddet Suça sürüklenmiş çocuklar Duygusal ihmal ve istismar İhmal ve istismar Ebeveyn alkol kullanımı ve şiddet İstismar farkındalığı	Dosya inceleme Medya tarama Nicel	Mağdur çocuklar Sağlık çalışanları Suça sürüklenmiş çocuklar Okul öncesi öğretmenleri Ebeveynler	Sosyal hizmet Sosyoloji Aile hekimliği Çocuk gelişimi ve eğitimi Eğitimde psikolojik hizmetler Madde bağımlılığı Psikoloji
Toplam	18				

2.3. 2015-2018 Yılları Arasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Çocuğa Karşı Şiddet Konusunda Yayımladığı Raporların İçerik Analizi

2.3.1. Öne çıkan konular

2015-2018 yılları arasında sivil toplum kuruluşlarının hazırladığı raporlarda en çok çocuğa karşı cinsel istismar konusu öne çıkmıştır. Bunu eğitim ortamlarına dair konular izlemektedir (eğitim ortamlarında şiddet ve eğiticilerin eğitimi gibi). Daha sonra ise göçmen ve sığınmacı çocuklara yönelik yapılan araştırmaların sonuçları gelmektedir.

Raporlarda çocuğa yönelik cinsel istismarın öne çıkması şiddet konusuna dair kimi kabullerin varlığına işaret etmektedir. Çocuğa yönelik cinsel istismar çocuk konusundaki en yakıcı sosyal sorunlardan birini oluşturmaktadır ancak cinsel istismar kadar önemli kimi konular sivil toplumun çalışma alanının dışında kalmış görünmektedir.

Raporlarda eğitim ortamlarının öne çıkan bir diğer konu olması oldukça anlaşılırdır zira Türkiye'de nüfus yaşlanma trendine girmekle beraber hala önemli bir çocuk nüfusunun varlığı söz konusudur ve okul çağındaki çocuk sayısı bir hayli yüksektir. Bu nedenle çocuk alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının önemli bir kısmı eğitim alanına odaklanmış durumdadır.

Son 7 yılda sadece çocuk konusunda değil genel olarak sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarında göç ve sığınmacılık konusu öne çıkmaktadır. Bu durum 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşının ardından Türkiye'ye yaklaşık 4 milyon sığınmacının gelmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Çocuğa karşı şiddet konusunda sivil toplum kuruluşlarının yaptığı çalışmalarda sığınmacılık içeriğinin öne çıkmış olması bundan dolayı tesadüf değildir. Öte yandan bu konu düzenli ve sistemli veri toplamanın en zor olduğu alanlarda biridir.

2.3.2. Veri toplama araçları

2015-2018 yılları arasında Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının çocuğa karşı şiddet konusunda yayımladığı raporlar genellikle masa başı araştırması, literatür taraması, mevcut makro verilerin derlenmesi, çalıştaylar ve medya içerik taraması yöntemleri kullanılarak hazırlanmıştır. Az sayıda olmakla beraber nicel ve nitel araştırma tekniklerinin kullanıldığı bilimsel araştırmalar da mevcuttur.

Masa başı araştırmaları genellikle veri paylaşan kamu kurumlarının verilerini esas alan çalışmalardır. Makro verilerden yola çıkarak politika önerileri geliştiren bu çalışmalar söz konusu veriler arasında anlamlı ilişkiler kurmaya dönük ekonometrik modellemeler ve ileri düzey istatistik analizlerinden yoksun görünmektedir.

Çalıştaylar sivil toplum kuruluşlarının hazırladığı raporların temel kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Bununla birlikte çalıştayların, durum analizinin bir parçası veya bir araştırma tekniği gibi veri sağlayan bir araç olarak kullanılmadığı dikkati çekmektedir. Düzenlenen çalıştaylarda delphi tekniği ve swot analizi gibi teknikler etkili bir biçimde kullanılmamakta ve genellikle ortaya çıkan çalıştay raporları bir tür toplantı tutanağı izlenimi vermektedir. Bu çalışmalardan elde edilen bilgiler ise bilimsel bir bulguya veya veriye dönüştürülememektedir.

Medya içerik analizleri açık ve şeffaf verilerin paylaşılmadığı bir ortamda zorunlu bir tercih olarak öne çıkabilmektedir ancak burada önemli bir sorun bulunmaktadır. Medya içeriklerini toplumsal gerçeği yansıtan objektif bir kaynak olarak ele almak soruntudur. Medya öznenin kendi toplumsal gerçekliğini aktarmak bir tarafa kimi zaman toplumsal gerçekliği inşa edici bir rol oynayabilmektedir. Bu bakımdan, çocuğa karşı şiddet konusunda medyayı kaynak olarak kabul etmek medyada yer bulmayan şiddet olaylarının gözden kaçmasına neden olabilmektedir. Sosyal sorunların politika süreçlerine taşınmasında medyanın önemli bir referans olduğu aşikârdır ancak gerçek sosyal sorun analizi objektif verilere ve ihtiyaç analizi perspektifine ihtiyaç duymaktadır. Bu bakımdan medya politika süreçlerinin sadece bir unsurudur vesosyal sorunlar görünürlük üzerinden ele alınabilecek sorunlar değildir.

2.3.3. Söylem

Çocuğa karşı şiddet konusunda sivil toplum kuruluşlarının söylemi genellikle çocuk haklarını referans alan ve büyük oranda kamu penceresinden bakan bir dil üzerine inşa edilmiş görünmektedir. Hâlbuki sivil toplumun kamu politikaları karşısındaki önemli sorumluluklarından biri de savunuculuk faaliyetleridir. Kamunun sorumluluklarını sıklıkla hatırlatmak toplumsal fayda üretmek bakımından önemlidir ancak sivil toplumun çocuğa karşı şiddet konusunda aslı sorumluluklarının başında savunuculuğun gelmesi beklenmektedir.

Kimi zaman söz konusu raporlarda çocuğu "suç"un fâili gibi gören bir dil kullanılabilir. Örneğin "kapkaç yapan çocuklar" ve "mendil satan Suriyeli çocuklar" gibi ifadeler raporlarda dikkati çekmektedir. Çocuk haklarını referans olan sivil toplum kuruluşlarının raporlarında dikkati çeken bu dilin sorunlu yanları ortadadır. Suçun fâili olarak çocuğu konumlandıran bir bakış açısı, söz konusu şiddet olduğunda mağdur olan çocuğun konumunu dolaylı olarak yine fâil/eyleyici olarak görebilir. Bakış açısındaki bu sorunlu ve masum olmayan tarafları ortadan kaldırmanın yolu evvela dili dönüştürmek ve deyim yerindeyse yapı sökümüne (deconstruction) uğratmaktır.

Çocuğa karşı şiddet konusunda söylemde öne çıkan hususlardan biri de çocuğun

bir kurban olarak tasavvur edilmesidir. Çocuk katılımı söylemine rağmen kurban çocuk imgesinin hala güçlü olduğu dikkati çekmektedir. Kurban çocuk imgesi sivil toplum kuruluşlarının çocuğa karşı şiddetle mücadele faaliyetlerinde çocuğu güçlendirmekten ziyade çocuğa karşı sevecen ve korumacı tutumu benimseyen ve yaygınlaştıran uygulamalar içinde olmaları sonucunu doğurabilir. Merhameti ve şefkati merkeze alan uygulamalarda hiçbir sakınca yoktur ancak merhamet ve şefkate bir özne olarak çocuğu güçlendirmeyi benimseyen bakış açısının eşlik etmesinde fayda vardır. Çocuğu bir kurban veya iyi ihtimalle masum olarak tasavvur eden bakış açısının bir tuzağı da çocuğa karşı yetişkince bir pozisyon alması ve çocuğa hiyerarşik yaklaşmasıdır. Bu bakış bütün iyi niyetine rağmen çocuğun katılımı ve özne olarak görülmesi bakımından sınıfta kalacak ve şiddetin yeniden üretilmesine yol açabilecektir.

2.3.4. Politika önerileri

Sivil toplum kuruluşlarının sunduğu politika önerileri sivil toplum kuruluşlarının kendisini yok sayabilmektedir. Söz konusu politika önerilerinde genellikle İçişleri Bakanlığı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Cumhuriyet Savcılığı, Çocuk Mahkemeleri, Çocuk İzlem Merkezleri gibi bakanlık ve kurumları dâhil eden bir perspektif söz konusudur. Yani bir sosyal sorun olarak çocuğa karşı şiddet konusuna dair öneriler genellikle kamu odaklı bir perspektiften inşa edilmektedir.

Raporların politika önerilerini içeren bölümlerinin genellikle "problem odaklı" olduğu dikkati çekmektedir. Bu açıdan bakıldığında kamunun problem odaklı perspektifi sivil toplum tarafından da paylaşıyor görünmektedir. Kamunun perspektifinden ayrılan nokta ise savunuculuğa yapılan vurgudur. Bununla birlikte koruyucu ve önleyici bir bakış açısı ve çözüm odaklılık konusunda sorunlar bulunmaktadır.

2.4. 2015-2018 Yılları Arasında Çocuğa Karşı Şiddet Konusunda Üniversitelerin Lisansüstü Programlarında Hazırlanmış Tezlerin İçerik Analizi

2.4.1. Öne çıkan konular

2015-2018 yılları arasında üniversitelerin lisansüstü programlarında hazırlanan tezlerin en çok çocuğa yönelik cinsel istismar konusuna odaklandığı görülmektedir. Bunu genel olarak aile içi ihmal ve istismar konusu izlemektedir.

2.4.2. Veri toplama araçları

2015-2018 yılları arasında Türkiye'de üniversitelerin lisansüstü programlarında

çocuğa karşı şiddet konusunda hazırlanan tezlerin neredeyse tamamı nicel araştırma yaklaşımını kullanmıştır. Nitel araştırma yaklaşımı çok az araştırmacı tarafından tercih edilmiştir. Geriye kalan araştırmalarda medya tarama ve dosya incelemesi yöntemleri kullanılmıştır.

Söz konusu tezlerde araştırmacının öznesi genellikle ya gençlerden ya ebeveynlerden ya da çalışanlardan (öğretmenler, sağlık çalışanları, vb.) oluşmaktadır. Çok az araştırmacı şiddete uğramış çocuklara ulaşmayı tercih etmiştir. Bir kısmı ise çocukların dosyasını incelemekle yetinmiştir.

Tezler sosyal hizmet, sosyoloji, psikoloji gibi sosyal bilim alanlarında, eğitim fakültelerinde, tıp ve hemşirelik gibi sağlık bilimleri alanlarında ve din bilimleri alanında hazırlanmıştır. Çocuğa karşı şiddet konusuna akademik ilgi çeşitlidir ve özellikle din bilimleri alanının bu konuya olan artan ilgisi dikkat çekicidir.

2.4.3. Söylem

Çocuğa karşı şiddet konusunda hazırlanan lisansüstü tezlerin söylemi çocuk haklarını referans almış görünmektedir. Bununla birlikte tezlerde sivil toplum kuruluşlarında da olduğu gibi bütüncül bir bakış açısının yokluğu ve problem odaklı yaklaşım dikkat çekmektedir.

Çocuğa karşı şiddet konusunda mevcut söylemleri yeniden üreten söz konusu tezler epistemolojik ve metodolojik bir yeni tarz veya dil üretme iddiasından uzak görünmektedir.

2.4.4. Politika önerileri

Lisansüstü tezlerin politika önerileri genellikle çocuğu çevreleyen aile, okul ve sağlık gibi sistemlerde farkındalık uyandırmaya dönük önerilerdir. Tezler konuya dair sınıfsal, kültürel ve ekonomik perspektiflerden bütüncül bir bakış açısı öneremediği gibi somut bulgulara dayalı birtakım politika önerileri getirmek konusunda da yetersiz kalmaktadır.

2.5. Sonuç

2015 yılından günümüze Türkiye'de sivil toplum kuruluşları tarafından çocuğa karşı şiddet konusunda yayımlanan raporların genellikle masa başı araştırması, literatür taraması, mevcut makro verilerin derlenmesi, çalıştaylar ve medya içerik taraması yöntemleri kullanılarak hazırlandığı görülmektedir. Az sayıda olmakla beraber nicel ve nitel araştırma tekniklerinin kullanıldığı bilimsel araştırmalar da mevcuttur.

Sivil toplum kuruluşlarının tercih ettiği bu yöntemlerin sınırlılığı sahadan elde edilen bulgularla güçlü politika metinlerinin ortaya çıkmasına engel olmaktadır. Bu sınırlılığın temel nedenleri; kamu kurumlarının veri toplama ve saklama kapasitesindeki güçlüklerden ve sivil toplum kuruluşlarının bilimsel veri toplama ve bu verileri politika metinlerine dönüştürme konusundaki yetersizliklerinden kaynaklanmaktadır.

2015-2018 yılları arasında hazırlanmış olan raporlara bakıldığında bu raporların genellikle çocuğa yönelik cinsel istismar konusuna odaklandığı görülmektedir. Çocuğa yönelik cinsel istismar çocuğa karşı işlenen en yaygın ve acımasız suçlardan birini oluşturmaktadır ancak Türkiye'de çocuğa karşı şiddet konusunda verilere dayalı bir durum/ihtiyaç analizi söz konusu olmadığı için sivil toplum kuruluşlarının odaklandığı konular gerçek ihtiyaçla ve sosyal sorunlarla değil genellikle kanaatlerle ve medyada görünürlük referansıyla şekillenmektedir.

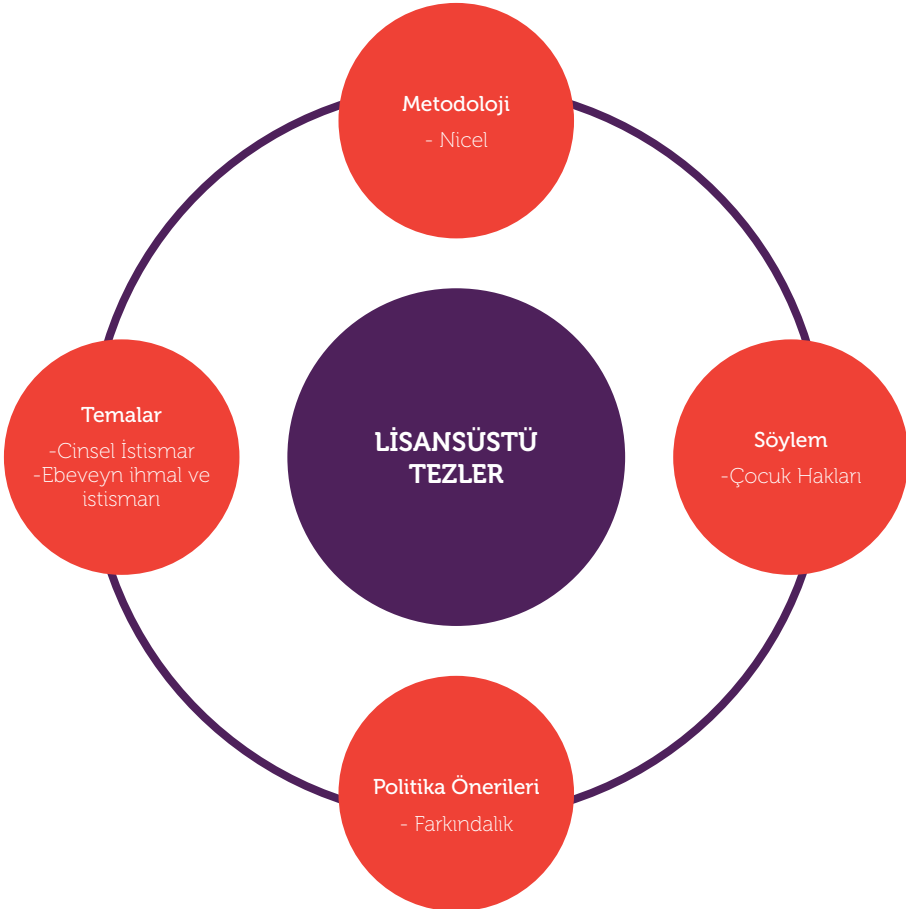
Şekil 1 Sivil Toplum Kuruluşlarının Hazırladığı Raporların Yapısı

Üniversitelerin ise 2015 yılından günümüze çocuğa karşı şiddet konusunda yayımladığı tezler çok büyük oranda nicel araştırma yaklaşımı kullanılarak hazırlanmıştır. Nitel ve nicel araştırma tekniklerinin bir arada kullanıldığı karma araştırma yaklaşımına ise rastlanmamıştır. Öte yandan, tezlerde bir özne olarak çocuk söz konusu değildir. Araştırmacılar ya ebeveynlerle ya da öğretmen, sağlık çalışanı gibi kamu çalışanlarıyla görüşmeyi tercih etmiştir. Hâlbuki çocuğa karşı şiddet konusunun kurbanı/mağduru gibi görünen çocuğun bu sorunun çözümünde özne olarak muhatap alınması bir zorunluluktur. Akademi de sivil toplum gibi çocuğu şiddetin kurbanı olarak görmek yerine çözümün öznesi olarak konumlandırmak konusunda yetersiz kalmıştır.

Tezlerin genellikle çocuğa yönelik cinsel istismar ve aile tarafından gerçekleştirilen ihmal ve istismar konularına odaklandığı görülmektedir. Bu tematik tercihler akademinin de Türkiye'de çocuğun durumunu ortaya koyan genel veri setlerine ne derece ihtiyaç duyduğunun ispatı gibidir.

Şekil 2 Üniversitelerin Lisansüstü Programlarında Hazırlanan Tezlerin Yapısı

Çocukların hakları ancak sosyal adaletin değer gördüğü ve uygulandığı yerel topluluklar aracılığıyla korunabilir. Bu bağlamda çocuk haklarını korumak; ailelerin çocuklarını yetiştirme sürecinde becerilerini geliştirmeyi, topluluk içindeki tarafların ortak bir vizyon ve etkili iş birliği için güçlendirilmesini ve kurumsal değişimleri gerektirmektedir. Bu bakımdan çocuğa karşı şiddet konusunda sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri hayati önem taşımaktadır.

Stresli koşullar altında yaşayan topluluklarda çocukların hakları nasıl korunabilir? Yapılan araştırmalar göstermektedir ki ailelerin durumu iyileştikçe çocukları de iyileşmektedir. Ailelerin durumu ise ancak destekleyici topluluklar içinde iyileşebilmektedir (Leming ve Fitz, 2005:149). Ailenin gücü sağlıklı bir topluluk ile mümkündür ve buna mukabil, bir aile içinde bulunduğu toplulukla bağlar kurmak suretiyle gelişebilir. Son zamanlarda yapılan araştırmalar ortaya koymaktadır ki çocuklar için olumlu çıktılar ailenin topluluğa girmesi ve sosyal ağlar içinde yer almasıyla artmaktadır.

Sadece sivil toplum kuruluşlarının değil, akademinin de hem sivil toplum hem de yerel topluluklarla iş birliği içinde çalışmalar yapmasının önemi son yıllarda özellikle gelişmiş ülkelerde anlaşılmiş görünmektedir. Bu bakımdan yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeylerde akademi ve topluluk arasında güçlü ilişkilere ihtiyaç olduğu açıktır. Ayrıca, yerel yönetimler, iş çevreleri, okul sistemleri, kamusal ve özel kurumlar ve sivil toplum arasında yaratıcı ortaklıklara ihtiyaç vardır.

Böylesi bir çerçeveyi mümkün kılmak üzere çocuk merkezli, bütüncül bir politikaya olan ihtiyaç açıkça görülmektedir. Yalnızca çocuk alanına odaklanmış kurumlar yaygınlaştırılmalı ve bu kurumlardaki personelin çocuk haklarına duyarlı bir perspektif kazanmaları için eğitim çalışmaları düzenlenmelidir. Ancak böyle bir perspektifle ülkemizde çocuk merkezli, hak temelli ve bütüncül bir çocuk politikası mümkün olabilecektir. Sonuç olarak, özellikle sosyal politika bağlamında çocuğa dönük ilgi hala parçalıdır ve başat politikaların periferinde bir yer kaplamaktadır. Bir birey ve özne olarak çocuğun ele alındığı bütüncül bir çocuk politikasına acilen ihtiyaç bulunmaktadır.

3. Türkiye'de Çocuğa Karşı Şiddet Konusunda Mevcut Durum

Çocuğa karşı şiddet konusunda sivil toplum kuruluşlarının yürüttüğü araştırma faaliyetlerinin metodolojik açıdan yeniden ele alınmaya gerekli görünmektedir. Genellikle masabaşı çalışmalarını tercih eden ve mevcut veri ve istatistikleri kullanmakla yetinen bu araştırma faaliyetleri özgün veri üretimi sağlayamamaktadır. Hâlbuki çocuğa karşı şiddet konusunda önemli veri eksikleri ve hataları bulunmaktadır.

Öte yandan mevcut verileri ve istatistikleri yeni birtakım ilişkiler/korelasyonlar bulmaya dönük istatistiksel modellemeler yapmaksızın kullanmak ne politika yapıcılar için bir fayda sağlayabilir ne de savunuculuk faaliyetleri için anlamlı bir destek ortaya koyabilir. Bu bağlamda sivil toplum kuruluşlarının nicel veri analizi konusunda teknik kapasitelerinin artırılmasına ihtiyaç vardır.

Nitel veri konusunda ise özellikle çocukları araştırma öznesi olarak çalışmalara dâhil eden yeni bir bakış açısına ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle savunuculuk faaliyetleri için nitel verilerin hayati bir önemi olduğu bilinmektedir; zira şiddet olgusu makro pek çok faktörün etkisiyle ortaya çıkmakla birlikte öznel bir deneyime karşılık gelmekte ve öznel deneyim bizim makro faktörleri bağlamsallaştırmamıza yardımcı olmaktadır.

Çocuğa karşı şiddetin kapsamı ve derinliğini ölçmek bazı nedenlerle karmaşıklaşmaktadır. Örneğin, şiddet çok farklı biçimlerde ortaya çıkabilmekte (fiziksel, cinsel ve duygusal), herhangi bir ortamda gerçekleşebilmekte (ev, okul, iş yeri ve internet) ve bireyler (ebeveyn ve diğer bakım verenler, akranlar, otoriteler ve yabancılar) veya gruplar tarafından uygulanabilmektedir. Şiddetin doğası ve yaygınlığının tam anlamıyla değerlendirilmesi için çocuğa yönelik şiddetin tüm türleri ve şiddetin meydana geldiği tüm koşullar hakkında güvenilir istatistiklere ihtiyaç bulunmaktadır. Bununla birlikte bu veri ihtiyacı büyük oranda karşılanmamaktadır. Bir ülkenin veri toplama kapasitesi ve yatırımına tâbi olarak belli şiddet biçimleri diğerlerine göre daha iyi belgelenmektedir. Yine de veri mevcut olduğunda dahi bilginin niteliği ve kapsamı genellikle sınırlı olmaktadır. Şiddet içeren disiplin yöntemleri ve akran zorbalığı gibi kişiler arası şiddetin belirli biçimlerine dair temsil edici veriler son 25 yılda geniş ölçekli tarama (anket) çalışmaları yoluyla artmıştır ancak örneğin erkek çocuklarına dönük cinsel şiddet gibi konularda sistematik istatistikleri içeren diğer istismar biçimlerine dair veriler hala eksiktir (Unicef, 2014b).

Bu çalışmada çocuğa karşı şiddet konusu şiddetin türlerine veya gerçekleştiği ortamlara göre kategorize edilmek yerine spesifik tematik başlıklar halinde ele alınmıştır. Çalışmanın bu bölümünde önce genel birtakım veriler paylaşılacak, daha sonra ise alt başlıklar halinde çocuğa karşı şiddete ilişkin veriler ele alınacaktır.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) (TÜİK, 2020) sonuçlarına göre; 2019 yılı sonu itibarıyla, Türkiye nüfusu 83 milyon 154 bin 997 kişiye ulaşmıştır. Nüfusun 41 milyon 721 bin 136'sı erkek bireylerden oluşurken , kadın nüfusunun sayısı 41 milyon 433 bin 86'dır. Diğer bir ifadeyle toplam nüfusun %50,2'sini erkekler, %49,8'ini ise kadınlar oluşturmaktadır.

Birleşmiş Milletler tanımına göre; 0-17 yaş grubunu içeren çocuk nüfus, 1970 yılında Türkiye'de toplam nüfusun %48,5'ini oluştururken bu oran 1990 yılında %41,8 ve 2019 yılında %27,5 olarak değişmiştir. Nüfus projeksiyonlarına göre, çocuk nüfus oranının 2040 yılında %23,3, 2060 yılında %20,4 ve 2080 yılında %19 olacağı öngörülmektedir. Türkiye'de çocuk nüfusunun 2007-2019 yılları arasındaki gelişimi aşağıdaki gibidir.

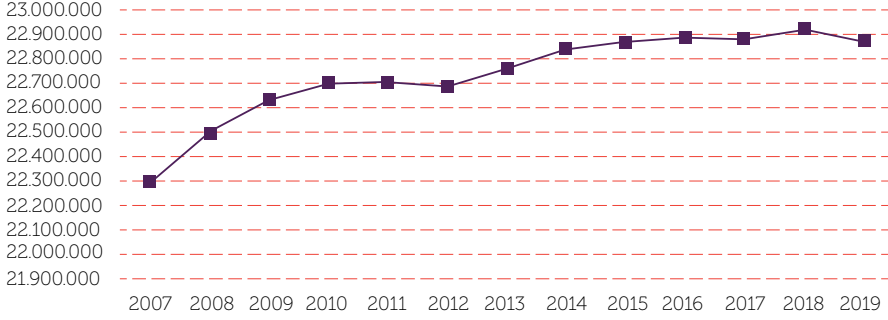
Tablo 3 Türkiye'de Çocuk Nüfusu

Yıl	Toplam Nüfus(Sayı)	Çocuk Nüfusu(Sayı)	Çocuk Nüfus Oranı	Yıllık Çocuk Nüfus Artış Hızı (Binde)
2007	70.586.256	22.299.995	31,6	
2008	71.517.100	22.497.241	31,5	8,8
2009	72.561.312	22.638.411	31,2	6,3
2010	73.722.988	22.699.503	30,8	2,7
2011	74.724.269	22.709.283	30,4	0,4
2012	75.627.384	22.692.174	30	-0,8
2013	76.667.864	22.761.702	29,7	3,1
2014	77.695.904	22.838.482	29,4	3,4
2015	78.741.053	22.870.683	29	1,4
2016	79.814.871	22.891.140	28,7	0,9
2017	80.810.525	22.883.288	28,3	-0,3
2018	82.003.882	22.920.422	28	1,6
2019	83.154.997	22.876.798	27,5	-1,9

Kaynak: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2019

Şekil 3 Türkiye'de Çocuk Nüfusunun Gelişimi

Çocuk Nüfusu (Sayı)

Kaynak: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2019

Türkiye'de çocuk nüfusunun farklı yaş gruplarına göre dağılımı ise aşağıdaki gibidir

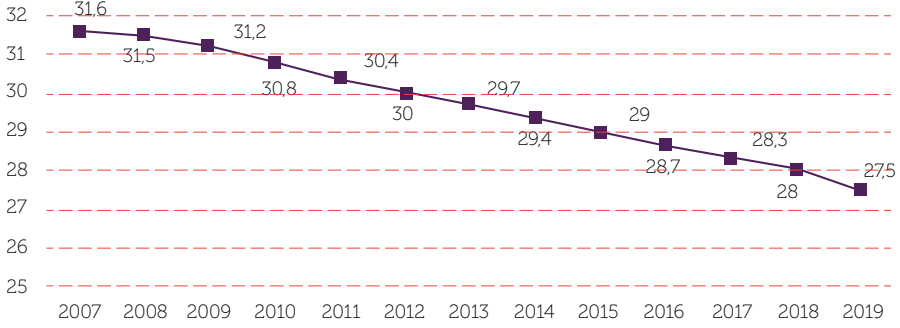
Tablo 4: Farklı Yaş Gruplarına Göre Çocuk Nüfusu

Yıl	0-4 Yaş (sayı)	5-9 Yaş (Sayı)	10-14 Yaş (Sayı)	15-17 Yaş (Sayı)
2007	5.793.906	6.436.827	6.411.658	3.657.604
2008	5.998.258	6.318.132	6.472.197	3.708.654
2009	6.155.321	6.201.647	6.502.366	3.779.077
2010	6.178.723	6.131.118	6.568.741	3.820.921
2011	6.199.824	6.084.146	6.602.605	3.822.708
2012	6.198.957	6.158.964	6.499.258	3.834.995
2013	6.206.415	6.271.324	6.372.165	3.911.888
2014	6.294.533	6.315.628	6.252.269	3.976.052
2015	6.381.516	6.337.719	6.166.985	3.984.463
2016	6.459.295	6.337.444	6.129.043	3.965.358
2017	6.481.849	6.340.769	6.210.870	3.849.800
2018	6.484.986	6.358.920	6.340.423	3.736.093
2019	6.345.136	6.461.039	6.406.107	3.664.453

Kaynak: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2019

Türkiye'de çocuk nüfusunun toplam nüfusa oranı azalma eğilimini sürdürmektedir.

Şekil 4: Çocuk Nüfus Oranı (%)

Kaynak: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2019

Bir ülkede 15-64 yaş grubundaki çalışma çağındaki her 100 kişinin, bakmakla yükümlü olduğu 0-14 ile 65 ve üzeri yaş grubundaki kişi sayısı olarak tanımlanan toplam yaş bağımlılık oranı, ADNKS sonuçlarına göre bu oran Türkiye'de 2019 yılında %47,5'dir. Yaş grubu 15-64 olan her 100 kişinin, bakmakla yükümlü olduğu 0-14 yaş grubundaki çocuk sayısını ifade eden çocuk bağımlılık oranı ise %34,1'dir. Nüfus projeksiyonlarına göre, çocuk bağımlılık oranınının 2023 yılında %33,5, 2050 yılında %28,7 ve 2080 yılında %26,7'ye gerileyeceği öngörülmektedir.

3.1. Hanede ve Ailede Çocuğa Karşı Şiddet

Özellikle hanede çocuğa karşı şiddet konusunda veri toplamak özellikle şu amaçlar için zorunludur:

- Mağdurların ve şiddet uygulayanların profilini çıkarmak
- Hanede çocuğa karşı şiddetin sıklığını ve yaygınlığını anlamak
- Risk altındaki grupları tespit etmek
- Müdahale programları geliştirmek
- Şiddeti önleme ve şiddete müdahale etme etkinliklerinin etkililiğini izlemek

Hanede çocuğa karşı şiddet konusunda sağlıklı verilere ulaşabilmek için aşağıdakilerin yapılması gerekmektedir:

- İlişkili veri kaynaklarının belirlenmesi (örn., polis veri tabanı, mahkeme sistemi, sosyal hizmet ve sağlık hizmeti sağlayan kurum ve kuruluşlar)
- İlişkili veri kaynaklarının kullanıcı dostu bir biçimde ayrıştırılması ve veri toplama ve işleme sistemlerinin oluşturulması
- Çoklu kaynaklardan gelen verilerin elde edilmesini ve analiz edilmesini sağlayacak metodoloji ve araçların tanımlanması ve geliştirilmesi

- Vaka temelli raporların mükerrer bir biçimde kayıt altına alınmasını engellemek üzere mağdurların ve şiddet uygulayanların tekil olarak belirlenmesini sağlayacak bir yöntemin geliştirilmesi

Bununla birlikte Türkiye'de hanede çocuğa karşı şiddet konusunda açık veriler oldukça sınırlıdır.

Bu çalışmada öncelikle Türkiye'de hanede çocuğa karşı şiddeti doğuran toplumsal koşullara dair birtakım veriler tartışılacak, daha sonra çocuğa karşı şiddet konusunda doğrudan ve dolaylı bazı veriler ele alınacaktır.

3.1.1. Kentleşme

Türkiye'de sadece çocuğa karşı şiddetin değil, pek çok sosyal sorunun nedeni hızlı, çarpık ve yönetilemeyen kentleşme olgusudur. 2018 yılı şehir ve köy nüfus oranları Türkiye'de kır yapısının çözüldüğünü işaret etmektedir; 2018 yılında Türkiye'deki şehir nüfusunun %92,3'e ulaştığı görülmektedir.

Şehir-Köy Nüfus Oranları

Tablo 5 Şehir-Köy Nüfus Oranları

Yıl	Şehir (İl/İlçe) Nüfus Oranı	Köy (Belde/Köy) Nüfus Oranı
2018	%92,3	%7,7

Kaynak: TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Verileri

Bu büyük orana rağmen Türkiye'de hızlı ve çarpık kentleşmenin sonucunda ortaya çıkan sosyal sorunlarla baş edecek kapasite henüz yeterli düzeyde değildir. Sosyal sorunlarla baş etmede genellikle aile kurumuna ve geleneksel dayanışma ağlarına yaslanılmış ve böylece kurumsal kapasiteyi geliştirmek ve sosyal ve beşerî kalkınmayı hedeflemek yerine geleneksel dayanışma örüntülerini yeniden üretmeye hizmet eden sosyal yardım odaklı bir sosyal politika anlayışı benimsenmiş görünmektedir. Sosyal refahın dağıtımı konusu da yalnızca ayni ve nakdi yardımlardan ibaret kalmış ve beşerî ve sosyal sermayeyi geliştirmeye dönük politika ve programlar üretilememiştir.

Türkiye'de şehir ve köy nüfus oranları söz konusu aile merkezli ve geleneksel dayanışma ağlarına yaslanan politikaların sürdürülebilir olmayacağını kanıtlar niteliktedir. Kır nüfusu hızla erimekte ve tüm olumsuzluklarıyla birlikte kentli bir demografik yapı ortaya çıkmaktadır. Aileyi salt ekonomik bir birim olarak sosyal politikaların merkezine yerleştirmek yerine aileyi güçlendirmeye dönük geniş sosyal refah hizmetlerine ihtiyaç olduğu açıktır.

3.1.2. Boşanma

Kentleşmenin doğrudan bir sonucu olarak aile kurumu kriz yaşamaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2018 yılı evlenme ve boşanma istatistiklerine göre, 2018 yılında evlenme oranları düşerken, boşanmalarda artış yaşanmaktadır. Boşanma ve kentleşme/modernleşme arasındaki ilişki aile sosyolojisinin önemli bir ilgisi olmakla beraber bu rapor kapsamında boşanmanın nedeni/kaynağı olarak şiddet olgusunun altı çizilecektir.

Tablo 6 Son Üç Yılda Evlenen ve Boşanan Çift Sayıları

Yıl	Evlenen Çift Sayısı	Boşanan Çift Sayısı
2017	569,459	128,411
2018	553,202	142,448
2019	541,424	155,047

Kaynak: TÜİK Evlenme ve Boşanma İstatistikleri

Evlenen çiftlerin sayısı 2019 yılında bir önceki yıla göre yüzde 2,3 azalırken, boşanan çiftlerin sayısı yüzde 8 artış göstermiştir.

Kaba evlenme hızı binde 6,56 olarak gerçekleşmiş; geçen yıl boşanma sayısı bir önceki yıla göre %8 artarak 155 bin 47'ye yükselmiştir. Kaba boşanma hızı ise binde 1,88 olarak kayıtlara geçmiştir.

Boşanmayla birlikte ortaya çıkan önemli olgulardan biri de aile yapısındaki değişimdir. Artan boşanma oranlarıyla birlikte tek ebeveynli ailelerin sayısı artmaktadır.

Tablo 7 Tek Ebeveyn ve Çocuklardan Oluşan Çekirdek Aileler

	2017	2018
Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile sayısı	915,722	1,005,242
Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek ailedeki çocuk sayıları	1,461,925	1,614,819

Kaynak: TÜİK Evlenme ve Boşanma İstatistikleri

Modernleşme ve kentleşme olgularının bir sonucu olarak boşanma oranlarının artması anlaşılabilir bir toplumsal durumdur ancak boşanma nedenleri söz konusu bu toplumsal olgunun sorunlu taraflarını da açıkça ortaya koymaktadır.

Tablo 8 Cinsiyete Göre Boşanma Nedenleri Oranı, 2016

Boşanma Nedenleri	Toplam (%)	Erkek (%)	Kadın (%)
Sorumsuz ve ilgisiz davranma	50,9	40,2	61,5
Evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama	30,2	17,8	42,6
Eşlerin ailelerine karşı saygısız davranması	24,3	24,0	24,6
Eşin ailesinin aile içi ilişkilere karışması	22,7	24,5	20,8
Aldatma	20,4	8,7	32,2
Dayak/kötü muamele	19,5	2,5	36,4
Terk etme/edilme	14,8	12,2	17,4
Alkol	13,2	3,5	23,0
Kumar	6,7	0,6	12,9
Ailedeki çocuklara karşı kötü muamele	5,9	2,6	9,2
Çocuk olmaması	3,4	3,7	3,1
Madde bağımlılığı	2,5	0,7	4,3
Eşin tedavisi güç bir hastalığa yakalanması	2,4	2,4	2,5
Hırsız, dolandırıcılık, gasp, taciz vv. suçlar	2,0	1,1	2,9
Aile içi cinsel taciz	1,5	0,2	2,8
Diğer	14,2	20,2	8,2

Kaynak: TÜİK Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri, 2019

Boşanma nedenlerine dair oranlar Türkiye’de yaklaşık her iki boşanmadan birinde eşlerin sorumluluklarını yerine getirmemelerinin boşanmaya neden olduğunu göstermektedir.

Öte yandan yaklaşık her üç boşanmadan birinin nedeni ekonomik sorunlardır. Bu oran boşanma ve kent yoksulluğu arasındaki ilişkiyi göstermesi bakımından anlamlıdır.

Her beş boşanmadan birinin nedeni fiziksel şiddet (dayak) ve kötü muameledir. Şu açıktır ki, boşanmanın nedenini teşkil eden fiziksel şiddet ve kötü muamelenin mağduru yalnızca kadınlar değil aynı zamanda çocuklardır; hem fiziksel şiddete ve kötü muameleye maruz kalarak hem de tanıklık ederek... Kaldı ki boşanma nedenlerinin yaklaşık %6’sını çocuklara karşı kötü muamele oluşturmaktadır.

3.1.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği Türkiye'de ailenin yaşadığı krizin en önemli nedenlerinden birini oluşturmaktadır. TÜİK'in derlediği cinsiyete göre hanedeki işlerden genellikle sorumlu olan kişilerin oranı hanede ev işlerine erkek katılımının son derece az olduğunu kanıtlamaktadır. Bu durum sadece adil olmayan bir ebeveyn ilişkisini ve olumsuz bir ebeveynliği temsil etmemekte, aynı zamanda baba ihmhalini açıkça ortaya koymaktadır.

Tablo 9 Cinsiyete Göre Hanedeki İşlerden Genellikle Sorumlu Olan Kişilerin Oranı, 2016

İş	Erkek (%)	Kadın (%)
Yemek yapma	8,8	91,2
Evin badana/boyası	80,4	19,6
Çamaşır yıkama (makineyle bile olsa)	8,8	91,3
Aylık faturaların ödenmesi	77,7	22,3
Basit dikiş yapma (düğme dikme vs.)	7,6	92,4
Akşamları çay servisi yapma	10,7	89,3
Sofranın kurulup kaldırılması	10,1	89,9
Evin günlük toplanması ve temizlenmesi	8,7	91,3
Evin haftalık/aylık temizliği	8,0	92,0
Günlük/haftalık yiyecek/içecek alışverişi	45,5	54,5
Bulaşık yıkama (makineyle bile olsa)	9,2	90,8
Küçük bakım, onarım, tamir yapılması	88,9	11,1
Ütü yapma	10,3	89,7

Kaynak: TÜİK Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri, 2019

Eşler arasında anlaşmazlık olduğunda eşlerin birbirlerine verdiği tepkiler de eşler arası ilişkilerdeki iktidar mücadelesine dair ipuçları vermektedir. Bu oranlar kadınların erkeklere göre fiziksel ve duygusal şiddete çok daha fazla maruz kaldığını göstermektedir.

Tablo 10 Eşler Arasında Anlaşmazlık Olduğunda Eşlerin Verdiği Tepkiler, 2016

Tepki	Erkeklerle Göre (%)	Kadınlara Göre (%)
Sesini yükseltir, bağırır	53,0	68,5
Azarlar	26,7	46,2
Küser	42,2	35,8
Hakaret eder	7,6	14,2
Odayı terk eder	20,1	21,0
Evi terk eder	3,6	6,7
Eşya kırar	3,5	6,6
Zor kullanır (fiziksel şiddet)	2,3	5,1
Sessiz kalır/içine atar	52,1	43,4
Yatağını ayırır	5,1	6,1
Harcamalarını kısıtlar	4,2	6,1

Kaynak: TÜİK Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri, 2019

3.1.4. Çocuklara Yönelik Disiplin Anlayışı

Türkiye'de çocuk yetiştirme anlayışı kimi bakımlardan çocuğa karşı şiddete kültürel bir meşruiyet sağlayabilmektedir. Fiziksel şiddet (dayak) da bu bakımdan bir çocuk istismarı meselesi değil, çocuk yetiştirme sürecinin ayrılmaz bir parçası ve yöntemi olarak görülebilmektedir. Çocuklara verilen cezalara dair veriler bunu doğrular niteliktedir.

Tablo 11 Anne ve Babalara, İBBS 1. Düzeye ve Üç Büyük İle Göre Çocuklara Verilen Cezalar, 2016

Ceza	Yüzde
Odayı kapatma	8,9
Oyun oynamasına izin vermeme	39,0
Harçlığını kesme	14,2
Tv izlemesine izin vermeme	40,8
Azarlama	72,6
Bir süre konuşmama	22,5
Bir süre istediklerini almama	34,4
Arkadaşları ile görüştürmeme	14,3
Dövme	20,7
Tokat atma	32,6
İnterneti yasaklama	48,7
Cep telefonunu yasaklama	30,3
Diğer	0,3

Kaynak: TÜİK Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri, 2019

Çocuklara verilen cezalarda dövme ve tokat atmanın oranları son derece yüksektir. Her beş ebeveyninden biri çocuğunu dövme ve her üç ebeveyninden biri de çocuğuna tokat atmaktadır.

3.1.5. Ne Eğitimde Ne İstihdamda Yer Alan Çocuklar

Çocuğa karşı şiddeti ortaya çıkaran olgulardan biri de çocukların ne istihdamda ne de eğitimde yer almasıdır. Ne eğitimde ne de istihdamda olan 15-17 yaş grubundaki çocuk nüfusunun oranı 2017 ve 2018 yıllarında aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

Tablo 12 Ne Eğitimde Ne İstihdamda Yer Alan Çocuklar

	Toplam	Erkek	Kız
2017	10,6	7,4	13,9
2018	11,0	8,4	13,6

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri

Tahmin edileceği gibi kız çocuklarının ne eğitimde ne de istihdamda olma oranları erkek çocuklarına göre daha yüksektir.

3.1.6. Evden Kaçan Çocuklar

TÜİK Adli İstatistik verilerine dayanılarak Akkuş İlgezdi tarafından hazırlanan Türkiye'nin Kayıp Çocukları Raporuna (2018) göre,

- Türkiye'de; 2008-2016 yıllarını kapsayan 9 yılda hakkında resmi olarak kayıp müracaatı yapılan ve güvenlik birimleri/vatandaş tarafından bulunarak güvenlik birimlerine getirilen kayıp çocuk sayısı 104 bin 531 olarak kayıtlara geçti.
- TÜİK tarafından güvenlik birimlerinden gelen kayıtlara göre derlenen 9 yıllık veriler incelendiğinde, hakkında kayıp başvurusu yapılan ve bulunarak güvenlik birimlerine getirilen 104 bin 531 çocuğun, 59 bin 435'ini kız çocukları oluşturmaktadır.
- TÜİK verilerine göre 2008-2016 yılları arasında hakkında resmi kayıp ihbarı olmadığı halde, güvenlik kuvvetlerince ve/veya vatandaşlar tarafından bulunarak, güvenlik birimlerine getirilen çocuk sayısı 12 bin 951'dir.
- Buluntu çocuk vakaları incelendiğinde, Türkiye genelinde 2008-2016 yılları arasında yaşanan vakalarda güvenlik birimlerine getirilen çocukların yüzde 60'ının erkek olduğu görülmektedir.
- Emniyet kaynaklarından derlenen bilgilere göre 2008-2016 yılları arasında güvenlik birimlerine getirilen 12.951 çocuktan, 7.798'i erkektir.

- Buluntu erkek çocuk vakalarının yaş gruplarına bakıldığında ise 15-17 yaş grubunun öne çıktığı, 15-17 yaş grubunu ise 11 yaşından küçük çocukların izlediği anlaşılmaktadır. Buna göre buluntu erkek çocuk vakalarının 3.262'si, 15- 17 yaş grubuna; 2.380'i 0-11 yaş grubuna, 2.156'sı ise 12-14 yaş grubuna aittir.
- Buluntu çocuk vakalarında güvenlik birimlerine getirilen kız çocukları incelendiğinde ise 5153 kız çocuğunun yüzde 53'nün, 15-17 yaş grubuna ait olduğu görülmektedir.
- Evden kaçan çocukların yüzde 58,5'ini, yani 15 bin 319'unu kız çocukları oluştururken 10 bin 849'u da erkek çocuklardan oluşmaktadır.
- Evden kaçtığı gerekçesiyle güvenlik birimlerince kayıt altına alınan çocuklarda 8 bin 279'u, 14 yaş ve altındadır.
- Evden kaçan çocukların 17 bin 940'ı ise 14 yaş ve üzerindedir.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı kurumlarda kalan çocukların durumları da ayrıca dikkat çekmektedir. 2008 yılında bulunduğu kurumlardan kaçan çocuk sayısı 428 iken, 2016 yılına gelindiğinde kaçan çocuk sayısı 1.102 olmuştur.
- Terk edilen yani kanuni mümessili tarafından korumasız ve yardıma muhtaç bir şekilde bırakılan çocuk sayısının 790 olduğu görülmektedir.
- 11 yaş ve altı terk edilen çocukların sayısı 365'tir. Bu rakam terk edilen çocukların yüzde 46'sını oluşturmaktadır.
- Terk edilen çocukların 424'ü erkek iken, 366'sı kız çocuğudur.

3.1.7. Kadına Karşı Şiddete Tanıklık Eden Çocuklar

Çocuk istismarının fiziksel ve cinsel boyutlarının dışında psikolojik/duygusal boyutu veri elde etmenin güçlüğünden dolayı en çok ihmal edilen boyutu oluşturmaktadır. Bu nedenle duygusal istismar boyutunu anlamak için dolaylı verilere bakmakta faydalı olacaktır. Kadın cinayetleri verileri bunlardan biridir ve hayati önem taşımaktadır.

Türkiye'de 2018 yılında 440 ve 2019 yılında 474 kadın öldürülmüştür. Bu, son 10 yıldaki en yüksek sayıdır. Öldürülen 474 kadından 155'inin (%33) çocuğu olduğu, 7'sinin ise hamile olduğu bilinmektedir (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2020).

Kadın cinayetlerine tanıklık eden çocukların maruz kaldığı şiddeti kadın cinayeti mağduru Emine Bulut'un on yaşındaki kızının "Anne lütfen ölme!" çığılığı çok sarsıcı bir biçimde ifade etmektedir (Erükçü Akbaş, 2020).

Erükçü Akbaş ve Karataş'ın (2020) kadın cinayeti sonrası çocukların ve bakımveren kardeşlerin şiddetle baş etme stratejilerine ilişkin çalışmalarında en temel duygusal baş etme biçimlerini, "kardeş dayanışması, anneyi örnek alma, annenin vasiyetini gerçekleştirme, koruyucu ve destekleyici sosyal çevreden yararlanma, eğitime önem verme, şiddetle mücadele etme ve yeni aktivitelere başlama" oluşturmaktadır. Problem odaklı baş etme türlerine bakıldığında ise psiko-sosyal destek almada bazı güçlükler dikkat çekmektedir. Bu güçlükler arasında cinayet sonrası geride kalan çocukların olay hakkında konuşmasının zorluğu, babanın yaptığı cinayet eylemi sonrası utanma duyguları sebebiyle psiko-sosyal destek almayı istememe, hukuki prosedürler (ifade verme ve vasilik gibi) ve yeni hayata uyum süreci sebebiyle psiko-sosyal destek almaya fırsat ve zaman bulamama, psiko- sosyal desteğe erişimin güçlüğü ve psiko-sosyal desteğin maliyetli olmasının bu desteği almayı zorlaştırması yer almaktadır. Bir diğer önemli bulgu ise psiko-sosyal desteğe yalnızca çocukların intihar ya da kendine zarar verme gibi davranışlarının ardından başvurulmasıdır. Bu sonuç çocukların psiko-sosyal destek ihtiyacının geç fark edilmesi anlamına gelmektedir.

3.1.8. Sonuç Olarak

Türkiye'de hanede/ailede çocuğa karşı şiddet konusunda veriye ulaşmak son derece zordur. Bu nedenle bu çalışmada öncelikle çocuğa karşı hanede/ailede şiddetin toplumsal ve kültürel boyutunu anlamaya dönük veriler ve daha sonra ise hanede/ailede çocuğa karşı şiddeti ortaya çıkaran ve/veya meşrulaştıran dolaylı veriler ele alınmıştır.

Bu çerçevede hanede/ailede şiddet olgusu özellikle kentleşme ve kentleşmenin beraberinde getirdiği sonuçlar bağlamında okunmuş ve hanede/ailede çocuğa karşı şiddet verilerini analiz etmeye yardımcı olmak üzere sosyolojik bir perspektif oluşturulmuştur.

Türkiye'de hanede/ailede çocuğa karşı şiddeti tüm boyutlarıyla anlamamızı engelleyen nedenlerden bazıları şöylece sıralanabilir:

- Kimi şiddet biçimleri kültürel nedenlerle ve toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı olarak normalleştirilmiş ve sıradanlaştırılmıştır. Ayrıca ataerkil toplumsal yapıdan kaynaklı olarak şiddet konusunda farkındalık yüksek değildir.
- Özellikle duygusal şiddet görünür değildir.

- Çocuğa şiddet algısının ne olduğu önem taşımaktadır. Bazı şiddet biçimleri bazı yerlerde şiddet olarak algılanmadığı için bu konuda veri toplamada sıkıntı yaşanmaktadır.
- Baskı ve tehdit kullanmak suretiyle şiddet olguları gizlenebilmektedir.
- Türkiye'de aile kurumunun kültürel ve manevi değeri son derece yüksektir. Bundan dolayı aileye dönük herhangi bir eleştiri ailenin kültürel ve manevi değerine saldırı olarak algılanabilmektedir. Aile içi şiddeti görünür kılmanın ve bu konuda toplumsal ve politik bir bilinç uyandırmanın aile kurumuna saldırı olarak algılanmasının önüne geçilmelidir. Saygıdeğer bir toplumsal/kültürel kurum olarak ailenin karşısında bir tabu olarak kutsallaştırılmış ailenin yerleştirilmesi hem şiddeti engellemeye engel teşkil etmekte hem de aile kurumunun kendisine zarar vermektedir.
- Çocuk hakları konusunda bizatihi çocuklar bilgisiz ve bilinçsiz bırakıldığı için çocuklar maruz kaldıkları olayın şiddet olduğunun farkında olamayabilmektedir. Bazen de çocuk ailesinden ayrı düşmemek için şiddeti gizleyebilmektedir.
- Ailenin kültürel olarak içe kapanıklığı sadece veri toplamayı değil, aynı zamanda aile ile herhangi bir bilimsel araştırma yapmayı güçleştirmektedir.

3.2. Erken Yaşta ve Zorla Evlilik ve Adölesan Gebeliği

Erken yaşta ve zorla evlilik Türkiye'de çocuğa karşı şiddetin en ağır biçimlerinden birini oluşturmaktadır. Son yıllarda bu konuda artan duyarlılık verilere de yansımış görünmektedir. Erken yaşta ve zorla evlilik oranlarının azalma eğiliminde olduğu görülmektedir.

Tablo 13 20-24 Yaş Grubunda Olup 18 Yaşından Önce Evlenen Bireylerin Oranı, 2010-2018

Yıl	Erkek (%)	Kadın (%)
2010	0,3	8,2
2011	0,3	8,0
2012	0,3	7,9
2013	0,3	7,7
2014	0,3	7,4
2015	0,3	7,1
2016	0,3	6,7
2017	0,3	6,2
2018	0,2	5,6

Kaynak: TÜİK Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri, 2019

2010 yılında kız çocuklarının evlendirilme oranı %8,2 iken bu oran 2018 yılında %5,6'ya düşmüştür. 2018 yılı Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) verilerine göre ise, Türkiye'de 15 yaş üstü kadınların %28,2'si ve 15 yaş üstü erkeklerin yüzde %5,6'sı 18 yaşından önce evlenmiştir.

Evlenme istatistiklerine göre; 16-17 yaş grubunda olan kız çocuklarının resmi evlenmelerinin toplam resmi evlenmeler içindeki oranı 2014 yılında %5,8 iken bu oran 2018 yılında %3,8'e düşmüştür. Bu oran, illere göre incelendiğinde; 2018 yılında Ağrı ilinin %14,8 ile kız çocuk evlenmelerinde en üst sırada yer aldığı görülmektedir. Bu ili, %14,1 ile Muş ve %12,5 ile Bitlis izlemektedir. Kız çocuk evlenmelerinin toplam evlenmeler içindeki oranının en düşük olduğu iller ise %0,7 ile Bolu, %0,9 ile Trabzon ve Artvin'dir.

16-17 yaş grubundaki evli çocuk nüfusun 16-17 yaş grubundaki çocuk nüfus içindeki oranının 2018 yılında %0,59 olduğu görülmektedir. Bu oran erkek çocuklarında %0,4 iken kız çocuklarında %1,16 şeklindedir.

16-17 yaş grubunda evlenen erkek çocuk sayısı 1029, kız çocuk sayısı ise 20,779'dir. Evlenen kız çocuklarının toplam evlenmeler içindeki oranı ise %3,8'dir.

Çocuk yaşta anne olan çocukların sayısı ise azalma eğiliminde olmakla birlikte hala yüksektir.

Tablo 14 Çocuk Yaşta Anne Olanlar

	2016	2017	2018
Toplam doğum sayısı	1,313,615	1,295,784	1,248,847
Çocuk annelerin doğum sayısı	17,256	15,216	11,803
15 yaş altı	278	252	167
15-17 yaş arası	16,978	14,964	11,636
Çocuk anne (-18 yaş) doğumlarının toplam doğumlar içindeki oranı	%1,3	%1,2	%0,9

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Çocuk, 2018

Tablo 15 Yaşta Özel Adölesan Doğurganlık Hızı (2009-2018)

Yıl	Toplam	Anne Yaşı				%
		15	16	17	18	
2009	37	5	15	33	54	
2010	34	4	13	31	51	
2011	32	3	11	28	49	
2012	31	3	10	26	47	
2013	29	3	9	24	44	
2014	28	2	8	23	42	
2015	26	2	7	20	39	
2016	24	2	6	18	36	
2017	22	1	5	17	33	
2018	19	1	4	13	29	

Kaynak: TÜİK Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri, 2019

TNSA (2018) verilerine göre:

- Adölesan dönemdeki kız çocuklarının %3,5'inin çocuk sahibi olduğu, bu yaştaki çocukların %2,8'inin canlı bir doğum yapmış olduğu ve %1'inden azının ise araştırma tarihinde ilk çocuğuna gebe olduğu bilgisi edinilmiştir.
- Adölesan annelerin adölesan olmayan annelere göre olumsuz gebelik sonuçlarına veya annelikle ilişkili ölümlülüğe maruz kalmaları daha olasıdır. Ayrıca, erken yaşta çocuk sahibi olmak adölesanların eğitim ve iş imkânlarına erişimlerini kısıtlamaktadır.
- İlkokulu bitirmiş kadınların %20'si adölesan dönemde çocuk sahibi olmaya başlarken bu oran lise ve üzeri eğitim alan kadınlar arasında %1 düzeyindedir.
- Refah düzeyine göre bakıldığında, en düşük refah seviyesine sahip hanelerde yaşayan adölesanların %9'unun, en yüksek refah düzeyine sahip hanelerde yaşayan adölesanların ise %1'inden azının çocuk sahibi olmaya başladığı görülmektedir.
- 2009 yılında 37 olan adölesan doğurganlık hızının 2018 yılında 19'a gerilediği görülmektedir.

3.2.1. Sonuç Olarak

Türkiye'de erken yaşta ve zorla evlendirilen çocuklara ve adölesan gebeliğine dair önemli iki veri kaynağı TÜİK Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri ve Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmasıdır. Bu iki veri kaynağı da istatistiklerin olumlu anlamda değiştiğini göstermektedir ancak sorun hala ciddi boyutlardadır. Olumlu değişimi artan toplumsal farkındalığa ve politik bilince bağlamak mümkündür.

Bununla birlikte, erken yaşta evliliğin çocuk istismarı ve hak ihlali olduğunu görmeye engel teşkil eden kültürel kabuller de kolaylıkla aşılamamaktadır. Söz konusu bu kültürel kabullerin yarattığı toplumsal ve politik baskılarla erken yaşta kız çocuklarıyla evlenen kişilerin cezaevinden bir defalığına afı çıkarılması konusu gündemdeki yerini korumaktadır.

Hem toplumsal ve kültürel kabullere meydan okumak hem de politika yapım süreçlerini etkilemek üzere sadece niceliksel veri kaynaklarına değil, aynı zamanda niteliksel veri kaynaklarına yönelmekte fayda vardır. Zorla evlendirilen kız çocuklarının anlatılarını bilimsel verilere dönüştürmek toplumsal duyarlılığı ve politik bilinci artırmaya yardımcı olacaktır.

3.3. Çocuk Sağlığı

Çocuk sağlığına ilişkin verilerin bir kısmı doğrudan çocuk istismarı verileri olarak değerlendirilebilirken daha büyük bir bölümü çocuk istismarıyla dolaylı olarak ilişkilidir. Bu raporda çocuk sağlığıyla ilgili doğrudan istismarla ilişkili olmayan verilerin seçilmiş olmasının nedeni çocuk istismarına dolaylı olarak yol açan ve gerçekte açıkça çocuk ihmal olarak ele alınabilecek verileri ortaya koymaktır. Çocuk sağlığı ile ilgili veriler büyük oranda Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2018 verilerinden derlenmiştir. Bu bölümde TNSA dışındaki veri kaynağı TÜİK'tir.

3.3.1. Çocuk Ölümleri

2017 yılında bebek ölüm sayısı 12 bin 118 iken, 2018'de 11 bin 629 olarak kayıtlara geçmiştir. Bin canlı doğum başına düşen bebek ölüm sayısını ifade eden bebek ölüm hızı ise 2017 yılında binde 9,4 iken 2018 yılında binde 9,3'e gerilemiştir.

Bir ayını tamamlamadan ölen bebeklerin oranı 2017 yılında yüzde 64,9 iken 2018 yılında yüzde 65,3'e yükselmiştir. Ölen bebeklerin yüzde 12,7'sinin ilk gün, yüzde 31,5'inin 1-6 günlükken, yüzde 21,1'inin ise 7-29 günlükken yaşamını yitirdiği görülmektedir. Ölen bebeklerin yüzde 65,3'ü bir ayını, yüzde 87,5'i ise 5 ayını tamamlamadan hayatını kaybetmiştir. Söz konusu bebeklerden 1-4 aylıkken yaşamını yitirenlerin oranı ise yüzde 22,2 olmuştur.

Ölüm nedeni istatistiklerine göre;

- 2017 yılında 1-17 yaş grubunda en çok sayıda çocuk ölümü, dışsal yaralanma ve zehirlenmeler nedeniyle gerçekleşmiştir. Söz konusu nedenle hayatını kaybeden, 1-17 yaş grubundaki çocuk ölüm sayısı 2016 yılında 2270 iken 2017 yılında 1846 kişiye düşmüştür.
- Sinir sistemi ve duyu organları hastalıkları ise 1-17 yaş grubundaki çocuklarda ikinci en yüksek ölüm nedenidir. Bu yaş grubunda, 2016 yılında 1085 çocuk, 2017 yılında ise 992 çocuk sinir sistemi ve duyu organları hastalıkları nedeniyle hayatını kaybetmiştir.
- Karayolu trafik kaza istatistiklerine göre; 2017 yılında gerçekleşen trafik kazalarının %15,2'si ölüm ya da yaralanma ile sonuçlanmıştır. Bu kazalarda toplam 7427 kişi yaşamını yitirirken bu ölümlerden 787'sini çocuk ölümleri oluşturmaktadır. Yaşamını yitiren çocukların yaş grubu dağılımına bakıldığında; gerçekleşen çocuk ölümlerinin %42,1'nin 0-9 yaş grubunda, %22,2'sinin 10-14 yaş grubunda ve %35,7'sinin ise 15-17 yaş grubunda olduğu görülmektedir.

3.3.2. Çocuk İntiharları

Çocuk intiharlarına ilişkin TÜİK 2018 verileri aşağıdaki gibidir.

Tablo 16 Çocuk Yaşta İntihar

	Erkek	Kız	Toplam
İntihar eden çocuk sayısı	124	115	239
İntihar eden çocukların toplam içindeki oranı	7,6	5,2	14,9

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Çocuk, 2018

Bu verinin niteliğini anlamaya dönük çalışmalara ihtiyaç vardır. Örneğin, bir gazete haberi çocuk yaşta intiharın nedenlerine dair ipucu barındırmaktadır (İleri Haber Haber Sitesi, 2020):

"Ankara'nın Gölbaşı ilçesindeki Mogan gölünde dün bulunan 14 yaşındaki kız çocuğunun intihar ettiği anlaşıldı. İntihar eden kız çocuğunun ailesinin "sınıfta kalırsan seni zorla evlendiririz" tehdidi üzerine öğretmenlerinden not istediği, öğretmenlerinin de not vermemesi üzerine zorla evlendirilmek istemediği için intihar ettiği öğrenildi."

3.3.3. Evde Sigara Kullanımı

Evde sigara kullanımına maruz kalmanın sağlık üzerine zararlı etkileri olduğu bilinmektedir. Türkiye'deki hanelerin ise %33'ünde sigara içilirken bu hanelerin %28'inde ise her gün sigara içilmektedir. Kentteki hanelerde her gün sigara içme sıklığı kırdaki hanelerden daha yüksektir (sırasıyla %30 ve %21).

TÜİK verilerine göre sigara ve alkol kullanımına ilişkin veriler aşağıdaki gibidir.

Tablo 17 Sigara ve Alkol Kullanımı

	2017	2018
Sigara, tütün, puro içme alışkanlığı olan fert bulunan hane oranı	53	52,9
Sigara, tütün, puro içme alışkanlığı olan ve 0-17 yaşta en az bir çocuk bulunan hane oranı	30,4	29,4
Alkollü içecek kullanan fert bulunan hane oranı	6,4	6,4
Alkollü içecek kullanan ve -17 yaşta en az bir çocuk bulunan hane oranı	2,1	2,1

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Çocuk, 2018

3.3.4. İlk Evlilik Yaşı

Türkiye'de 25-49 yaş grubundaki kadınların %39'u 20 yaşından, %21'i 18 yaşından ve %4'ü 15'inci doğum günlerinden önce evlendiği görülmektedir.

25-49 yaşlarındaki kentte yaşayan kadınlar kırdaki yaşayan kadınlara göre 1,7 yıl daha geç evlenme eğilimindedirler (sırasıyla 21,8 ve 20,1 yaşlarında).

İlkokul mezunu kadınların ortanca ilk evlenme yaşı 19,8'dir; bu yaş eğitimi olmayan kadınlardan 1 yaş kadar daha yüksektir (19,1).

Ortanca ilk evlenme yaşı hanehalkı refah düzeyiyle de artmaktadır. En yüksek refah düzeyindeki kadınlar en düşük düzeydekilerden 3,8 yaş daha geç evlenmektedir (sırasıyla 23,6 ve 19,8).

3.3.5. İlk Doğumda Anne Yaşı

Kırkve üzeri yaştaki kadınların %11'i ilk doğumlarını 18 yaşına kadar gerçekleştirmişken, 20-29 yaş grubundaki kadınların sadece %5-7'si bu yaşa kadar çocuk doğurmaya başlamıştır.

Ortaokulu tamamlamış kadınların ilk anne olma yaşının eğitimi olmayan veya

ilkokulu bitirmemiş kadınlara göre 1 yıl daha büyük olduğu görülmektedir (sırasıyla 21,8 ve 20,7 yıl).

İlk doğumda ortanca anne yaşı, kentsel yerleşim yerlerinde yaşayan 25-49 yaş grubundaki kadınlar arasında, kırsal yerleşim yerlerinde yaşayan kadınlara göre yaklaşık 2 yıl daha yüksektir.

3.3.6. Düşük Doğum Ağırlığı

Araştırma tarihinden önceki son 5 yılda meydana gelen ve doğumdaki ağırlığı bildirilmiş canlı doğumların %12'si düşük doğum ağırlığına sahiptir. (Gebelik süresine bakılmaksızın bildirilmiş doğum ağırlığı 2,5 kilogramdan az olan doğumların yüzdesi.)

Türkiye'deki 5 coğrafi bölge arasında, düşük doğum ağırlıklı bebeklerin (%16) ve çok küçük olan bebeklerin (%13) oranının en yüksek olduğu yer Doğu Anadolu Bölgesidir.

3.3.7. Aşılama

Hem aşı kartı hem de annenin beyanı dikkate alındığında, 12-23 aylık çocukların %67'sinin yaşamlarının ilk 23 ayında yaşa uygun tüm aşılarını oldukları görülmektedir. 12-23 aylık çocuklar arasında yaşa uygun tüm aşıları olanların oranı doğum sırası arttıkça azalmaktadır (ilk doğan çocuk için %70 ve dördüncü ve beşinci sırada doğan çocuklar için %64). Bu örüntü 24-35 ay yaş grubunda görülmemektedir.

12-23 aylık çocuklardan aşı kartları anneleri tarafından gösterilenlerin oranı %69 iken, bu oran 24-35 aylık çocuklarda %53'tür.

Gerek 12-23 gerekse 24-35 aylık çocuklar için aşı kartı sahipliğinin ve görüşmede gösterilmesinin yaygınlığı, kırsal alanlarda kentsel alanlara göre daha düşüktür.

Hanehalkı refah düzeyine göre bakıldığında, herhangi bir zamanda aşı kartına sahip olmuş çocukların yüzdesi ve aşı kartı görülmüş çocukların yüzdesi bütün yaş grupları için en düşük refah düzeyindeki hanelerde en düşük düzeydedir (12-23 aylıklar için sırasıyla %89 ve %62 ve 24-35 aylıklar için sırasıyla %76 ve %44).

TÜİK aşılamaya ilişkin verileri en son 2017 yılının oranlarını vermektedir. Buna göre aşı türlerine göre 2015-2017 yılları arasındaki dağılım şöyledir:

Tablo 18 Aşılama Oranları

Aşı Türü	2015	2016	2017
DaBT-DaPT1	98	96	93
DaBT 2-DapT2	97	97	96
DaBT-DaPT3	97	98	96
BCG-BCG	96	96	93
HBV 3-HBV 3	97	98	96
KKK-MMR	97	98	96
KPA3-CPV3	97	98	93

Kaynak: TÜİK Sağlık İstatistikleri, 2019

Aşılama oranlarında 2017 yılında belirginleşen düşüşün sonra da devam ettiği düşünülmektedir. Bunun son yıllarda aşı karşıtı kampanyalarla ilişkili olduğu düşünülebilir.

3.3.8. Çocukların Beslenmesi

Bodurluk yaygınlığı genellikle çocukların yaşıyla birlikte artmakta ve 18-23 aylıkken (%) en yüksek seviyeye ulaşmaktadır. Bu, yaşamın ilk 1.000 gününde yetersiz beslenmenin etkisini göstermektedir. Öte yandan zayıflık, 1 yaşın altındaki çocuklarda daha yaygındır ve 6-8 aylık (%7) çocuklar arasında en yüksek seviyededir.

Fazla kilolu çocukların yaygınlığı 12-17 aylıkken (%14) en yüksek seviyededir ve fazla kiloluluk oğlan çocuklarında (%) kız çocuklardakinden (%7) daha yaygındır.

Beklendiği gibi, küçük veya çok küçük büyüklükte doğan çocuklar, doğumda ortalama veya daha büyük olarak beyan edilenlere kıyasla daha yüksek bodurluk oranına (%12 ve %11) ve zayıflık oranına (%2 ve %3) sahiptir. Tersine, doğumda çok küçük olarak kaydedilen çocuklar arasında fazla kiloluluk daha az yaygındır (%5).

Bodurluk yaygınlığının kırsal alanlarda kentsel alanlara göre (%8'e karşı %5), fazla kiloluluk yaygınlığının ise kentsel alanlarda kırsal alanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir (%9'a karşı %6).

Bodur olan çocukların oranı, annenin eğitimi ve hanehalkı refah düzeyi arttıkça düşmektedir. Örneğin, eğitimi olmayan annelerin çocuklarında bodurluk yaygınlığı %9 iken, lise veya üzeri eğitimi olan annelerin çocuklarında bu oran %4'tür. Buna karşılık, fazla kiloluluk oranı annenin eğitim seviyesi ve hanehalkı refah düzeyi arttıkça yükselmektedir. Örneğin, eğitimi olmayan annelerin çocukları arasında fazla kilolu olma oranı %5 iken lise veya üstü eğitimi olan annelerin çocukları arasında bu oran %9'dur.

3.3.9. Emzirme

Veriler 2 yaşın altındaki çocukların yarısından fazlasının (%53) yaşa uygun emzirildiğini göstermektedir. Çocukların %85'i 6-8 ayda katı, yarı katı veya yumuşak gıdalarla da beslenmektedir. Emzirilmenin 1 yaşında halen devam etmesi (%66) yaygındır ancak çocukların sadece %34'ü ikinci doğum gününe kadar emzirilmektedir.

3.3.10. Erken Çocuk Gelişimi

Erken çocukluk döneminde öğrenme: 24-59 aylık çocukların %65'i araştırmadan önceki 3 gün içerisinde yetişkin hanehalkı üyeleriyle öğrenmeyi teşvik eden ve okula hazırlayan 4 veya daha fazla etkinlikte yer almıştır.

Öğrenme materyalleri: Beş yaş altı çocukların %29'u evlerinde 3 veya daha fazla çocuk kitabı ya da resimli kitaba sahiptir.

Çocuğun yetersiz bakımı: Beş yaş altı çocukların %6'sı, araştırmadan önceki bir hafta içerisinde 1 saatten fazla tek başına veya 10 yaşından küçük başka bir çocuğun bakımına bırakılmıştır.

Üç veya daha fazla çocuk kitabına sahip kentte yaşayan çocukların oranı, kırdaki yaşayan çocukların oranının iki katıdır (%34'e karşı %15).

İki veya daha fazla türde oyuncakla oynayan çocukların yüzdesinin annenin eğitim seviyesiyle birlikte arttığı görülmektedir. Anneleri okula gitmemiş ya da ilkokulu tamamlamamış çocukların %60'ı iki veya daha fazla türde oyuncakla sahipken anneleri lise veya üstü eğitim düzeyine sahip çocuklarda bu oran %83'tür.

Evde üç veya daha fazla çocuk kitabı olan çocukların yüzdesi annenin eğitim seviyesiyle birlikte artmaktadır; buna göre, anneleri ilkokul seviyesinden düşük eğitim düzeyine sahip çocuklarda bu oran %6 iken, anneleri lise veya üstü eğitim düzeyine sahip çocuklarda %64'tür.

Çocuk kitaplarına erişim hanehalkı refahıyla doğru orantılı biçimde artmaktadır; üç veya daha fazla çocuk kitabı olan çocukların %68'i en yüksek refah seviyesine sahip hanelerde yaşamakta iken, %6'sı en düşük refah seviyesinde yer almaktadır.

3.3.11. Küçük Çocuklar için Yeterli Bakım

Beş yaş altı çocukların %3'ü araştırmadan önceki hafta içerisinde 1 saatten fazla tek başlarına; %4'ü ise 10 yaşından küçük başka bir çocuğun bakımına bırakılmıştır. Toplamda, çocukların %6'sı araştırmadan önceki hafta içerisinde en az bir kere 1

saatten fazla tek başlarına ya da 10 yaşından küçük başka bir çocuğun bakımına bırakılmıştır.

Kırsal alanlarda yaşayan çocuklar, kentsel alanlarda yaşayan çocuklara kıyasla daha sık yetersiz bakımla karşı karşıya bırakılmış görünmektedir (sırasıyla, %8 ve %6).

Yetersiz bakımla karşı karşıya kalmış çocukların oranı, anneleri okula gitmemiş ya da ilkokula gitmiş ama bitirmemiş çocuklar arasında (%10), anneleri lise veya üstü eğitim düzeyine sahip çocuklarinkinden (%5) daha yüksektir.

En düşük refah seviyesine sahip hanelerde yaşayan çocuklar en yüksek refah seviyesindeki çocuklardan daha yüksek yetersiz bakım oranına sahiptir (sırasıyla %9 ve %5).

3.3.12. Normal Gelişim Gösterme

Araştırma sonuçları 3-4 yaşındaki çocukların fiziksel gelişim açısından %98'inin, okuryazarlık-sayısal beceriler alanında %14'ünün, sosyal-duygusal alanda %73'ünün, öğrenme alanında ise %96'sının yaşlarına göre normal gelişim gösterdiğine işaret etmektedir. Çocukların %74'ü dört gelişimsel alanın en az üçünde ölçülene göre normal gelişim göstermektedir.

Kentsel alanlarda yaşayan çocuklar okuryazarlık-sayısal beceriler alanında kırsal alanda yaşayan çocuklardan daha yüksek bir düzeydedir (sırasıyla %16 ve %9).

Erken Çocukluk Gelişimi İndeksi puanı, anneleri okula gitmemiş veya ilkokulu tamamlamamış çocuklarda %62, anneleri lise veya üzeri eğitim düzeyine sahip çocuklarda ise %85'tir.

Genel olarak, normal gelişim gösteren çocuklarda temel özelliklere göre en keskin farklılaşma okuryazarlık-sayısal beceri alanındadır. Örneğin, en düşük refah seviyesindeki çocukların yalnızca %8'i okuryazarlık-sayısal beceri alanında gelişimsel olarak olmaları gereken seviyede iken, bu oran en yüksek refah seviyesinde %30'dur.

3.3.13. Sonuç Olarak

Türkiye'de çocuk sağlığına dönük kısmen TÜİK ama büyük oranda TNSA verilerinin kullanıldığı bu bölüm çocuğa karşı şiddete dair doğrudan verileri kapsamamaktadır. Ancak çocuğun sağlık bakımının veya çocuğun fiziksel ve duygusal gelişiminin ihmal edilmesi çocuğun istismarı için kapı aralayabilecek veya çocuğun istismarına yol açabilecek bir olgu olarak görülmelidir. Kaldı ki, örneğin çocuğun bulunduğu ortamda ev içinde sigara kullanımı çocuğun sağlığına doğrudan zarar vermesi

nedeniyle açıkça şiddet olarak ele alınmalıdır. Öte yandan, çocuğun aşılmasının ihmali de yine fiziksel sağlığa doğrudan zarar verme biçiminde okunmalıdır.

Kısaca tekrarlamak gerekirse, çocuğun sağlık bakımının veya fiziksel ve duygusal gelişiminin ihmaline dair veriler genel olarak çocuğa karşı şiddet olgusunu anlamak için son derece işlevsel olacaktır.

3.4. Cinsel Şiddet

Cinsel şiddet medyada en fazla görünür olan ve sansasyonel bir biçimde ele alınan bir istismar olmakla birlikte cinsel şiddete ilişkin verilere ulaşmak son derece zordur. Cinsel şiddetin boyutlarını değerlendirebilmek için elimizde iki güçlü veri kaynağı bulunmaktadır. Bunlar, güvenlik birimine cinsel suç mağduru olarak gelen veya getirilen çocuk verileri ve çocukların cinsel istismarına ilişkin suç ve karar verileridir.

Tablo 19 Güvenlik Birimine Cinsel Suç Mağduru Olarak Gelen veya Getirilen Çocuk Sayısı

Yıl/Yaş	Erkek Çocuk			Kız Çocuk		
	11	12-14	15-17	11	12-14	15-17
2014	748	332	296	1,304	2,319	6,091
2015	760	371	346	1,470	2,533	7,198
2016	1124	563	518	2,487	3,688	8,460
2017	1133	661	609	2,536	4,076	9,586

Kaynak: Adli İstatistikler 2018

Tablo 20 Çocukların Cinsel İstismarı Suç ve Karar Sayıları

Yıllar	Açılan Davalardaki Suç Sayısı	Karara Bağlanan Davalardaki Suç Sayısı	Türüne Göre Kararlar				
			Mahkumiyet	Beraat	Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması	Diğer Kararlar	Toplam
2011	16,828	12,595	6,200	3,288	535	5,049	15,072
2012	17,589	15,485	10,891	3,826	601	5,347	20,665
2013	17,948	17,459	13,925	4,466	735	5,525	24,651
2014	18,104	20,474	13,968	4,614	718	7,186	26,486
2015	16,957	18,825	13,968	4,751	623	5,641	24,983
2016	15,051	14,635	12,455	4,424	317	3,993	21,189
2017	16,348	14,394	13,396	4,226	209	3,717	21,548
2018	18,290	15,850	13,894	4,704	252	4,447	23,297

Kaynak: Adli İstatistikler 2018

Türkiye İstatistik Kurumu (2019) "Güvenlik birimlerine gelen veya getirilen suç mağduru çocuk" verilerine göre 2016 yılında güvenlik birimlerine mağdur olarak gelen veya getirilen 158.343 çocuk bulunmaktadır. Bu çocukların 16.877'si cinsel suçlar nedeniyle mağdur olmuş çocuklardan oluşmaktadır ve cinsel şiddete maruz kalan çocukların yaklaşık %87'si kız çocuğudur (2.202 erkek çocuk; 14.671 kız çocuk). 2017 yılı güvenlik birimlerine mağdur olarak gelen veya getirilen çocuklara ilişkin istatistiklere bakıldığında toplam sayının 137.482 olduğu, bunun 18.623'ünün cinsel istismar suçuna maruz kalan çocuklardan oluştuğu görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (2019) "Güvenlik birimlerine gelen veya getirilen suç mağduru çocuk" verilerinin 2017 yılı istatistiklerinden sonra güncellenmediği, bu nedenle son 2 yıla ait verilere ulaşmanın mümkün olmadığı görülmüştür. Verilerin güncellenmesine ilişkin yetersizliklerin yanı sıra, çocuğa karşı fiziksel şiddet oranlarına ilişkin resmi rakamlara ulaşmakta güçlük yaşanmaktadır. TÜİK verileri her ne kadar suç türü açısından ayrı ayrı veriler sunuyor olsa da Türk Ceza Kanunu (TCK) kapsamında çocuğa karşı fiziksel şiddetin ayrı bir suç olarak tanımlanmaması, "Yaralanma" suçuna maruz kalmaktan dolayı getirilen çocukların da ne kadarının fiziksel şiddet kapsamında değerlendirilebilecek nitelikte olduğunun anlaşılmasından dolayı fiziksel şiddet yaygınlık oranlarına ilişkin resmi istatistiklere erişmek mümkün olmamaktadır. Duygusal şiddet yaygınlık oranları ise buz dağının tümüyle görünmez yüzünü oluşturmaktadır ve yaygınlık oranlarının tespiti açısından en zor veri erişimine sahip şiddet türüdür. 2014 yılı istatistikleri ile 2017 yılı "Güvenlik birimlerine gelen veya getirilen suç mağduru çocuk" istatistikleri karşılaştırıldığında cinsel istismar nedeni ile güvenlik birimine getirilen çocuk sayısının 11.095'ten 18.623'e yükselerek yaklaşık %60 oranında arttığı görülmektedir.

Şanlıurfa Barosu 1 Ocak 2018 ile 21 Ağustos 2019 tarihleri arasında Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) sanık ve mağdur müdafii atamaları verilerine göre; bin 292 kişinin cinsel istismara ve saldırıya uğradığını duyurmuştur ve 1292 kişiden 1216'sı çocuktur. İstismara maruz kalan 1216 çocuktan 418'i 12 yaşından küçük, 407'si 12-15 yaş aralığında, 391 ise 15-18 yaş aralığındadır.

Şanlıurfa Barosu'nun verilerine göre; istismara maruz kalan 1216 çocuktan 272'i oğlan çocuğu, 944'ü ise kız çocuğudur. Medyaya yansıyan haberlerde ise istismara maruz kalan çocuklardan 21'inin hamile kaldığı bilgisi paylaşılmıştır.

Diyarbakır Barosu'nun 1 Eylül 2018 ile 10 Eylül 2019 tarihleri arasında CMK sanık ve mağdur müdafii atamaları verilerine göre, 1240 kişinin cinsel istismara ve saldırıya uğradığı resmi kaynaklara yansımış ve cinsel istismar ve saldırıya uğrayan 1240 kişiden 1116'sının çocuk olduğu ortaya çıkmıştır. Cinsel istismara uğrayan 1116 çocuktan 240'i 12 yaşından küçük, 273'ü 12 ile 15 yaş arasında ve 1603'ü de 5 ile 18 yaş arasındadır. Baro verilerine göre, cinsel istismara uğrayan 1116 çocuktan 883 kız çocuğu, 233'ü ise oğlan çocuğudur. Öte yandan 158 çocuk ve 601 yetişkin olmak

üzere 759 kişi hakkında soruşturma veya kovuşturma açılmıştır. Yapılan müdafî atamalarına göre, sanıklara yapılan 112 atamanın 15-18 yaş aralığı, 224 atamanın 18-25 yaş aralığı, 350'sinin ise 25-60 yaş aralığında olduğu ve 27 atamanın da 60 yaş üstü için yapılmış olması dikkati çekmektedir.

Konya'da cinsel istismara maruz kalan 16 kız çocuğu ile yapılan bir araştırmanın bulgularına göre (Çetin ve Altın, 2019) çocuklar "aile yapısı parçalanmış, ekonomik durumu iyi olmayan, aile içi ilişkilerin iyi olmadığı ortamlarda" yetişmiş görünmektedirler. Cinsel istismara uğramış çocukların madde bağımlılığı ya da kötü alışkanlıklarının olduğu, intihar düşüncesinin yoğun olarak yaşandığı fakat psikolojik tedavi ve rehabilite süresine geçilince bu duyguların zamanla azaldığı belirlenmiştir. Suçu işleyen kişilerin genellikle çocukların arkadaş ve tanıdık çevrelerinden olduğu ve suçluların sabıka dosyaları incelendiğinde ise, büyük çoğunluğunun cinsel suç ya da şahsa karşı işlenen suçlardan sabıkalı oldukları belirlenmiştir.

3.4.1. Sonuç Olarak

Cinsel şiddetin boyutlarını değerlendirebilmek için elimizde iki güçlü veri kaynağı bulunmaktadır. Bunlar, güvenlik birimine cinsel suç mağduru olarak gelen veya getirilen çocuk verileri ve çocukların cinsel istismarına ilişkin suç ve karar verileridir. Bununla birlikte Türkiye'de çocuklara karşı işlenen cinsel suçların önemli bir bölümünün ne medyaya yansıdığı ne de poliseye süreçlere taşındığı açıkça ileri sürülebilir.

Öte yandan Türkiye'de suç mağduru çocuklar ile görüşme çeşitli kuruluşlarda gerçekleştirilmektedir. Bu kuruluşlardan bazıları; çocuk mahkemeleri, bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezleri, hastane bünyesindeki çocuk koruma merkezleri ve son dönemde gelişmekte, yaygınlaşmakta olan çocuk izlem merkezleridir. Suç mağduru çocuklar ile mülakatın çocuğun örselenmeden gerçekleştirilebilmesi ise uzmanın mülakatı gerçekleştirebilme becerisinin eksikliğine ve çocuğun istismar öyküsünü defalarca anlatmasına bağlı olarak olumsuz yönde değişim gösterebilmektedir. Görüşme sürecine hâkim olamayan bir uzman sorduğu bazı sorular ile mağdurun daha çok örselenmesine neden olabilmektedir. Özellikle Türkiye'deki son dönemde gelişmekte olan çocuk izlem merkezlerinde, mağdurun ifadesi mülakat konusunda beceri sahi- bi tek bir uzman tarafından alınmakta, bu şekilde mağdurun yaşamış olduğu travmayı defalarca anlatarak örselenmesine engel olunmaya çalışılmaktadır. Bu sistem yurt dışında savunuculuk merkezlerinde (Advocacy Center) oldukça yerleşmiştir ve Türkiye'de ise henüz gelişme gösterme evresindedir. Fakat suç mağduru çocuklar ile mülakat çocuk izlem merkezlerinin yanı sıra çocuk mahkemelerinde (özellikle duruşma öncesi mülakat), çocuk koruma merkezlerinde, çocuk şube müdürlüklerinde gerçekleştirilmeye devam etmektedir. Bu nedenle mülakatı gerçekleştiren kişilerin bu konuda eğitiminin ve yeterliliğinin olması oldukça önemlidir (Erükcü ve Akbaş, 2013).

Suç mağduru çocuklarla mülakat sağlıklı bir müdahale için ön koşuldur. Bu nedenle mülakatı gerçekleştirecek uzmanın mülakat bilgisi ve yeterliliği önemli bir husus teşkil etmektedir. Mülakatın gerçekleştirildiği kişinin psiko-sosyal özelliklerinin ve ihtiyaçlarının gözlenmesi mülakat sürecini kolaylaştıran bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Mağdurdan alınan yetersiz bilgi, doğru sorulamayan veyahut gözden kaçırılan bir soru olduğunun göstergesi olabilir. Doğru soru sorma teknikleri, yerinde çıkarsamalar ve etraflıca ele alınmış sorun analizi ile mülakat doğru biçimde sürdürülebilir. Bu ise mağdurun; dinlenilmesi, davranışlarının ve tepkilerinin gözlenmesi ve görüşmeye olan motivasyonunun devam ettirilmesi ile mümkün olacaktır. Türkiye'de çocuk izlem merkezlerinin geliştirilmesi ve sayılarının artırılması mağdurun istismar öyküsünü defalarca anlatarak örselenmesinin önlenmesi açısından önemli bir husus teşkil etmektedir (Erükçü ve Akbaş, 2013).

Söz konusu güçlükleri aşmak üzere kimi çalışmalar devam etmektedir. Örneğin, 2012-2014 yılları arasında Adalet Bakanlığı ve UNICEF iş birliğiyle yürütülen "Çocuklar İçin Adalet Projesi" nin çıktısı olarak Adli Görüşme Odaları kurulmuştur ve bu odalar görüşme yapılacak kişilerin ikincil mağduriyetlerinin önlenmesini sağlamak üzere "Bekleme Odası", "Görüşme Odası" ve "Gözlem Odası" şeklinde üç odadan oluşan özel alanlardır. Adli Görüşme Odaları Yönetmeliği 24/02/2017 tarihinde imzalanarak yürürlüğe girmiş ve sonrasında 23 il, 26 adliyede 29 adli görüşme odası 03/04/2017 tarihinde faaliyete başlamıştır. Ülke genelinde halihazırda 55 ilde, 63 adliyede 66 adli görüşme odası faaliyette bulunmaktadır (Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Dairesi, 2019).

3.5. Suça Sürüklenen Çocuklar

Ceza adalet sisteminde çocuğa karşı şiddet konusunda dikkati çeken ilk alan suça sürüklenmiş çocuklardır. Çocuk Koruma Kanunu suça sürüklenen çocuğu, kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk olarak tanımlamaktadır (ÇKK m. 3/1).

Çocuğun cezai sorumluluğuna dair durum şöyledir (Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Dairesi, 2019):

- 0-12 Yaş Grubu Çocuklar: 5237 sayılı TCK'nın 31/1 maddesi uyarınca fiili işlediği tarihte 12 yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Kanun koyucu 12 yaşını doldurmamış çocukların işledikleri fiil ne olursa olsun ve ne şekilde işlemiş olurlarsa olsunlar ceza sorumluluğunun olmadığını kabul etmiştir. Bu yaş grubundaki çocuklar için çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilmektedir.
- 12-15 Yaş Grubu Çocuklar: 5237 sayılı TCK'nın 31/2 maddesi uyarınca fiili işlediği

sırada 12 yaşını doldurmuş ve fakat 15 yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğunun var olup olmadığının tespiti gerekmektedir. Bu yaş grubundaki çocukların ceza sorumluluğunun kabul edilebilmesi için çocuğun "işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme yeteneğinin" veya "davranışlarını yönlendirme yeteneğinin" varlığı aranmaktadır. ÇKK uyarınca hâkim, çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren bir inceleme yaptırmalı ve çocuğun ceza sorumluluğunun var olup olmadığına ilişkin değerlendirmeyi yaparken bu raporu göz önünde bulundurmalıdır.

- 15-18 Yaş Grubu Çocuklar: 5237 sayılı TCK'nın 31/3 maddesi uyarınca fiili işlediği sırada 15 yaşını doldurmuş ve fakat 18 yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğunun olduğu kabul edilmiş ancak çocuğun bu sorumluluğunun bir yetişkinden daha az olacağı kabul edilerek bu yaştaki fail çocuğa yetişkinlerden daha az ceza verilmesi benimsenmiştir.

Suçta sürüklenen çocuklarla ilgili kurum ve kuruluşlar genel olarak aşağıdaki gibidir (TOÇEV, 2018):

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerine bağlı Çocuk Hakları İl Çocuk Komiteleri
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sosyal Rehabilitasyon Hizmetleri Daire Başkanlığı
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sosyal Rehabilitasyon Hizmetleri Daire Başkanlığı Suça Sürüklenen Çocukların Rehabilitasyonu Birimi
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM)
- Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü
- Adalet Bakanlığı Çocuk Mahkemeleri
- Adalet Bakanlığı Çocuk Eğitimevleri
- Barolardaki Çocuk Hakları Merkez ve Komisyonları
- Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü AMATEM (Alkol Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi)

- Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü ÇEMATEM (Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi)
- İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü
- İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü ÇOGEP
- İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı
- Türk Kızılayı

3.5.1. Mevcut Veriler

Suçta sürüklenen çocuk sayılarına bakıldığında aşağıdaki sayılar ortaya çıkmaktadır (Adli İstatistikler Raporu, 2018).

Tablo 21 Ceza Mahkemelerinde Toplam Gelen Dosyalardaki Suça Sürüklenen Çocuk Sayıları

Yıl	Sayı
2011	263,905
2018	228,616

Kaynak: Adli İstatistikler 2018

Ceza mahkemelerinde toplam gelen dosyalardaki suça sürüklenen çocuk sayıları yıllar itibarıyla incelendiğinde; 2011 yılında suça sürüklenen çocuk sayısının 263.905 olduğu, 2018 yılında ise bu sayının %13 azalarak 228.616'ya indiği görülmüştür. 2018 yılında toplam gelen dosyalardaki suça sürüklenen çocukların %55,8'i hakkında karar verilmiştir.

3.5.2. İller Bazında Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı

2018 yılı ceza mahkemelerinde toplam gelen davalardaki suça sürüklenen çocuk sayıları iller bazında incelendiğinde; en yüksek suça sürüklenen çocuk oranının %17,1 ile İstanbul ilinde olduğu, bunu %5,8 oranı ile İzmir ilinin takip ettiği görülmektedir.

3.5.3. Bölgeler Bazında Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı

2018 yılında bölgeler suça sürüklenen çocuk sayısı bakımından incelendiğinde, 100.000 çocuk nüfustaki suça sürüklenen çocuk sayısının, en fazla 2.216 çocuk ile Ege Bölgesinde, en az 1.146 çocuk ile Doğu Anadolu Bölgesinde olduğu görülmektedir.

Tablo 22 Ceza Mahkemelerine Yıl İçinde Gelen Davalardaki 100.000 ocuk Nüfusundaki Suça Sürüklenen ocuk Sayısı

Yıl	Sayı
2011	1,792
2013	2,315
2018	1,598

Kaynak: Adli İstatistikler 2018

Ceza mahkemelerine yıl içinde gelen davalardaki 100.000 çocuk nüfusundaki suça sürüklenen çocuk sayılarına bakıldığında; 2011 yılında 1.792 olan suça sürüklenen çocuk sayısının, 2013 yılında 2.315'e kadar yükseldiği, 2014 yılından itibaren azalmaya başladığı, 2018 yılına gelindiğinde ise 1.598'e kadar düştüğü görülmektedir.

3.5.4. Çocukların Yargılandıkları Mahkemeler

2011 yılında gelen dosyalardaki (geçen yıllardan devren gelen, yıl içinde açılan ve bozularak gelen) suça sürüklenen çocukların %49,5'i çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde yargılanırken 2015 yılında bu oranın %46,5'e kadar düştüğü, devam eden yıllarda ise dalgalı bir seyir izlediği ve 2018 yılına gelindiğinde ise %47,2'ye düştüğü görülmektedir. Asliye ceza mahkemelerinde yargılanan suça sürüklenen çocuk oranlarının ise 2011 yılında %29,6 iken 2018 yılında %42,4'e ulaştığı görülmektedir.

3.5.5. Suça Sürüklenen ocukların Toplam Sanıklara Oranı

Ceza mahkemelerinde suça sürüklenen çocuk sıfatıyla yargılanan çocukların toplam sanıklar içerisindeki oranları yıllar itibarıyla incelendiğinde; bu oranın en yüksek olduğu yıl %8,1 oranı ile 2014 ve 2015 olurken en düşük olduğu yıl %5,5 oranı ile 2018'dir.

3.5.6. Çocuklar Hakkında Verilen Mahkûmiyet Kararlarının Toplam Kararlara Oranı

2018 yılında ceza mahkemelerinde suça sürüklenen çocuklar hakkında verilen karar oranları yıllar itibarıyla incelendiğinde; mahkûmiyet kararlarının 2011 yılındaki toplam kararlar içerisindeki oranı %23,0 iken 2018 yılında %37,0'a kadar yükseldiği, beraat karar oranının ise 2018 yılında %16,1 olduğu görülmektedir.

3.5.7. Çocuklar Hakkında Verilen Karar Oranları

2018 yılında ceza mahkemelerinde suça sürüklenen çocuklar hakkında verilen karar oranlarına bakıldığında; %37 oranında mahkûmiyet, %16,1 oranında beraat, %15,9 oranında hükmün açıklanmasının geri bırakılması, %13,3 oranında yetkisizlik,

görevsizlik, birleştirme ve %17,6 oranında diğer kararların verildiği görülmüştür. Mahkûmiyet kararının en fazla verildiği il %46,7 oranı ile Gaziantep olurken hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararlarının en fazla verildiği il %24,5 oranı ile Ağrı olmuştur.

3.5.8. Çocuklar Hakkında Verilen Mahkûmiyet Kararlarının Niteliği

Ceza mahkemelerinde suça sürüklenen çocuklar hakkında verilen mahkûmiyet karar nitelikleri yıllar itibarıyla incelendiğinde; 2011 yılında %25,6 olan hapis cezası karar oranı yıllar itibarıyla artarak 2018 yılında %33,8 olmuştur. Adli ve idarî para cezası karar oranı 2011 yılında %41,9 iken 2018 yılına gelindiğinde bu oran %39,7'ye düşmüştür.

3.5.9. Ceza Mahkemelerinde Çocuklar Hakkında Verilen Mahkûmiyet Kararları

2018 yılında ceza mahkemelerinde suça sürüklenen çocuklar hakkında toplam 83.840 mahkûmiyet kararı verilmiştir. Bu kararlar niteliklerine göre incelendiğinde; 33.268'ini (%39,7) adli ve idarî para cezası, 28.309'unu (%33,8) hapis cezası ve 7.876'sını (%9,4) hapis cezasının ertelenmesi kararlarının oluşturduğu görülmektedir.

3.5.10. Ceza Mahkemelerinde Çocuklar Hakkında Verilen Karar Türleri

2018 yılı suça sürüklenen çocuk sanıklar hakkında ceza mahkemelerinde karara bağlanan davalardaki ilk on suç kapsamında verilen karar türleri incelendiğinde; mahkûmiyet kararının en fazla %56,7 oranı ile adliyeye karşı işlenen suçlarda verildiği, bunu %47,2 oranı ile malvarlığına karşı işlenen suçların takip ettiği görülmektedir. Beraat kararı en fazla %26,9 oranı ile genel tehlike yaratan suçlarda verilirken bunu %23,9 oranı ile kamu idaresinin güvenilirliğine ve işleyişine karşı suçların izlediği görülmektedir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararlarının ise en fazla %32,0 oranı ile 6.136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanuna muhalefet suçlarında verildiği, bunu %26,6 oranı ile vücut dokunulmazlığına karşı suçların takip ettiği görülmektedir.

3.5.11. Suça Sürüklenen Çocuklara İstanbul'da İsnat Edilen Suç Türleri

İstanbul ilinde suça sürüklenen çocukların işledikleri suç türleri incelendiğinde; malvarlığına karşı işlenen suçlar içinde açılan davalarda ilk sırayı %63,4 oranı ile hırsızlık suçu almaktadır. Bu suça ilişkin verilen kararlar incelendiğinde ise %48,4'ünün mahkûmiyet, %18,2'sinin beraat ve %11,6'sının hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı olduğu görülmektedir. Mahkûmiyet oranı en yüksek olan suç %59,6 oranı ile yağma suçu iken beraat oranının en yüksek olduğu suç %36,4 oranı ile tehdit suçudur. Kamunun sağlığına karşı işlenen suçlarda açılan davalarda ise

ilk sırayı %66,3 oranı ile kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmamak suçu almaktadır. Bu suça ilişkin verilen kararlara bakıldığında %35,4 oranında mahkûmiyet, %7,1 oranında beraat kararı verilmişken %27,7 oranında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmiş olduğu görülmektedir.

TÜİK Güvenlik Birimlerine Gelen veya Getirilen Çocuklar istatistiklerine göre (2018):

- Güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocuk sayısı 2017 yılında, 2016 yılına göre binde 5 oranında artarak 335 bin 242'ye yükselmiştir. 2013-2017 yılları arasında dağılım ise aşağıdaki gibidir:

Tablo 23 Güvenlik Birimlerine Gelen veya Getirilen Çocuklar

	2013	2014	2015	2016	2017
Erkek	102,350	102,493	101,097	91,699	92,849
Kadın	13,089	14,993	17,148	16,976	15,135
Toplam	115,439	117,486	118,245	108,675	107,984

Kaynak: TÜİK Güvenlik Birimlerine Gelen veya Getirilen Çocuklar İstatistikleri, 2018

- Çocukların %57,7'sinin 15-17 yaş grubunda, %23,3'ünün 12-14 yaş grubunda, %18,5'inin ise 11 yaş ve altındaki çocuklar olduğu görülmektedir.
- Güvenlik birimine 2017 yılında gelen veya getirilen çocukların %66,1'i oğlan çocuğu, %33,9'u ise kız çocuğudur.
- Güvenlik birimlerine 2017 yılında gelen veya getirilen 335 bin 242 çocuğun %46,2'sinin mağdur olarak, %32,2'sinin kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiasıyla (suça sürüklenme), %13,7'sinin bilgisine başvurma amacıyla, %3,4'ünün kayıp (hakkında kayıp müracaatı yapıp daha sonra bulunan) ve %4,4'ünün başka nedenlerden dolayı geldiği ya da getirildiği tespit edilmiştir.
- Suça sürüklenme nedeni ile güvenlik birimlerine 107 bin 984 çocuk getirildiği görülmektedir. Bu çocukların %34,4'üne yaralama, %24,8'ine hırsızlık, %6,6'sına Pasaport Kanunu'na muhalefet, %6,2'sine uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak veya satın almak, %3,9'una ise mala zarar verme suçları isnat edilmiştir.
- Güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocukların %68,5'i ailesine teslim edilirken, %19,8'i adli birimlere sevk edilmiştir. Sosyal kuruma teslim edilen çocukların oranı ise %3,4'tür. Diğer taraftan, geliş nedeni suça sürüklenme olan çocukların %57,6'sı adli birimlere sevk edilirken, %36'sı ailesine teslim edilmiştir. Mağdur olarak gelen çocukların %87,3'ü ailesine, %3,5'i sağlık kuruluşuna, %3,1'i de sosyal kuruma teslim edilmiştir.

- Güvenlik birimlerine suça sürüklenme nedeni ile getirilen 107 bin 984 çocuğun 35 bin 986'sının bağımlılık yapan madde kullandığı görülmektedir. Bağımlılık yapan madde kullanan çocukların %85,6'sını 15-17 yaş grubu, %14'ünü ise 12-14 yaş grubundaki çocuklar oluşturmaktadır. Çocukların %84'ünün sigara, %6,3'ünün alkol, %5,4'ünün esrar, %1,2'sinin ise hap kullandığı tespit edilmiştir.
- Güvenlik birimlerine mağdur olarak gelen 155 bin 24 çocuğun %88,7'sini suç mağduru, %11,2'sini takibi gereken olay mağduru çocuklar oluşturmaktadır. Suç mağduru çocukların %54,4'ünün oğlan çocuğu, %45,6'sının kız çocuğu; takibi gereken olay mağduru çocukların %53,1'inin oğlan çocuğu, %46,9'unun kız çocuğu ve kabahat mağduru çocukların ise %41,3'ünün oğlan çocuğu, %58,7'sinin kız çocuğu olduğu görülmektedir.
- Güvenlik birimlerine suç mağduru olarak gelen 137 bin 482 çocuğun %59,1'inin yaralama, %13,5'inin cinsel suçlar ve %6,8'inin aile düzenine karşı suçlardan mağdur olduğu görülmektedir. Ayrıca mağdur çocukların %3,8'i tehdit, %3,7'si hırsızlık, %3,1'i ise kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçlarından mağduriyet yaşamıştır.

Ankara Barosu CMK Uygulama Merkezinin, 2018 yılı boyunca soruşturma (karakol, savcılık, sulh ceza hakimliği sorgu) ve kovuşturma aşamalarında suça sürüklenen çocuklar için yaptığı avukat atama sayıları aşağıdaki gibidir (2019):

Tablo 24 Ankara Barosu CMK Uygulama Merkezinin Suça Sürüklenen Çocuklar İçin Yaptığı Avukat Atama Sayıları

Suç Türü	Sayı			
	12-15 Yaş		15-18 Yaş	
	Hazırlık	Mahkeme	Hazırlık	Mahkeme
Yaralama	371	109	434	204
Hırsızlık	195	162	203	307
Uyuşturucu Madde Ticareti	28	12	108	55
Cinsel İstismar	27	6	66	23
Uyuşturucu Madde Kullanımı	13	2	89	9
Yağma	10	0	46	32
Cezaevinden Fırar	0	9	2	44
Uyuşturucu Madde Bulundurma	5	0	11	21
Adam Öldürme	1	3	5	15
Müstehcen Yayın Yapma	1	2	4	9
Yasadışı Örgüt Üyeliği	3	0	6	1

Kaynak: Ankara Barosu CMK Uygulama Merkezi

3.5.12. Çocuk Hükümlülerin Koşulları

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST) tarafından hazırlanan rapora göre (2019) kapalı ceza infaz kurumlarında çocukların yaşadığı kimi sorunlar aşağıdaki gibidir:

- Kapalı ceza infaz kurumlarındaki çocuklar çoğunlukla ailelerinden uzakta tutulmakta, telefon görüşleri ve dış dünyayla iletişimleri son derece sınırlı olmakta ve ciddi bir kısmı çocuk hapisanelerinde tutulmamaktadır.
- Hapishanelerde çocuk ölümleri yaşanmaktadır.
- Çocuk hapisanelerinin belirli şehirlerde bulunmasının doğal sonucu olarak çocuklar ailelerinden uzaktaki çocuk hapisanelerinde tutulabilmektedir. Bunun yanı sıra çocuklar, ailelerinin erişimi göz ardı edilerek bir çocuk hapisanesinden uzak olan başka çocuk hapisanelerine istekleri dışında da sevk edilebilmektedir.
- Çocukların dış dünyayla kurdukları her türlü iletişim (tıpkı yetişkinler gibi) hapisane idaresi tarafından erişilebilir durumdadır. Telefon görüşmeleri dinlenmekte, mektupları okunmakta, görüşçü ziyaretleri infaz koruma memurlarının duyabileceği mesafelerde gerçekleştirilmektedir.
- 0-6 yaş arasında anneleriyle tutulan çocukların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.
- Çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumlarındaki tutuklu çocuklar, üzerlerine atılı suç henüz mahkeme kararıyla tespit edilmemiş olsa dahi -masumiyet karinesi göz ardı edilerek- hapsedilmenin ağır koşullarıyla karşılaşmakta, örgün öğretimlerini bırakmak zorunda kalmaktadır.
- Kural çocukların çocuk hapisanelerinde tutulması olsa da çocuk hapisanelerindeki kapasitelerin sınırlı olmasından dolayı mahpus çocukların neredeyse yarısı yetişkin hapisanelerinde kalmaktadır. Özellikle kız çocuklarının hemen hepsi yetişkin hapisanelerinde kalmaktadır.
- Mahpus çocukların sıklıkla dile getirdiği sorunlardan biri, avukatlarıyla iletişime geçememeleridir. Yargılandıkları şehirlerden başka şehirlerde tutulmaları, avukatlarıyla iletişimlerini engelleyen önemli faktörlerden biridir. Bir diğer faktör ise imkân dahilinde olsa da avukatların çocuklara erişmemeleridir. Özellikle CMK kapsamında görevlendirilen avukatlarda karşılaşılan bir sorun olarak kimi çocuklar, kendilerine atanan avukattan dahi haberdar değilken kimi çocuklar da avukatlarını hiç görmediklerini aktarmaktadırlar.

- Çocuklar, içme sularını yetişkinler gibi kantinden parayla satın almaktadır.

Bulgurcuoğlu ve Çamur Duyan'ın Ankara ve İstanbul Eğitimevlerinde kalan 138 erkek çocukla yaptıkları araştırmaya göre (2019) hükümlü çocukların %77,4'ü eğitimine devam etmekte yani okula gitmekte iken, %22,6'sı eğitimine devam etmemektedir. Eğitim-öğretimlerine devam eden çocukların okul türlerine göre dağılımlarına bakıldığında çocukların %41,7'si halen açık liseye; %25'i açık ilköğretime; %14,6'sı liseye; %11,5'i ilköğretime; %4,2'si meslek lisesine ve %3,1'i üniversiteye devam etmektedir. Çocuk eğitimevlerinde hükümlü çocukların rehabilitasyonuna yönelik olarak bilgisayar, resim, seramik, Kur'an kursu gibi çeşitli kurslar verilmektedir. Çocukların %57,3'ü kurumda herhangi bir kursa devam etmektedir. Hükümlü çocuklara keyif veren diğer aktivitelere bakıldığında ise sırasıyla; %25,8'i sportif etkinliklerden, %6,5'i kurum dışındaki aktivitelerden (geziler gibi), eşit dağılımlara sahip olmak üzere %4,0'ü sinemadan ve çalışmaktan (mesleki eğitim kapsamında kurum dışında bir iş yerinde çalışma), %3,2'si kitap okumaktan ve %0,8'i şiir yazmaktan keyif aldığıni belirtmiştir.

3.5.13. Sonuç Olarak

Çocuğun yüksek yararını gözeten bir çocuk mahkemesi uygulaması suça sürüklenen çocuklar konusunda en fazla ihtiyaç duyulan değişimlerin başında gelmektedir. Bu bağlamda Uluslararası Ceza Reformu Platformunun çocuk adalet planı çocuğun yüksek yararını gözeten bir çocuk mahkemesi uygulaması için rehber niteliğindedir. Bu plan dünya genelinde çocuk adalet sistemleri içindeki şiddeti azaltmaya odaklanmıştır. Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimine İlişkin Minimum Standart Kurallar ile Özgürlüğünden Yoksun Birakılmış Çocukların Korunması için Kurallara dayanan plan aşağıdaki hususları vurgulamaktadır (Erükçü ve Akbaş, 2012):

1. Gözaltı ve Sorgulama: Çocuğun tutuklanması başvurulacak son çare olmalıdır. Sorgulama ancak seçilmiş ve eğitilmiş polisterce yürütülmelidir.
2. Ceza Sorumluluk Yaşı: Olabilecek en asgari yaş olmalıdır.
3. Yönlendirme: Yönlendirme ihtiyacı ve toplum alternatifleri.
4. Tutuklama: Mümkünse çocuklar mahkeme gününe değin ailelerinin bakımı altında kalmalıdır.
5. Alternatif Yaptırımlar: Onarıcı adalet değerlerini vurgular.
6. Gençlik Mahkemeleri: Küçüklerle uğraşmak üzere daha az resmi prosedürü olan özel gençlik mahkemeleri açılmalıdır.
7. Gözlem Altına Alma Kararı: Gözlem altına alma kararı, ancak son çare olarak ve en kısa zamanda ve sadece istisnai durumlarda kullanılmalıdır.
8. Nezarethaneler: Çocuklar ve yetişkinler ayrı tutulmalıdır. Rehabilitasyon, eğitim, spor ve kültür etkinlikleri mevcut olmalıdır.

9. Denetim: Bağımsız izleme ve çocuk kuruluşlarından denetçiler var olmalıdır.
10. Aile Bağları: Alikonan çocuk ile ailesi arasında irtibatı teşvik edecek her çaba sarf edilmelidir.

3.6. Engelli Çocuğa Karşı Şiddet

Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre², dünya genelinde yaklaşık 200 milyon engelli çocuk bulunmaktadır. Bu sayı dünyadaki toplam çocuk nüfusun %10'una denk gelmektedir. UNICEF'in 2013 verilerine göre³, engelli çocukların %80'i gelişmekte olan ülkelerde yaşamakta ve sadece %10'u eğitime erişebilmektedir.

Türkiye'deki engelli çocuklara ilişkin veriler maalesef yıllar içerisinde güncellenmemiş görünmektedir. Türkiye'de engelli nüfusa yönelik yapılmış iki önemli araştırma bulunmaktadır. 2002 yılında Başbakanlığa bağlı Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA) tarafından yapılan "Türkiye Özürlüler Araştırması" engelli nüfusa ilişkin en kapsamlı veriyi ortaya koymaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, engelli bireyler ülke nüfusunun %12.29'unu (yaklaşık 8,5 milyon kişi) oluştururken, engelli çocuklar ise çocuk nüfusunun yaklaşık %4.35'ini oluşturmaktadır⁴.

2011 yılında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan Nüfus ve Konut Araştırması'na göre ise 2,2 milyon haneye ulaşılmış ve çocuk nüfusunun yaklaşık %2,3'ünün engelli olduğu ortaya konmuştur⁵.

Tablo 25 Genel Nüfus İçinde Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre En Az Bir Engeli Olan Nüfus, 2011

Engelli Birey (Yaş)	Nüfus Oranı (%)
3-9	2,3
10-14	2,1
15-19	2,3

Türkiye'de engelli çocuklara yönelik politika ve hizmetlerin sağlandığı en önemli kurum olan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü verileri incelendiğinde, ülkedeki engelli çocuk sayısına ilişkin güncel bilgilere ulaşılamadığı ve engelli çocuklara yönelik şiddet konusunda

2 Birleşmiş Milletler, *Engellilik Bilgi Notu, Uluslararası Engelli Hakları Sözleşmesi*, New York, 2006. (www.un.org/esa/socdev/undp/documents/children_disability_rights.pdf)

3 UNICEF, *Dünya Çocuklarının Durumu 2013, Engelli Çocuklar*, New York, (www.unicef.org/sowc2013/files/SW/CR2013_ENG_Lo_res_24_Apr_2013.pdf)

4 Türkiye'de Engelli Çocuklara Karşı Şiddet Bilgi Notu (<http://www.cocugasiddetionluyoruz.net/agin-yayinlari/turkiyede-engelli-cocuklara-siddet-bilgi-notu>)

5 TÜİK, *Nüfus ve Konut Araştırması (2011)* (www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=276)

nitelikli çalışmaların ve raporların olmadığı görülmektedir. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yıllık olarak yayımlanan Türkiye'de Çocuk İstatistikleri bilgi havuzu içerisinde çocuklar, cinsiyete, yaş grubuna ve toplam nüfusa oranına göre ayrılmakta, engelli çocukların sayısı bu istatistikler içinde yer almamaktadır.

2019 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre Türkiye'de 22 milyon 876 bin 798 çocuk vardır. 2011 yılı TÜİK verileri üzerinden, doğru orantılı bir şekilde devan ettiği varsayımı ile, düşünüldüğünde bu çocukların yaklaşık %2,3'ünün engelli olduğu düşünülebilir. Bu da Türkiye'de yaklaşık 530 bin civarında engelli çocuk olduğu şeklinde bir bilgiyi bizlere sunmaktadır. Tablo 26'da 2017-2018 eğitim öğretim döneminde özel kurumlardan eğitim alan engelli öğrencilerin sayısına ilişkin bilgiler paylaşılmıştır.⁶ Buna göre geçtiğimiz eğitim öğretim yılı içerisinde yaklaşık 530 bin olan engelli çocuk nüfusunun %66'sının (353.610) özel eğitim kurumlarındaki eğitime erişebildiği görülmektedir. Engelli çocuk nüfusuna ilişkin ayrıştırılmış veriler (evde eğitime devam eden engelli çocuk sayısı, eğitim alamayacak düzeyde engeli olan çocuk sayısı, eğitim alma durumu uygun olsa da eğitime erişemeyen çocuk sayısı, engeli tespit edilememiş çocuk sayısı vb.) elimizde olmadığı için kalan üçte ikilik kısmın eğitim olanakları ile ilgili ne durumda olduğu ile ilgili yorum yapılamamaktadır.

Tablo 26 2017 -2018 Döneminde Özel Eğitim Kurumlarında Eğitim Alan Öğrencilerin Sayıları

Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı			Toplam
		Özel Eğitim Okullarında	Özel Eğitim Sınıflarında	Kaynaştırma Eğitiminde	
1,395	12,846	50,025	45,815	257,770	353,610

2016 Aralık itibarıyla evde bakım yardımından yararlanan engelli sayısı 513.276'dır. Ancak bu engelli bireyler yaş değişkenine göre sınıflandırılmadığı için bu bakımdan kaç engelli çocuğun yararlandığı bilinmemektedir.

UNICEF'in 2013 Yılında Yayımladığı Engelli Çocuklar Raporu'na göre⁷, Engelli çocuklar dünya genelinde engelsiz akranlarına göre 3,7 kat daha fazla şiddete maruz kalmaktadır. 3,6 kat daha fazla fiziksel şiddetin mağduru olmaktadır. 2,9 kat daha fazla cinsel şiddetin mağduru olmaktadır. Zihinsel engelli ve psiko-sosyal engelli çocuklar tüm engel gruplarına göre şiddet ortamında en dezavantajlı kalan grupları oluşturuyor, bu gruplar 4,6 kat daha fazla cinsel şiddetin mağduru olmaktadır. 3 kat daha fazla zorbalığa (akran ve yetişkin şiddetine) uğramaktadırlar.

⁶ Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni, 2019 Mayıs (https://ailevecalisma.gov.tr/media/6598/bu-lten_may%2019_20190624-1.pdf)

⁷ UNICEF, Dünya Çocuklarının Durumu 2013 Raporu – Engelli Çocuklar (https://www.unicef.org/sowc2013/focus_violence.html)

Türkiye'de engelli çocuklara ilişkin kapsamlı araştırmalar yürüten kuruluşlardan biri olan Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği (TOHAD)'nin 2016 yılında yaptığı çalışma sonucu "Engelli Bireylere Yönelik Fiziksel- Cinsel Şiddet, İstismar ve Kötü Muamele Olayları İzleme Raporu" yayımlanmıştır. Söz konusu rapor engelli çocukları da içerecek şekilde engelli bireylere yönelik şiddeti ortaya koyan nadir bilgi kaynaklarından bir tanesidir. Araştırma 2012-2016 yılları arasında ulaşılan toplam 391 vaka üzerinden hazırlanmıştır. Rapordan elde edilen bilgilere göre şiddete maruz kalan 391 vakanın 99'u 15 yaş ve altındaki çocuklardan, 42'si ise 16-18 yaş arası çocuklardan oluşmaktadır. Yaş durumu ile şiddet türlerinin karşılaştırıldığı analizde ise 15 yaş ve altı çocukların (toplam 99) 43'ünün cinsel istismara, 22'sinin fiziksel şiddete ve 10 çocuğun da ihmal davranışına maruz kaldığı görülmektedir. 16-18 yaş arası toplam 42 çocuktan ise yine 26'sının cinsel istismara maruz kaldığı saptanmıştır. Tüm veriler incelendiğinde bütün yaş grupları içinde en sık rastlanan şiddet türünün cinsel istismar olduğu görülmektedir. Aynı rapordan elde edilen bilgiler ışığında engelli çocukların en sık ev içinde, eğitim ortamlarında ve kurum bakımı altında şiddete maruz kaldıkları söylenebilir.

Şiddete maruz kalma açısından riskli grupların başında gelen engelli çocuklara ilişkin verilerin bu denli az olması ulusal düzeyde izleme çalışmalarının yetersizliğine bir kanıt olarak yorumlanabilir. Kanıta dayalı araştırmaların ve uygulamaların olmadığı ortamlarda ise engelli çocuklara ilişkin politikalar ve hizmetler yetersiz kalacaktır. Bu bağlamda öncelikle Türkiye'deki toplam engelli çocuk sayısını ortaya koyacak güncel bir araştırmaya ihtiyaç olduğu açıktır. Söz konusu araştırmanın; çocukların sahip oldukları engel türleri, bakım ve eğitim hizmetlerine erişimleri, yoksulluk düzeyleri, ailede başka engelli çocuğun olup olmadığı, cinsiyet ve yaş dağılımı, istihdam koşulları ve maruz kalınan şiddet ve hak ihallerini de içerecek ayrıntılandırılmış verileri içermesi gerekliliği ise oldukça elzemdir. Bu bağlamda ilgili kamu kurumlarının, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içerisinde hareket etmesi, söz konusu araştırmalar ve verilerin hem daha kolay hem de daha nitelikli bir şekilde ortaya konmasına hizmet edecektir.

3.7. Çocuk Yoksulluğu ve Çalışan Çocuk Sorunu

2018 yılı "Çocuk İşçiliği ile Mücadele Yılı" olarak ilan edilmiş ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı koordinasyonunda çok taraflı bir katılımımla Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Ulusal Programı (2017-2023) çıkarılmıştır. Bununla birlikte çocuk işçiliği konusunda sağlıklı verilere ulaşmak hala çok zordur.

TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması sonuçlarına göre; 2017 yılında 15-17 yaş grubundaki çocukların işgücüne katılma oranı %17,4 iken bu oran 2018 yılında %18,2 olarak gerçekleşmiş görülmektedir. Erkek ve kız çocuklarının istihdam oranları ise aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

Tablo 27 Çocuk İstihdamı

	2017	2018
Erkek	24,3	25,7
Kız	10,2	10,2
Toplam	174	18,2

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2017

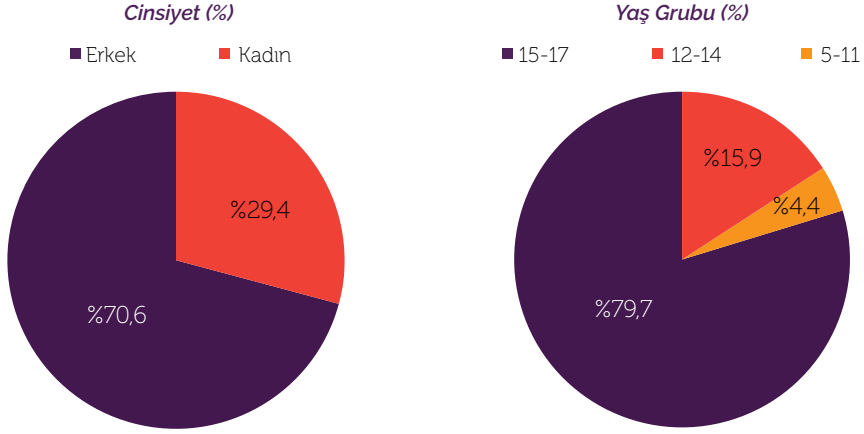
TÜİK Çocuk İşgücü Araştırması (2020) sonuçlarına göre:

- Türkiye genelinde 5-17 yaş grubundaki çocuk sayısı 16 milyon 457 bin kişi olarak tahmin edilmekte ve bu yaş grubundaki çocuklar, kurumsal olmayan nüfusun %2,3'ünü oluşturmaktadır. Yaş grupları itibarıyla, 5-11 yaş grubundaki çocuk sayısının 9 milyon 12 bin, 12-14 yaş grubundaki çocuk sayısının 3 milyon 796 bin, 15-17 yaş grubundaki çocuk sayısının ise 3 milyon 649 bin olduğu tahmin edilmektedir.
- Bir ekonomik faaliyette çalışan 5-17 yaş grubundaki çocuk sayısı 720 bin olup çalışan çocuklar arasında 5 yaşında çocuk olduğu gözlemlenmemiştir. 5-17 yaş grubunda çalışan çocukların aynı yaş grubundaki çocuklar içinde payını gösteren istihdam oranı ise %4,4'tür.

Tablo 28 Ekonomik Faaliyette Çalışan Çocuklara İlişkin Temel Göstergeler, 5-17 Yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019

	Toplam		Erkek		Kadın	
	(Bin kişi)	%	(Bin kişi)	%	(Bin kişi)	%
5-17 yaş grubu nüfus	16,457	-	8,449	-	8,008	-
Ekonomik faaliyette çalışan	720	100,0	508	100,0	212	100,0
Yaş Grubu						
5-11	32	4,4	24	4,7	8	3,8
12-14	114	15,9	77	15,2	37	17,4
15-17	574	79,7	407	80,0	167	78,8
Eğitime devam durumu						
Devam eden	473	65,7	333	65,6	140	66,1
Devam etmeyen	247	34,3	175	34,4	72	33,9
Sektör						
Tarım	221	30,8	143	28,2	78	36,8
Sanayi	171	23,7	141	27,8	29	13,7
Hizmet	328	45,5	223	43,9	105	49,4
İşteki durum						
Ücretli veya yevmiyeli	455	63,3	319	62,9	136	64,2
Kendi Hesabına	4	0,5	3	0,5	1	0,5
Ücretsiz aile işçisi	261	36,2	186	36,6	75	35,3

Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplam vermeyebilir.

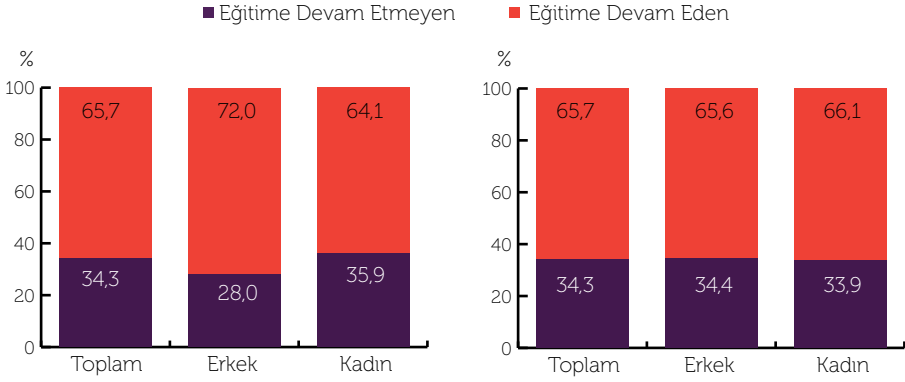
- Çalışan çocukların %79,7'sini 15-17 yaş grubundakiler oluştururken, %15,9'unu 12-14 yaş grubundakiler, %4,4'ünü ise 5-11 yaş grubundaki çocuklar oluşturmaktadır. Cinsiyete göre incelendiğinde, çalışan çocukların %70,6'sını oğlan çocukların, %29,4'ünü ise kız çocukların oluşturduğu görülmektedir.
- Çalışan çocukların %65,7'si bir eğitime devam ederken, bu oran oğlan çocuklarında %65,6, kız çocuklarında %66,1'dir. Yaş gruplarına göre, 5-14 yaş grubundaki çalışan çocukların %72'si, 15-17 yaş grubunda çalışan çocukların ise %64,1'i aynı zamanda bir eğitime devam etmektedir. Çalışan çocukların %34,3'ü ise eğitime devam etmemektedir.

Tablo 29 Eğitime Devam Durumuna Göre Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocuklar, 5-17 Yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019

Yaş Grubu	Toplam			Erkek			Kadın		
	Toplam	Eğitime Devam Eden	Eğitime Devam Etmeyen	Toplam	Eğitime Devam Eden	Eğitime Devam Etmeyen	Toplam	Eğitime Devam Eden	Eğitime Devam Etmeyen
(Bin Kişi)									
Toplam	720	473	247	508	333	175	212	140	72
5-14	146	105	41	101	80	21	45	25	20
15,17	574	368	206	407	253	154	167	115	52
%									
Toplam	100,0	65,7	34,3	100,0	65,6	34,4	100,0	66,1	33,9
5-14	100,0	72,0	28,0	100,0	79,4	21,0	100,0	56,0	44,0
15-17	100,0	64,1	35,9	100,0	62,2	37,8	100,0	68,8	31,2

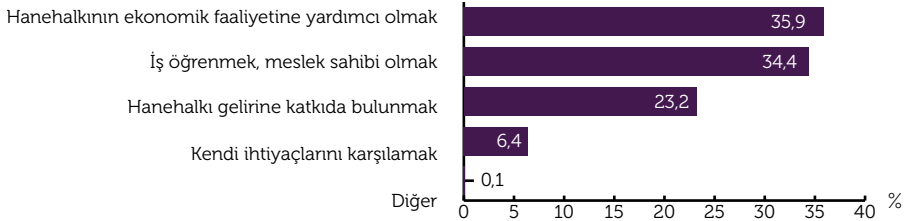
Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplam vermeyebilir.

Şekil 5 Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocukların Eğitime Devam Durumu (%), 5-17 Yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019

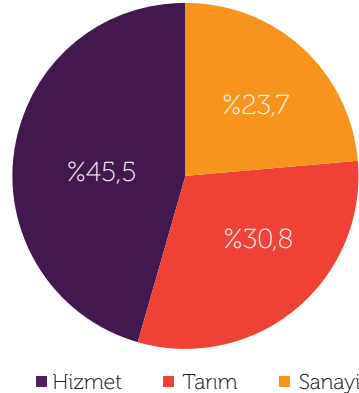

- Çalışan çocukların çalışma nedenlerinde ilk sırayı %35,9 ile "hanehalkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak" alırken bunu %34,4 ile "iş öğrenmek, meslek sahibi olmak" %23,2 ile "hanehalkı gelirine katkıda bulunmak" gibi gerekçeler izlemektedir. Çocukların %6,4'ünün ise "kendi ihtiyaçlarını karşılamak" amacıyla çalıştığı bilgisi edinilmiştir.

Şekil 6 Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocukların Çalışma Nedeni (%), 5-17 Yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019

- Çalışan çocukların %30,8'i tarım, %23,7'si sanayi %45,5'i ise hizmet sektöründe yer almaktadır. Yaş grubuna göre incelendiğinde; 5-14 yaş grubunda çalışan çocukların %64,1 ile tarım sektöründe 15-17 yaş grubunda çalışan çocukların ise %51 ile hizmet sektöründe ağırlıklı olarak yer aldığı görülmektedir.

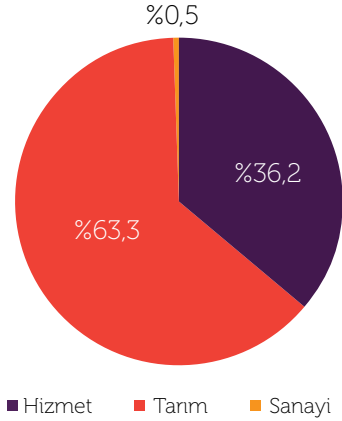

Tablo 30 Ekonomik Faaliyet Kolu Na G6re çalışan ocuklar, 5-17 Yaş, IV. eyrek: Ekim-Aralık, 2019

Yaş Grubu	Ekonomik Faaliyet Kolu			
	Toplam	Tarım	Sanayi	Hizmet
	(Bin Kişi)			
Toplam	720	221	171	328
5-14	146	94	17	35
15,17	574	128	153	292
	%			
Toplam	100,0	30,8	23,7	45,5
5-14	100,0	64,1	11,7	24,2
15-17	100,0	22,3	26,8	51,0

Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplam vermeyebilir.

- İşteki durumuna g6re çalışan çocukların %63,3'ü ücretli veya yevmiyeli olarak, %36,2'si ücretsiz aile işçisi olarak, %0,5'i ise kendi hesabına çalışmaktadır.

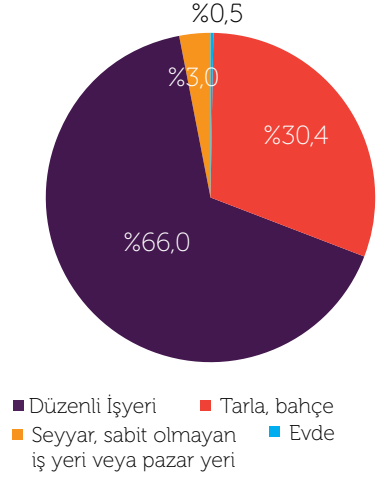
Tablo 31 İşteki Duruma G6re çalışan ocuklar, 5-17 Yaş, IV. eyrek: Ekim-Aralık, 2019

İşteki Durum

Yaş Grubu	Toplam	Ücretli veya Yevmiyeli	Kendi Hesabına	Ücretsiz Aile İşçisi
	(Bin Kişi)			
Toplam	720	455	4	261
5-14	146	35	2	110
15,17	574	421	2	151
	%			
Toplam	100,0	63,3	0,5	36,2
5-14	100,0	23,8	1,0	75,2
15-17	100,0	73,3	0,4	26,3

Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplam vermeyebilir.

- Çalışan çocukların %66'sı düzenli işyerinde, %30,4'ü tarla-bahçede, %3'ü seyyar, sabit olmayan işyeri veya pazar yerinde, %0,5'i ise evde çalışmaktadır.

Tablo 32 Yaş Grubu, Cinsiyet ve İşyeri Duruma Göre Çalışan Çocuklar, 5-17 Yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019

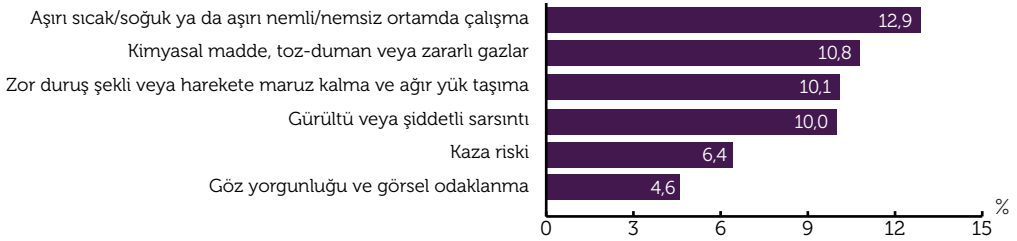
İşyeri Durumu

Yaş Grubu	Toplam	Tarla, bahçe	Düzenli işyeri	Seyyar, sabit olmayan işyeri veya pazar yeri	Evde
	(Bin Kişi)				
Toplam	720	219	475	22	4
5-14	146	94	50	3	-
15,17	574	125	426	19	4
	%				
Toplam	100,0	30,4	66,0	3,0	0,5
5-14	100,0	64,1	33,9	2,1	-
15-17	100,0	21,8	74,2	3,2	0,7

Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplam vermeyebilir.

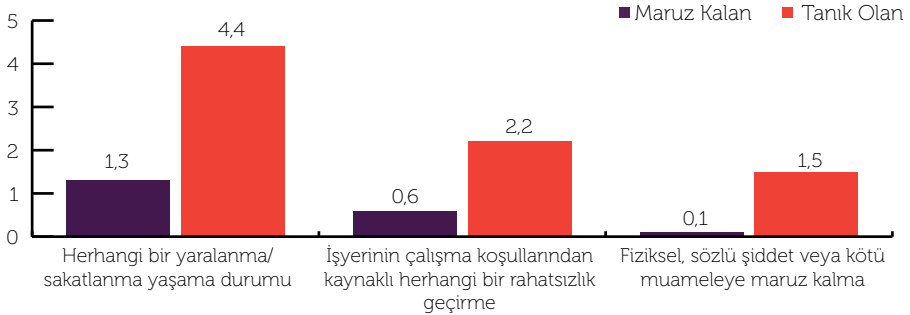
- Çalışma ortamında fiziksel sağlığı olumsuz etkileyen faktörler incelendiğinde; çalışan çocukların %12,9'unun aşırı sıcak/soğuk ya da aşırı nemli/nemsiz bir ortamda çalıştığı, %10,8'inin kimyasal madde, toz duman veya zararlı gazlara maruz kaldığı görülmektedir. Çalışan çocukların %10,1'inin zor duruş şekli veya harekete maruz kaldığı veya ağır yük taşıdığı, %10'unun ise gürültü veya şiddetli sarsıntıya maruz kaldığı görülmektedir.
- Çalışan çocukların %6,4'ünün çalıştığı ortamda kaza riski ile karşı karşıya kaldığı, %4,6'sının ise çalıştığı işyerinde göz yorgunluğu veya görsel odaklanma konusunda risk altında olduğu belirlenmiştir.

Şekil 7 Çalışma Ortamlarında Fiziksel Sağlığı Olumsuz Etkileyen Faktörler (%), 5-17 Yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019

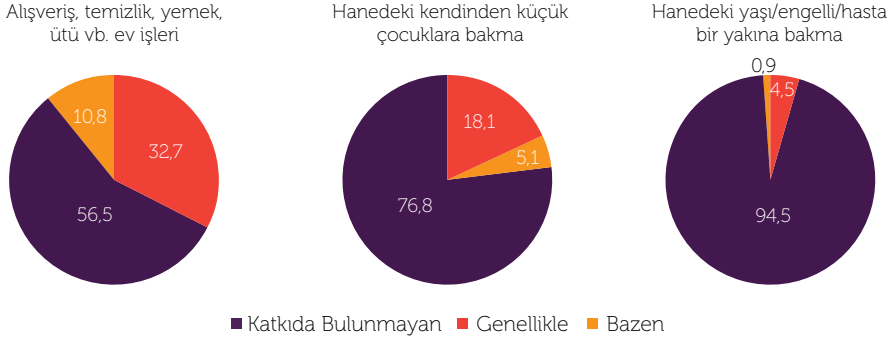
- Çalışan çocukların %1,3'ü çalıştığı yerde bir yaralanma veya sakatlanmaya maruz kalırken, %4,4'ü çalıştığı yerde yaralanma veya sakatlanma durumuna tanık olmuştur. İşyerinin çalışma koşullarından kaynaklı herhangi bir rahatsızlık geçirenlerin oranı %0,6 iken, bu duruma tanık olanların oranı %2,2'dir. Çalışan çocukların %0,1'i çalıştığı yerde fiziksel, sözlü şiddet veya kötü muameleye maruz kalırken, bu duruma tanık olanların oranı ise %1,5'tir.

Şekil 8 Çalışma Ortamlarında Etkileyen/Etkileyebilecek Elverişsiz Faktörler (%), 5-17 Yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019

- Ev işlerinde ailesine yardımcı olan çocuklar ifadesi hane için alışveriş, temizlik, yemek, ütü vb. ev işleri ile hanede kendinden küçük çocuklara veya yaşlı/engelli/hasta bir yakına bakma konularında ailesine destek olan çocukları ifade etmekte olup, çalışan çocuk kapsamında yer almamaktadır. Bu çerçevede, 5-17 yaş grubunda, ev işlerinde ailesine yardımcı olan çocukların oranı %45,5 oldu. Bu oran, erkek çocuklarında %40,0; kız çocuklarında %51,3 oldu.
- Ev işlerinde ailesine yardımcı olan çocukların %43,5'i hane için alışveriş yapma, çamaşır-bulaşık yıkama, ütü yapma, yemek pişirme, ev eşyalarının temizliği gibi işlerde, %23,2'si hanede kendinden küçük çocukların bakımında, %5,4'ü ise hanedeki yaşlı/engelli/hasta bir yakınının bakımında ailesine yardımcı oldu.

Şekil 9 Ev İşlerinde Yardımcı Olma Durumuna Göre Çocuklar (%), 5-17 Yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019

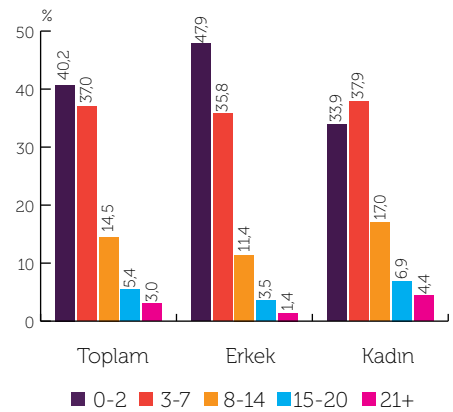

- Ev işlerinde ailesine yardımcı olan çocuklar referans haftasında ortalama 5,8 saat bu işlere zaman ayırdı. Çocukların %40,2'si referans haftasında ev işlerine iki saat ve daha az zaman harcarken, %37,0'ı 3-7 saat, %14,5'i 8-14 saat, %5,4'ü 15-20 saat, %3,0'ı ise 21 saat ve daha fazla zaman harcadı.
- Cinsiyete göre incelendiğinde; kız çocuklarının ev işlerine daha fazla zaman harcadığı görüldü. Erkek çocukların %16,3'ü, kız çocukların ise %28,3'ü ev işlerinde haftada 8 saat ve daha uzun süre katkı sağladı.

Tablo 33 Referans Haftasında Ev İşlerine Harcanan Haftalık Fıili Süreye Göre Çocuklar, 5-17 Yaş, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2019

Haftalık Süre (saat)	Toplam	Erkek	Kadın
	(Bin kişi)		
Toplam	7,488	3,379	4,109
0-2	3,009	1,617	1,393
3-7	2,768	1,211	1,557
8-14	1,083	386	698
15-20	401	119	283
21+	227	47	180
	%		
Toplam	100,0	100,0	100,0
0-2	40,2	47,9	33,9
3-7	37,0	35,8	37,9
8-14	14,5	11,4	17,0
15-20	5,4	3,5	6,9
21+	3,0	1,4	4,4

Ev işlerine harcanan haftalık fıili saate göre dağılım (%)

Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplam vermeyebilir.

Ankara İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisinin raporuna göre (2017) tarım alanında ölen her 5 çocuktan 3'ü mevsimlik tarım işçisi veya çobanlık yapıyorken yaşamını kaybetmiştir. Mevsimlik tarım işçiliğinde emek kaynaklarının temeli kadın ve çocuk işçiliği üzerinden kurulmaktadır. Diğer yandan çiftçi çocuklarda da tamamen ücretsiz aile emeği mevcuttur. Özellikle bu alanda çalışma yaşı 10'un altına düşmüştür. Yaşamını kaybeden çocukların arasında 5 yaşında olan çocuklar da bulunmaktadır. Çocuk işçiliği sorunu çocuk emeğinin sömürsü olmakla beraber çocuk yoksulluğunun da önemli bir göstergesidir.

Tablo 34 Çocuk Yoksulluğu

Yıl	Ciddi Maddi Yoksunluk İçindeki Çocuk Oranı(%)	Yoksul Çocuk Oranı (%)	Yoksul Çocuk Sayısı (Bin Kişi)
2006	74,5	34,6	8.013
2007	73,5	32,8	7.253
2008	72,6	34	7.538
2009	72	34,3	7.446
2010	75,2	33,7	7.612
2011	69,5	32,3	7.348
2012	69,3	32,7	7.444
2013	59,8	32,6	7.394
2014	44,9	31,7	7.176
2015	29	31,8	7.145
2016	41,7	31,4	7.006
2017	38,1	30,2	6.893

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması

Hanehalkı sorumlusu işsiz olan hanehalklarında yaşayan çocuk sayısında bir azalma trendi henüz oluşmuş değildir.

Tablo 35 Hanehalkı Sorumlusu İşsiz Olan Hanehalklarında Yaşayan Çocuk Sayısı

	Toplam	Erkek	Kadın
2017	1.423	730	693
2018	1.435	731	703

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması

Çalışanı olmayan hanehalklarında yaşayan çocuk nüfusunun toplam çocuk nüfusa oranı da benzer şekilde azalma eğilimine girmiş değildir.

Tablo 36 Çalışanı Olmayan Hanehalklarında Yaşayan Çocuk Nüfusunun Toplam Çocuk Nüfusa Oranı

	Toplam	Erkek	Kız
2017	9,4	9,4	9,4
2018	9,5	9,3	9,8

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması

Maddi yoksunluk içerisinde olan çocukların oranının yüksekliği de Türkiye'de çocuğa karşı şiddetin önemli göstergelerinden birini oluşturmaktadır.

Tablo 37 Maddi Yoksun Olan Çocuklar

	2015	2016	2017	2018
Maddi Yoksun Olan Fert Oranı	30,3	32,9	28,7	26,4
Maddi Yoksun Olan Çocuk Oranı	29,0	41,7	38,1	36,1

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması

Bu oranlar maddi yoksunluk çeken bireylere kıyasla maddi yoksunluk çeken çocuk oranının bir hayli yüksek olduğunu göstermektedir.

Çocuk yoksulluğunu anlayabilmek için ülkedeki gelir dağılımı adaletinin durumuna bakmak gerekmektedir. Türkiye'de gini katsayısında (0-1 arasında değişen; 0'ın tam gelir adaletini, 1'in ise tam adaletsizlik durumunu gösterdiği katsayıdır) önemli bir değişiklik gerçekleşmemiştir. En düşük gelire sahip %20'lik nüfus kesimi ile en yüksek gelire sahip %20'lik nüfus kesimi arasındaki fark kapanmamaktadır.

Tablo 38 En Düşük Gelire Sahip %20'lik Nüfus Kesimi İle En Yüksek Gelire Sahip %20'lik Nüfus Kesimi Arasındaki Fark

Yıl	En Düşük Gelire Sahip %20'nin Toplam Gelirden Aldığı Pay (%)	En Yüksek Gelire Sahip %20'nin Toplam Gelirden Aldığı Pay (%)	Gini Katsayısı**
2006	5,1	48,4	0,428
2007	5,8	46,9	0,406
2008	5,8	46,7	0,405
2009	5,6	47,6	0,415
2010	5,8	46,4	0,402
2011	5,8	46,7	0,404
2012	5,9	46,6	0,402
2013	6,1	46,6	0,4
2014	6,2	45,9	0,391
2015	6,1	46,5	0,397
2016	6,2	47,2	0,404
2017	6,3	47,4	0,405

Kaynak: TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması

3.7.1. Çalışma Ortamlarında Çocuk Ölümleri

İş Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisinin araştırmasına göre (2018);

2013 yılının başından 2018 yılının ilk 5 ayına kadar toplam 319 çocuk işçi iş cinayetlerinde yaşamını yitirmiştir. Çocuk iş cinayetlerinin her yıl mayıs ayından itibaren yükselişe geçtiği ve ağustos ayında en çok çocuk iş cinayetinin yaşandığı

görülmektedir. Ailesinin yanında çalışan, stajyerlik yapan, okul masraflarını sağlamak ya da aile geçimine katkıda bulunmak üzere gündelik ya da geçici işlerde çalışmak zorunda olan çocuk işçi sayısında büyük bir artışın yaşandığı bu dönemlerde iş cinayetlerinde de büyük bir artış yaşanmaktadır.

Çocuk iş cinayetlerinin en fazla yaşandığı üç il sırasıyla Adana, Şanlıurfa ve Gaziantep'tir. En fazla çocuk iş cinayeti yaşanan illerin mülteci nüfusun da yoğun olduğu iller olması dikkat çekicidir. En fazla çocuk iş cinayeti yaşanan Adana'da 5,5 yılda 24 çocuk çalışmak zorunda olduğu için yaşamını yitirmiş, onu 19 ölümlle Şanlıurfa, 18 ölümlle Gaziantep, 15 ölümlle İstanbul, 14 ölümlle Konya izlemiştir.

Yaşamını yitiren 319 çocuk işçinin 29'u mülteci çocuklardır. Mülteci çocukların ölüm oranının bu denli yüksek olması hem çalışma koşulları bakımından çok daha tehlikeli işlerde çalışmak zorunda kaldıklarını hem de çalışan mülteci çocuklara yönelik şiddetin ne denli büyük olduğunu göstermektedir. Çocuk iş cinayetlerinde ölen kız çocuklarının oranı ise yüzde 16 ile genel iş cinayeti verilerindeki kadın işçi oranından fazladır. Bu durum kız çocuklarının özellikle tarım sektöründeki yoğun sömürsünden kaynaklanmaktadır.

Çocukların en çok yarıya yakının çalıştığı tarım sektöründe yaşamını yitirdiği görülmektedir. Ücretsiz aile işçiliğinin ve küçük yaşta çalışmanın yaygın olduğu tarım sektörü aynı zamanda 50 ve daha az işçi çalıştıran tarım işletmeleri bakımından denetlenmenin dışında bırakılan ve buralara yönelik bir yaptırım uygulanması mümkün olmayan bir sektördür. En çok çocuk istihdamının olduğu ev hizmetleri ve 3 kişinin çalıştığı işyerleriyle birlikte tarımın da İş Kanunu'nun kapsamı dışında- dolayısıyla denetlenmenin dışında- bırakılması çocuk emeğinin daha fazla sömürülmesine göz yumma politikası olarak değerlendirilebilir.

Tarımdaki çocuk iş cinayetlerini yüzde 12 ile inşaat sektöründeki çocuk işçi ölümleri izlemektedir. Sanayide, madenlerde, taş ocaklarında, küçük atölye ve işletmelerde, tamirhanelerde ve sokaklarda çalışan çocuk işçiler trafik kazalarında, boğularak, yüksekten düşerek ya da ezilerek hayatlarını kaybetmektedir.

İş cinayetinde yaşamını yitiren 319 çocuğun 100'ü 14 yaş ve altındadır. 14 ve altı yasal olarak çalışması tamamen yasak olan bir yaştır. Çalışması yasal olan 15 yaşın üstünde çocuklar ise kimya, metal gibi ağır ve tehlikeli olup çalışması kanunen yasak işlerde de çalıştırılmaktadır.

3.7.2. Mevsimlik Tarım İşlerinde Çalıştırılan Çocuklar

Dedeoğlu ve Bayraktar'ın çalışmasına göre (2019) mevsimlik tarım işçisi hanelerde çocukluk ve eğitim algısına ilişkin bulgular çocuk işçiliğini normalleştirme ve

eğitime erişimi sınırlama açısından dikkat çekicidir. Araştırma kapsamında incelenen 209 hanedeki 1760 kişinin 991'i çocuktur ve bu çocukların 769'u zorunlu eğitim çağındadır. Çalışmanın bulguları kısaca şöyle özetlenebilir:

Araştırma kapsamındaki hanelerdeki tüm bireylerin üçte birinin (yüzde 32) okur-yazar olmadığı görölmektedir. Bu grubun yüzde 39'unu 6-17 yaş arası çocuklar, yüzde 61'ini yetişkinler (18 yaş üstü) oluşturmaktadır.

Burada en çarpıcı bulgu okur-yazar olmayan 6-17 yaş grubundakilerin çoğunluğunun (yüzde 92) Suriyeli ocuklar olmasıdır. Yetişkin nüfusunun (769 kişi) ise neredeyse yarısı (yüzde 44) okur-yazar değildir.

Zorunlu eğitim çağındaki, yani 6-17 yaş grubundaki çocukların sadece yüzde 26'sı ilköğretim öğrencisidir. Bu oranın yüzde 97'si Türkiyelilerden, yüzde 3'ü Suriyelilerden oluşmaktadır. İlköğretim öğrencilerinin yüzde 52'sinin oğlan çocukları, yüzde 48'inin kız çocuklar olduğu görölmektedir. 6-17 yaş grubundaki Suriyeli kız çocuklarının sadece yüzde 1,4'ü okula giderken Türkiyeli kız çocuklarının yüzde 51,6'sı ilköğretim öğrencisidir. Suriyeli oğlan çocukların ise sadece yüzde 1,4'ü okula giderken Türkiyeli erkek çocukların yüzde 58'i ilköğretim okullarına gitmektedir.

Tarım işçisi hanelerin en ayırt edici özelliklerinden biri ocuk işçiliğinin bu hanelerdeki yaygınlığıdır. Anket alışması ile toplanan veriler bunu doğrular nitelikte bulgular içermektedir. Tüm hanelerdeki çocukların yüzde 47'si tarım işçisi olarak çalışmaktadır. Anket sonuçları toplam 1078 tarım işçisinin yüzde 43,5'inin zorunlu eğitim çağındaki ocuktardan oluştuğuna işaret etmektedir. Bu ocukların yüzde 22,8'i 14-17 yaş grubundayken, yüzde 20,7'si ise 6-14 yaş grubunda bulunmaktadır.

Ankete katılan kişilerin çoğunluğu (yüzde 50,4) "hane bütçesine katkı" nedeniyle çocuklarının çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum Suriyeli hanelerde daha yaygındır. Birden fazla cevabın verilebildiği bu soruya gelen diğer cevap (yüzde 27,7) ise "hanenin var olan borçlarını ödemeye yardımcı olmak"tır. Görüşmeye katılan Türkiyelilerin beşte biri çocukların "eğitime devam etmedikleri için" ve "yetişkinler [tarla/ bahçede] çalışırken yanlarında oldukları için" alıştıklarını söylemişlerdir. Suriyeli görüşmeciler için bu iki neden önem taşımamaktadır. Bu durum Suriyeli hanelerdeki çocukların eğitime erişiminin veya devamının düşüklüğü veya eksikliği ile örtüşmektedir. Benzer bir sonuca çocukların mevsimlik tarım işlerinde çalışmaları konusundaki düşüncelerde de rastlanmaktadır. Hanelerin yüzde 86,6'sı, yani çoğunluğu, çocukların mecburiyetten çalıştıklarını söylemiştir. "alışmasını istemiyoruz, okuması gerekli" diyenlerin oranı ise yüzde 11'dir.

Gülçubuk'a göre (2019) kırsal kesimde 750.000-1.000.000 arasında ailenin kendi toprağı yoktur ve bu aileler geçim için başkalarının topraklarında çalışmak

zorundadır. Bu konumda çalışanların %25-30'unu çocukların oluşturduğu tahmin edilmektedir.

3.7.3. Sonuç Olarak

Çalışan çocuk sorunu Türkiye'de boyutları hala ciddi düzeyde olmaya devam eden bir sorundur. Dahası, Türkiye 18 yaş altı insan bireylerin çocuk olduğu ve bu nedenle çalış(tırılma)ayacağı kabulünün henüz çok gerisindedir.

Öte yandan, 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaşı müteakiben Türkiye'ye sığınan sayıları 4 milyona yakın mültecinin yarıya yakını 18 yaş altındadır ve 18 yaş altı grubun farklı sektörlerde çalıştırıldığı bilinmektedir. Bu grup mevsimlik tarım işlerinde çalıştırılan çocuklarla birlikte ileri araştırmaların yapılması ve politik duyarlığın artırılması gereken bir gruptur.

3.8. Alternatif Bakım Kurum ve Kuruluşlarında Kalan Çocuklar

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı kuruluş ve bakılan çocuk sayıları aşağıdaki gibidir:

Tablo 39 AÇSH Çocuk Hizmetleri GM'ne Bağlı Kuruluşlar

	Kuruluş Sayısı	Bakılan Çocuk Sayısı
Çocuk Evleri Sitesi	112	6.132
Çocuk Evleri	1.192	6.164
Çocuk DesteMerkezi	65	1.571
Toplam	1.369	13.867

Kaynak: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2019

2019 yıl sonu itibarıyla çocuk bakımına yönelik hizmetlerdeki çocuk sayıları aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

Tablo 40 Çocuk Bakımına Yönelik Hizmetlerdeki Çocuk Sayıları

	2019
Kuruluş Bakımı Altında Bulunan Çocuk Sayısı	13.867
Koruma Altına Alınmadan Aile Yanında Destek Verilen Çocuk Sayısı	125.258
Toplam Evlat Edindirilen Çocuk	17403
Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan Çocuk	7259
Koruyucu Aile Sayısı	5.967
Özel Kreş ve Gündüz Bakım Evlerinde Ücretsiz Bakılan Çocuk	3.300

Kaynak: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2019

Literatüre göre kurum bakımı altında yetişen çocuklar ailelerinin yanında yetişen çocuklarla karşılaştırıldığında kurum bakımı altında yetişenlerin daha fazla gelişimsel problemler yaşadığı; ayrıca saldırganlık, depresyon, kaygı, düşük öz saygı gibi duygusal ve davranışsal problemlere de sahip oldukları görülmektedir (Balcı, 2019). Birçok araştırmada alternatif bakım kurumlarında kalmakta olan çocukların ailesi yanında kalan çocuklara göre, gelişimlerinin geri olduğu, kaygı ve depresyon düzeylerinin yüksek olduğu, uyum düzeylerinin düşük olduğu, davranış bozuklukları gösterdikleri, aile ilişkilerinin ve sosyalleşmelerinin zayıf olduğu, sosyal faaliyetlere daha az katıldıkları, atılganlık düzeylerinin daha düşük olduğu, kendilerini yalnız ve şansız hissettikleri, benlik ve öz saygılarının düşük, umutsuzluk düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür (Kutlu 2005, akt. Korkmaz, 2019).

Aytekin'in çalışmasında (2019) kurum bakımında büyüyen yetişkinler ile ailesi yanında büyüyen grubun cinsiyetlerine göre psikolojik iyilik hali arasındaki farkın tespit edilmesi amacıyla çok yönlü varyans analizi kullanılmış, ailesi yanında büyüyen grubun psikolojik iyilik hali ve öğrenilmiş güçlülük düzeyi ortalamalarının yetiştirme yurdu grubundan anlamlı biçimde daha yüksek olduğu ancak cinsiyetler arasında anlamlı bir farkın bulunmadığı belirlenmiştir.

Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimleri ile ilgili bir araştırmada (Bilgin ve Yetimoğlu, 2018) elde edilen bulgular değerlendirildiğinde;

- Birime teslim edilen çocukların istismar ve ihmal mağduru olduğu,
- Bunun yanı sıra birime teslim edilen çocukların bir kısmının duygusal ve davranışsal bozukluklar yaşadığı ve
- Çocukların bir bölümünün de ailesi ve sosyal çevresine uyum sorunu yaşayan çocuklar olduğu bulunmuştur.
- Birimde görevli meslek elemanınca, birime teslim edilen çocukların duygusal ve davranışsal özellikleri, çocuğun sosyal çevresi ve aile ilişkileri, çocuğa etki edecek olası risk faktörleri ve çocuk üzerindeki etkileri değerlendirilerek çocuk hakkında uygulanacak sosyal hizmet müdahalesi belirlenmektedir.

Aynı araştırmanın bulgularına göre (Bilgin ve Yetimoğlu, 2018);

- Birime teslim edilen çocukların teslim edilme nedenleri arasında ilk sırada %63,3 ile (50 çocuk) evden kaçma nedeni yer almaktadır. Bu durum çocukların maruz kaldığı şiddetin, ihmal ve istismarın bir sonucu olabilmektedir. Örneğin evden kaçma nedeni ile birime teslim edilen 50 çocuktan %28'inin (14 çocuk) aynı zamanda cinsel istismar mağduru olduğu bulunmuştur.

- Çocukların %38'inin (30 çocuk) birime gelmeden en az bir kez intiharı düşünmüş veya intihar girişiminde bulunmuş olması ve %32,9'unun (26 çocuk) en az bir kez kendine zarar verici ve kendini yaralayıcı davranışta bulunmuş olması birime gelen çocukların özelliklerinde yine önemli bir sonuçtur.
- Birime teslim edilen çocukların ebeveynlerinden babaya ait özellikler değerlendirildiğinde, çocukların %24,1'inin (19 çocuk) babasının alkol kullanması, ebeveynlere ait bir risk faktörü olarak değerlendirilmektedir.
- Bu sonuçlar bir arada değerlendirildiğinde çocukların hem duygusal ve davranışsal özellikleri hem de aile özellikleri birer risk etmeni olarak tanımlanabilir.

Önder ve İnak'ın (2018) geçmişte kurum bakımı hizmeti almış olan Bingöl-Yetiştirme Yurdundan Ayrılanlar Derneği üyesi 52 kişiyle yaptıkları araştırmanın sonuçları tablo 39 ve 40'ta paylaşılmıştır.

Tablo 41: Kurum Bakımında Rahatsız Olunan Konular

	Yüzde
Kurum çalışanlarının tutumu	23,1
İdari işlerden kaynaklı olumsuzluklar ve çeşitli kurallar	13,5
Şiddet	11,6
Sosyal aktivitelerin kısıtlı olması	5,8
Sevgisizlik	3,8
Meslek seçimi şansı bırakılmaması	3,8
Dışardaki insanların kurum bakımındaki çocuklara farklı bakması	1,9

Kaynak: Önder, M. S. ve A., İnak (2018). Geçmişte Kurum Bakım Hizmeti Alanların Şiddet Görme Durumları ve Bakım Hizmeti Algıları: Bingöl Örneği. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(15), 195-210.

Tablo 42: Kurum Bakımında Fiziksel Şiddet Görme Durumu

	Yüzde
Evet	57,7
Hayır	42,3

Kaynak: Önder, M. S. ve A., İnak (2018). Geçmişte Kurum Bakım Hizmeti Alanların Şiddet Görme Durumları ve Bakım Hizmeti Algıları: Bingöl Örneği. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(15), 195-210.

Bingöl örneğindeki bireylerin şiddete ilişkin deneyim ve tanıklıkları alternatif bakım kurumları ve şiddet ilişkisine ilişkin güçlü ipuçları barındırmaktadır.

3.8.1. Sonuç Olarak

Türkiye'de total bakım kurumlarından çocuk evleri modeline geçiş önemli bir gelişmedir ve çocuğa karşı şiddetin önlenmesi bakımından bu modelin işlevselliği açıktır. Bununla birlikte, alternatif bakım kurum ve kuruluşlarında kalan çocuklar

aynı zamanda maruz kaldıkları şiddet ve istismar biçimlerine dair haklarında veriye ulaşılması en zor olan gruplardan birini oluşturmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada geçmişte bu kurumlarda kalan kişiler işaret edilmiştir. Bu kişilerin çocukluk çağı deneyimleri hâlihazırda bu kurumlarda kalan çocuklara dair ipuçları verebilir. Bu bakımdan dolayı ve niteliksel verilerden daha fazla yararlanmak gerekmektedir.

3.9. Eğitim Ortamları

OECD'nin Bir Bakışta Eğitim raporuna göre (TEDMEM, 2020), zorunlu eğitim çağı pek çok OECD ülkesinde altı yaş itibarıyla ilkökul kademesiyle başlamakta, ortaöğretimin tamamlanmasıyla yaklaşık 16 yaş civarında sona ermektedir. Ortaöğretimi tamamlama yaşı ülkelere göre 14 ile 18 yaş arasında değişmektedir. Ancak pek çok OECD ülkesinde çağ nüfusunun en az %90'ının eğitime katıldığı yaş aralığı zorunlu eğitim yaş aralığının ötesine geçmektedir. Buna göre OECD ortalamasında 4 yaştan 17 yaşa kadar olan çağ nüfusunun en az %90'ı eğitime katılmaktadır. Türkiye için bu aralık 6-15 yaşa (10 yıl) karşılık gelip, zorunlu eğitim yaş aralığının altında kalmaktadır. Raporda okullaşma oranları yaş gruplarına göre incelendiğinde, Türkiye'de 15-19 yaşları arasındaki bireylerin okullaşma oranının (%73) OECD ortalamasının (%84) gerisinde kaldığı görülmektedir. Bu yaş grubundaki bireylerin Türkiye'de zorunlu eğitim çağında olmasına rağmen okullaşma oranlarının bu denli düşük olması, eğitime erişim konusunda ciddi sorunlar olduğunu göstermektedir. Eğitim Reformu Girişiminin (ERG) Eğitim İzleme Raporunda (2019) okullaşma oranları aşağıdaki gibi özetlenmiştir:

- 2018-19 eğitim-öğretim yılı itibarıyla Türkiye'de zorunlu eğitim kademelerinde %100 okullulaşma sağlanabilmiş değildir. İlkokul ve ortaokul kademelerine birlikte bakıldığında, önceki yıl %96,12 olan ilköğretimde net okullaşma oranı, bu yıl %96,05'e gerilemiştir.
- İlkokul kademesinde net okullaşma oranı önceki eğitim-öğretim yılında %91,5 iken 2018-19'da %91,9'a yükselmiştir Bu oran kızlar için %92,1, oğlanlar içinse %91,8'dir.
- Ortaokulda net okullulaşma oranı 2017-18'de %94,5 iken, 2018-19'da 1 yüzde puan gerileyerek %93,3'e düşmüş ve 2016-17'den bu yana 2,4 yüzde puan gerilemiştir. Cinsiyet ayrımına bakıldığında, kızların net okullaşma oranı %93,6, oğlanların ise %92,9'dur.
- Öğrenim görülen kademedен bağımsız yaşa göre değerlendirilme yapıldığında, 10-13 yaşta net okullaşma oranı %98,64'tür. Bu, 10-13 yaş aralığındaki çocukların %1,36'sının eğitimin dışında olduğunu göstermektedir.
- 2018-19 eğitim-öğretim yılında ortaöğretimde net okullulaşma oranı ise önceki

yıl %83,58 iken 2018-19 eğitim-öğretim yılında %84,20'ye yükselmiştir. Oran kızlar için %83,9, oğlanlar için %84,5'tir.

- Türkiye genelinde %84,2 olan ortaöğretimde net okullaşma oranı, bölgeler bazında bakıldığında, Güneydoğu Anadolu'da %70,3, Kuzeydoğu Anadolu'da %70,6 ve Orta Anadolu'da %71,8'e düşmüştür. Ortaöğretimde en yüksek net okullaşma oranı ise Batı Anadolu'dadır (%91,3). Ortaöğretimdeki net okullaşma oranının %90 ve üzerinde olduğu bölgelerin sayısı 2017-18'de 4 iken, bu yıl 3'e düştüğü görülmektedir. Net okullulaşmanın %90 ve üzerinde olduğu bölgeler; Doğu Marmara, Doğu Karadeniz ve Batı Anadolu bölgeleridir. Bu bölgelerde okullaşma oranlarının 2017-18'de de %90'ın üzerinde olduğu bilinmektedir. Önceki yıl %91,5 olan Batı Karadeniz bu yıl net okullaşma oranının %89,3'e düşmesiyle bu bölgeler arasında yer alamamış görünmektedir. Ortaöğretimde net okullaşma oranlarının en düşük olduğu bölgelerse önceki yıllarda olduğu gibi yine Kuzeydoğu Anadolu, Orta Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleridir.
- 2018-19'da ülke genelinde kız çocukların ortaöğretimde net okullaşma oranı %83,9, oğlan çocukların ise %84,5'tir. Ortaöğretimde net okullaşma oranlarındaki cinsiyet farkı bölgeler ayrımında incelendiğinde, Türkiye genelinde 0,6 yüzde puan olan fark, Güneydoğu Anadolu bölgesinde 3,7 yüzde puan kadar açılmaktadır.
- Yaşa göre net okullaşmaya bakıldığında ise 14-17 yaş grubundaki çocukların okullaşma oranının %88,22 olduğu ve %11,78'inin eğitimin dışında olduğu görülmektedir. Ortaöğretim çağında doğum yıllarına göre net okullaşma oranlarına bakıldığında 13 yaşta %98,42 olan net okullaşma oranının, 14 yaşta %95,44'e, 15 yaşta %91,42'ye, 16 yaşta %86,32'ye ve 17 yaşta %80,33'e düştüğü görülmektedir. Bu düşüş, okul terkini önlemeye yönelik önlemlere ağırlık verilmesi gerektiğine işaret etmektedir.
- Ortaöğretime erişim oranı 2018-19 yılında %84,2'dir. 14-17 yaş net okullaşma oranı ise %88,2 olmuştur. Ortaöğretimde sınıf tekrarı oranlarının en çok olduğu okullar ise 2016 yılında %12,7 ile Anadolu imam hatip liseleri, 2017 yılında %10,1 ile mesleki ve teknik ortaöğretimler ve 2018 yılında %10,4 ile genel ortaöğretimin 9. Sınıflarıdır.

Türk Eğitim Derneğinin 2018 Eğitim Değerlendirme Raporunda (2019) Türk eğitim sistemindeki başat sorunlardan bir kısmı şöyle sıralanmıştır:

- Temel eğitimde olması beklenen 6-13 yaş aralığında yaklaşık 154 bin çocuk okul dışında kalmıştır. Her ne kadar net okullaşma oranları 6-9 yaş grubunda %98,35, 10-13 yaş grubunda ise %98,62 olarak oldukça yüksek değerler gibi gözükse de toplamda 6-13 yaş aralığında 153 bin 895 çocuğun okul dışında kaldığı görülmektedir.

- Genel ortaöğretimde eğitime erişim ve tamamlama oranları hedeflenenin gerisinde kalmaktadır. Ortaöğretimde net okullaşma oranı 2008-2009 eğitim öğretim yılında %58,5 iken, ortaöğretimin zorunlu eğitim kapsamına dâhil edilmesinin bir sonucu olarak 2017-2018 eğitim öğretim yılı itibarıyla %83,6'ya yükselmiştir.
- Genel ortaöğretime yönelik veriler, neredeyse her üç öğrenciden birinin 20 gün ve üzeri devamsızlık yaptığına işaret etmektedir. 12. sınıflar için geçmiş yıllarda devamsızlık haklarının artırılması ve 2018 yılında getirilen devamsızlık afları gibi uygulamalar öğrencilerin devamsızlık konusunda daha rahat davranmasına sebep olmuş, okul dışı kaynaklara yönelmeyi de dolaylı olarak desteklemiştir.
- Öğrenci devamsızlıkları mesleki ve teknik eğitim kurumlarında önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı 2018 Yılı İdare Faaliyet Raporu'na göre, mesleki ve teknik ortaöğretimde 20 gün ve üzeri devamsız öğrenci oranı %44'tür.
- Açık öğretim lisesi, zorunlu eğitim çağındaki öğrenciler için örgün eğitimin bir alternatifi olma özelliğini korumaktadır. 2008-2009 eğitim öğretim yılında açık öğretim lisesine kayıtlı öğrenci sayısı 508 bin 42 iken, 2017- 2018 eğitim öğretim yılında bu sayı 1 milyon 395 bin 621'e yükselmiştir.
- Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin örgün eğitime katılımı yıllar içinde artış göstermesine karşın, okul öncesi eğitimde ve ortaöğretimde kaynaştırma/ bütünlleştirme yoluyla eğitim alan öğrenci sayısı sınırlı kalmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2019 Yılı İdari Faaliyet Raporuna göre (2020), liselerde 2018 yılına göre 2019'da 20 gün ve üzeri devamsızlık yapan öğrencilerin oranı azalmıştır. Bakanlığın ilkokul, ortaokul ve liselerde devamsızlık oranlarını azaltma çalışmaları devam etmektedir. Bu kapsamda, MEB tarafından, 2017-2018 eğitim öğretim yılında okul devamsızlığının en yüksek olduğu iller tespit edilmiştir. Bu illerdeki devamsızlık nedenlerinin araştırılması için saha ziyaretleri yapılırken, bakanlık bu süreçte öğrenci ve veli bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmalarını da sürdürmüştür.

Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlı liselerde, 2018'de 20 gün ve üzeri devamsızlık yapan öğrencilerin oranı yüzde 44 iken 2019'da bu oran yüzde 40,72'ye; Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'ne bağlı imam hatip liselerinde ise 2018'de yüzde 36 olan devamsızlık oranı geçen yıl yüzde 29,79'a düşmüştür. Anadolu lisesi, fen lisesi, sosyal bilimler lisesi ve güzel sanatlar liselerinin bağlı olduğu Ortaöğretim Genel Müdürlüğü'ne bağlı okullarda ise 2018'de yüzde 34 olan devamsızlık oranı geçen yıl yüzde 25,14'e gerilemiştir. Ortaokullarda 20 gün ve üzeri devamsızlık yapan öğrencilerin oranı da yüzde 9,98'den yüzde 9,90'a düşmüş görünmektedir.

İlkokullarda ise 20 gün ve üzeri devamsızlık yapan öğrencilerin oranı 2018'de yüzde 5,67 iken bu oran 2019'da yüzde 6,91 olarak gerçekleşmiştir.

Güngör (2019) "Mesleki ve Teknik Ortaöğretimde Okul Terkinin Nedenleri ve Çözüm Önerileri: Bütüncül Bir Program Önerisi" başlıklı çalışmada okul terkinin nedenlerine ilişkin aşağıdaki bulgulara erişmiştir:

- Yönetici ve öğretmenler madde kullanımı nedeniyle öğrencilerde var olan uyuşturucu bağımlılığının okul terkine neden olduğu, alınan önlemlerin yetersiz kaldığı, okul çevresinin olumsuz koşullarının da madde kullanımını önlemeye engel olduğu görüşündedirler.
- Araştırma bulgularında öğretmen görüşlerine göre öğrencilerin uyumsuz davranışları ve şiddete bağlı disiplin sorunlarının akran ilişkileri çerçevesinde şekillendiği, okulda çeteleşme ve akran baskısının gözlendiği ifade edilmiştir.
- Diğer yandan yönetici öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre kız öğrenciler için erken evlilik faktörü okul terki nedenleri arasında gösterilmiştir.
- Öğrenci görüşleri, okul kaynaklı terk nedenlerinde, yönetici ve öğretmen görüşleriyle karşılaştırıldığında farklı bir bakış açısı gözlenmiştir. Öğretmen ve yöneticiler okul kaynaklı terk nedenlerine değinmezken, öğrenciler okuldaki katı kuralların varlığı ve olumsuz öğretmen tutumunu okul terkine gerekçe olarak göstermişlerdir.
- Araştırma bulgularında öğrenciler, öğretmen-öğrenci ilişkisinin olumsuz niteliği ve öğretmenlerin yapıcı olmayan davranışlarının okul terkine neden olduğunu belirtmişlerdir.
- Öğrencilerin birey kaynaklı devamsızlık nedenleri, arkadaşsızlık/yalnızlık, sağlık sorunları, eğitim istihdam ilişkisinin kurulamaması ve akran davranışları olarak sıralanmaktadır. Okul kaynaklı devamsızlık nedenleri ise, öğretmenlerin olumsuz tutumu (düşük başarı beklentisi) ve disiplin cezalarıdır. Aile ve ekonomik koşullardan kaynaklı devamsızlık nedenleri ise gelir şoku nedeniyle çalışmak zorunda olma, aile içi şiddet ve ailenin akademik başarıya ilişkin güvensizliği şeklinde sıralanmaktadır.

Eğitim Reformu Girişimi (ERG) tarafından hazırlanan Eğitim İzleme Raporu ise (2019) önemli bazı sorunlar olarak aşağıdaki hususlara dikkat çekmektedir:

- Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en önemli sonuçları kızlar için "okul dışına çekilme" ve "okul dışına itilme" olarak nitelendirilmektedir.

- Türkiye'de özellikle dolaylı ayrımcılık çocukları eğitimden uzaklaştırabilmektedir. Örneğin kimi öğrenciler eğitim ortamında kendilerini güvende ve ortama ait hissetmemeleri sebebiyle okul dışına itilebiliyorlar. Millî Eğitim Bakanlığının her çocuğun eğitime erişmesi ve devam etmesi yönünde çabalarının sürmesine karşın dolaylı ayrımcılık mağduru olma riski taşıyan anadili Türkçe olmayan çocuklar, çalışan çocuklar, kırsal alanda yaşayanlar, kız çocuklar, LGBTI+ çocuklar, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocukları, özel gereksinimi olan çocuklar, Romanlar, yoksul çocuklar, zorunlu göç ile Türkiye'ye gelenler ve çoklu ayrımcılığa uğrayan çocuklar gibi çeşitli grupların eğitime erişimi önünde yapısal ve toplumsal engeller var olmaya devam etmektedir.
- Ortaöğretimdeki öğrencilerin %24,6'sı açıköğretim lisesinde öğrenim görmektedir. 2018- 19'da açıköğretim lisesinde öğrenim gören toplam öğrenci sayısı, 2017-18'e göre %0,4 oranında azalarak 1.389.937'ye ulaşmıştır.
- Mayıs 2019 tarihli verilere göre, açıköğretim lisesine devam eden 14-17 yaş aralığındaki öğrenci sayısı 2017-18 eğitim-öğretim yılına göre %23,6 azalarak 254.476 olmuştur. Bu öğrenciler, açıköğretim liselerindeki öğrencilerin %23'ünü oluşturmaktadır. Bu oran 2017-18'de %23,9, 2016-17'de %29,5'ti. Açıköğretim lisesinde öğrenim gören 14-17 yaş öğrencilerin tüm ortaöğretim öğrencilerine oranı da giderek azalmaktadır.
- Cinsiyet ayrımı bağlamında incelendiğinde, ortaöğretim çağındaki kız çocukların %4,3'ünün, oğlan çocukların %5,5'inin açıköğretimde olduğu görülmektedir. 14-17 yaş aralığında olup açıköğretim lisesinde öğrenim gören öğrencilerin cinsiyet dağılımına bakıldığında öğrencilerin %58,1'inin oğlan çocuğu olduğu görülmektedir. Hem bu yaş grubundaki oğlan çocuklar arasında açıköğretim lisesinin daha yaygın olması hem de örgün eğitim çağında olup açıköğretime devam eden öğrenciler arasında oğlan çocuklarının çoğunlukta olması, bu yaş grubunda bir işte çalışma oranının oğlan çocuklarda daha yüksek olmasıyla açıklanabilir.

3.9.1. Okullarda Şiddet

2018-2019 öğretim yılında Adıyaman merkez ilçede bulunan ve akademik açıdan benzerlik gösteren biri özel diğeri devlet lisesi olan iki okulun son sınıfında okuyan 120 öğrenciyle yapılan bir çalışmada (Taşar, 2019):

- Şiddete neden olarak "öğrenciler" ve "karşı cinsle ilgili meseleler" in ilk sırada yer aldığı görülmüştür.
- Araştırmada, özel lise öğrencileri şiddeti çevrede gözlemlerken, devlet lisesi öğrencileri ise şiddeti daha çok "medyada" ve "okulda" gözlemektedir.

- Şiddet nedeni olarak "film kahramanlarına özenme" her iki lisede de ikinci sırada yer almaktadır.
- Araştırmada her iki öğrenciden en az birinin şiddet olayına karıştığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Araştırmada devlet lisesinde okuyan her on öğrenciden altısı, özel lisede ise her on öğrenciden beşi son bir yıl içerisinde en az bir kavga olayına karıştıklarını ifade etmişlerdir.
- Araştırmada devlet lisesinde okuyan her dört öğrenciden, özel lisede ise her on öğrenciden en az birinin üzerinde "kesici" ya da "yaralayıcı alet" taşıdıkları bilgisine ulaşılmıştır.

Erkan (2019) İstanbul ili Pendik ilçesinde bulunan resmi mesleki ve teknik anadolu liselerinin içinden; orta üst, orta ve orta alt sosyoekonomik semtlerde yaşayan toplam 6 okuldan rastgele seçilen 11. sınıf 360 öğrenciyle yaptığı çalışmada şu bulgulara ulaşmıştır:

- Erkeklerin şiddet eğilimi anlamlı düzeyde kızlardan yüksektir. Buna göre erkekler kızlardan daha yüksek şiddet eğilimi göstermektedir denilebilir.
- Farklı okullardaki öğrencilerin şiddet eğilim düzeyi arasında anlamlı farklılaşmalar tespit edilmiştir. Buna göre öğrencilerdeki şiddet eğilimi gittikleri okullara göre farklılık göstermektedir. Bu sonucun okul kültürü ve koşulları ile ilgili olabileceği düşünülmüştür.
- Alt sosyo ekonomik çevreden gelen öğrencilerin şiddet eğilimi orta ve ortaüst sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Buna göre öğrencilerin geldiği alt sosyo ekonomik koşulların öğrencilerdeki şiddet eğilimini yükselttiği sonucu düşünülebilir.

3.9.2. Sonuç Olarak

Okullar çocukların sadece eğitim ve öğretim faaliyetlerine dâhil oldukları kurumlar değildir. Okullar aynı zamanda hanede, mahallede, alternatif bakım kurumlarında ve diğer mekânlarda ve alanlarda çocukların maruz kaldığı şiddetin fark edilip gerekli müdahalelerin yapılabileceği yerlerdir. Bu yönüyle okullar sosyal refah sisteminin başat paydaşlarından biridir.

Bu nedenle eğitim ortamlarında şiddete dair veri toplamak ve şiddetle mücadele etmek için güçlendirilmesi gereken kimi yapıların varlığı ortadadır. Bunların

başında okullardaki rehberlik birimleri gelmektedir. Rehberlik birimlerinin nicelik ve nitelik olarak güçlendirilmesi gerekmektedir. Rehber ve psikolojik danışmanların konularının güçlendirilmesinin yanı sıra okullarda sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve sosyologların da dâhil edileceği sosyal refah birimlerinin oluşturulması şiddetle mücadele bakımından önemli bir çözüm olarak düşünülebilir. Ama mevcut durumda okulların sosyal refah sisteminin birer parçası olmak bir yana çocuğa karşı şiddetin üretildiği yerler olması sorununun gündemde kalması gerekmektedir.

3.10. Göçmen Çocuklar

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin 2018 yıllık istatistiklerine göre (UNHCR, 2018, akt. Atasü Topcuoğlu, 2019) Eylül 2018 itibarı ile Türkiye'ye en çok sayıda mülteci, Afganistan (164,000 kişi), Irak (143,000 kişi), İran (37,500 kişi) ve Somali'den (5,500 kişi) gelmektedir. Buna ilaveten diğer ülkelerden (11,500 kişi) gelen mülteciler de bulunmaktadır. Türkiye'de sığınmacılar içinde çocukların oranı %32'dir. Hali hazırda, Afgan sığınmacıların %27'si, Iraklıların %43'ü ve diğer tabiiyettekilerin ise %20'si çocuktur. Birleşmiş Milletler istatistiklerine göre (UNHCR, 2018, akt. Atasü Topcuoğlu, 2019) Türkiye'de toplam 361,500 sığınmacı bulunmaktadır ve bunların %32'si çocuktur. Yaklaşık 115,680 mülteci çocuk bulunmaktadır. Bu istatistikler açıkça göstermektedir ki sosyal politikalar açısından ele alınması gereken 1,5 milyon göçmen çocuk nüfusu söz konusudur (Atasü Topcuoğlu, 2019).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre (2019), Türkiye'deki kayıtlı Suriyeli kişi sayısı 21 Kasım 2019 tarihi itibarıyla 3 milyon 687 bin 244'tür. Bu kişilerin 1 milyon 998 bin 221'i (%54,19) erkeklerden, 1 milyon 689 bin 23'ü (%45,81) ise kadınlardan oluşmaktadır.

Yaş aralığı tablosuna göre 0-18 yaş aralığında 1 milyon 733 bin 34 Suriyeli bulunmaktadır. 10 yaşın altındaki Suriyeli sayısı ise 1 milyon 72 bin 244'tür (%29). 0-18 yaş aralığında olan bireylerle, Suriyeli kadın nüfusunun toplamı ise 2 milyon 594 bin 371'dir. Bu sayı toplam Suriyeli sayısının %70,36'sına denk gelmektedir. Türkiye'de doğan Suriyeli bebek sayısı yaklaşık 450 bindir.

Genç nüfus olarak tanımlanan 15-24 yaş aralığında 831 bin 341 kişi bulunmaktadır. Suriyeli genç nüfusun toplam Suriyeli sayısındaki oranı %22,55'tir. Türkiye'nin genç nüfus oranı ise %15,8'dir.

Suriyelilerin yaş ortalaması 22,54'tür. 2018 verilerine göre Türkiye nüfusunun yaş ortalaması ise 31,7'dir.

Geçici koruma altına alınan kayıtlı Suriyelilerin Türk nüfusuna oranı ülke genelinde %4,5'tir. TÜİK tarafından Türkiye'nin nüfusu son olarak 82 milyon 3 bin 882 olarak açıklanmıştır.

3.10.1. Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Çocukların Sorunları

Kamp dışında yaşayan 6 ile 17 yaş aralığındaki Suriyeli her üç çocuktan birinin çalıştığı veya iş aradığı bilinmektedir. Bu çocuklar, terziilerde ütü yapmak ve dikiş dikmek, sokaklarda sigara satmak veya inşaatlardan hurda toplamak gibi işlerde çalışabilmektedir. Çalışarak hane gelirine katkıda bulunan çocukların eğitimlerine devam edemedikleri gözlemlenmiştir (Örsan, 2019).

Mutlu vd. (2018)'nin Suriyeli çocuklarla ilgili yaptığı araştırma sonuçlarına göre, Türkiye'de çalışan Suriyeli çocuk oranı yüzde 29'u bulmaktadır (2018: 76-77, akt. Sallan Gül ve diğ., 2019). Bahadır ve Uçku'nun İzmir'de çalışan Suriyeli çocuklar ile ilgili yapmış oldukları araştırma ise, her üç Suriyeli çocuktan birinin çalıştığı veya iş aradığı sonucuna ulaşılmıştır (2016: 117, akt. Sallan Gül ve diğ., 2019). Heyse (2016: 20, akt. Sallan Gül ve diğ., 2019)'nin çalışmasına göre, İstanbul'da her Suriyeli ailenin üçte birinde en az bir çocuk; Şanlıurfa'da her Suriyeli ailenin %15'inde en az bir çocuk; Hatay'da yaşayan çocukların ise yaklaşık yarısı çalışmaktadır.

Sallan Gül ve arkadaşlarının Şanlıurfa'da yaptıkları nitel araştırmanın sonuçlarına göre (2019) Suriyeli mülteci çocuklar özellikle fiziksel güç gerektiren, enformel ve güvencesiz işlerde, düşük ücretlerle, ağır ve sağlıksız çalışma koşullarında çalışmaktadırlar. Bu durum ucuz emek olarak mülteci çocukların emeklerinin isömürüsünü de beraberinde getirmektedir. Çalışmada çocukların çalışma nedenlerine ilişkin erişilen bulgulara göre;

Ailenin geçimini sağlamak ve/veya katkıda bulunmak amacıyla Türkiye'de istihdam piyasasına katılımda mülteci çocukların özellikleri de belirleyici olmaktadır. Hanenin kalabalık ve çok çocuklu olması, ailenin geçimini sağlamak için birden fazla çocuğun istihdam piyasasına katıldığını göstermektedir. Çocukların hane içerisindeki yaş, cinsiyet, kardeş sıralaması gibi özelliklerinin de istihdam katılımda belirleyici olduğu, görüşmelerde ortaya konmuştur. Erkek ve yaş olarak büyük çocuk olmak, çocuğun emek piyasasına giriş sıralamasını etkilemektedir. Mülteci kız çocukları ise, babanın kaybı, hastalığı ya da ailede erkek çocuğun olmaması durumunda emek piyasasına dâhil olmakta, kadını iş kollarında çalışmaktadır. Görüşülen çocukların hanedeki sıralamasında büyük olan çocuklar öncelikli olarak emek piyasasına girmekte, yaşları küçük olan çocuklar ise eğitim olanaklarına sahip olma ve eğitimde kalma şansını korumaktadır. Ancak çocuk emeğinin ucuz ve savunmasız olması, elde edilen gelirin hanenin ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli olmaması hanede birden fazla çocuğun emek piyasasına katılımında etkili olmaktadır. Bunun anlamı çocuklar için eğitim hayatlarından feragat etmek ve emek piyasasının tüm koşullarına razı olmaktır.

Sallan Gül ve arkadaşlarının çalışmasında yer alan çocukların çalıştığı işler genel görünümüne ilişkin ipucu verebilir (2019):

Tablo 43 Göçmen Çocukların Çalıştıkları İşler

Görş. Kodu	Cinsiyet	Yaş	Yaptıkları İş Türleri	Aldıkları Ücretler	Ailesiyle Yaşama Durumu
G1	Erkek	15	Oto Tamirci	600 TL	Aileyle Yaşıyor
G2	Erkek	15	Ocak Başı	1.200 TL	Aileyle Yaşıyor
G3	Erkek	17	Bulaşıkçı	960 TL	Refakatsiz
G4	Erkek	16	Oto Boyama	1.400 TL	Aileyle Yaşıyor
G5	Erkek	15	Temizlikçi	840 TL	Aileyle Yaşıyor
G6	Erkek	17	Giyim Mağ.	1.500 TL	Aileyle Yaşıyor
G7	Kız	17	Giyim Mağ.	1.200 TL	Aileyle Yaşıyor
G8	Erkek	17	Perdeci	1.200 TL	Aileyle Yaşıyor
G9	Erkek	17	Garson	850 TL	Refakatsiz
G10	Erkek	16	Filtre Saticısı	800 TL	Aileyle Yaşıyor
G11	Erkek	17	Garson	1.080 TL	Aileyle Yaşıyor
G12	Erkek	17	Sekreter	800 TL	Aileyle Yaşıyor
G13	Kız	17	Sekreter	600 TL	Aileyle Yaşıyor
G14	Erkek	16	Oto Tamirci	700 TL	Aileyle Yaşıyor
G15	Erkek	17	Pudra Boy.	900 TL	Aileyle Yaşıyor
G16	Erkek	17	Oto Boyacısı	1.200 TL	Aileyle Yaşıyor
G17	Erkek	17	Oto Camcı	800 TL	Refakatsiz
G18	Erkek	16	Oto Yıkama	1.000 TL	Refakatsiz
G19	Erkek	15	Araba Filmcisi	600 TL	Aileyle Yaşıyor
G20	Erkek	15	Oto Tamirci	600 TL	Aileyle Yaşıyor

Kaynak: Gül, S. S., Türkmen, E. ve Nizam, Ö. K. (2019). "Türkiye'de Emegün En Savunmasız Hali: Şanlıurfa'da Suriyeli Mülteci Çocuk İşçi Olmak". Çalışma ve Toplum, 61(2).

Yetişkin göçmenlerin iş piyasasına ulaşmalarının daha güç olması ve Suriyeli sığınmacıların çalışma izni sorunlarının tam olarak çözülmemiş olması çocukların çalışma yaşamına girmesinin önünü açan faktörlerdir. Bu çocuklar küçük sanayi işletmelerinde kayıtdışı ve düşük ücretlerle günde 12-14 saat çalışarak sektörün görünmeyen fakat ağır çalışmaya mahkûm kesimi olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Çocuk yaşta ağır işlerde çalışmak zorunda kalan bu küçük bedenlerin kimyasallara maruz kalma ve bedenlerinin kaldıracabileceğinden zor işlerde çalışmaları sonucunda meslek hastalıklarına yakalanma oranları daha yüksek olabilmektedir. Ayrıca bu çocuklar atölyelerdeki ağır iş makinelerini kullanmaları sonucunda iş kazalarıyla karşı karşıya kalmakta ve uzuv kaybı yaşamaktadırlar; kayıt dışı çalışan bu çocukların iş kazaları ise görünür olmamaktadır. Kayıt dışı çalışma nedeniyle bu çocuklar iş kazası sonucunda hak talebinde bulunamamakta ve uzuv kaybı nedeniyle yaşamlarını idare etme imkanları da ortadan kalkmaktadır (Tarlan, 2018, akt. Aykut ve Çalık Var, 2019).

Suriyeli sığınmacı çocuklar yerel ekonomide ucuz iş gücü olarak görülmektedir. Kayıtlı sektör tarafından karşılanmayan açık işsizlik, kayıt dışı sektör tarafından bir

fırsat olarak görülmekte ve bu sektörde göçmenlerin çalıştırılması fazlaşmaktadır. Kayıt dışı ekonomi çocuk işgücü sömürsünün önünü açmakta ve bu sektör çocuk istismarı riskini de arttırmaktadır (Harunoğulları, 2016, akt. Aykut ve Çalık Var, 2019).

Tatlıcıoğlu'nun 310 Suriyeli çocukla görüştüğü araştırmasının sonuçlarına göre (2019);

- Suriyeli çocuklar ve aileleri ciddi maddi yoksunluk içindedir.
- Suriyeli nüfusun yoğun olduğu illerdeki bebek ölüm oranlarının Türkiye ortalamasından yüksek ve Suriyeli mültecilerin bu şehirlere yerleşme süreciyle paralel bir artışın olduğu tespit edilmiştir.
- Suriyeli çocukların aşılama (kızamık, boğmaca, çocuk felci, DTB, pentavalan) oranı Türkiye ortalamasının altındadır.
- Suriyeli çocukların sağlığı açısından önemli bir konu da annenin hamileyken alması gereken takviye ilaçlardır. Anne adaylarının hamilelik sırasında kalsiyum ve demir gibi minerallere ihtiyacı artmakta, ayrıca çocuğun beyin gelişimi için folikosit tüketmesi gerekmektedir. Suriyeli hamile kadınların önemli bir kısmı demir ve folikosit içeren ilaçları yeterli oranda kullanamamaktadır.
- Suriyeli çocuklar sağlık hizmetlerine erişimde sorunlar yaşamaktadır. Hastaneye giden çocukların en çok karşılaştığı sorunların başında dil nedeniyle doktorlarla kurulamayan iletişim gelmektedir.
- Suriyeli çocukların hastaneye gitme nedenleri arasında kaza ve yaralanmalara bağlı nedenlerin önde gelmesi dikkat çekicidir.
- Suriyeli çocukların hastaneye gitme nedenlerinin ikincisi ise travma semptomlarından olan ağrılardır. Çocukların mide, baş, kas ağrıları gibi psikolojik sorunlara da işaret edecek sorunlarla hastaneye başvurdukları görülmüştür.
- Çocukların en çok ihtiyaç duyduğu ancak giderilmemiş rahatsızlıkları arasında diş ve göz ilk sıralarda gelmektedir.
- Çocuklar yeterli beslenememektedir.
- Türkiye'deki Suriyeli çocukların hala %40'ının yani yaklaşık olarak 500 bin Suriyeli çocuğun eğitim hizmetlerine erişemediği bilinmektedir.
- Çocuklar standartları düşük ve alt yapısı yeterli olmayan konutlarda yaşamaktadır.

- Çocuklar mahalle kaynaklarından faydalanamamaktadır.
- Suriyeli çocukların büyük bir kısmı ağır işlerde çalışmaktadır.

3.10.2. Sonuç Olarak

Türkiye'de yüzbinlerce Suriyeli sığınmacı çocuktan başka onbinlerce başka ülkelerden gelmiş sığınmacı çocuk bulunmaktadır. İkinci grup çocuk Suriyeliler gibi geçici koruma kalkanağına da sahip olmadığı için acımasız ve gayri insani koşullarda yaşamını sürdürmekte ve sağlık, eğitim, barınma gibi haklara da erişimde güçlük yaşamaktadır. Bu bakımdan çocuğa karşı şiddet raporlarında göçmen çocuklara ayrı bir başlık açılması olmazsa olmaz derecede önemlidir.

Suriyeli çocukların yaşadığı sorunlara ek olarak Türkiye'de medyada konu edilme biçimleri de çocuk hakları temelinde bir anlayışın uzağına olduğumuzu kanıtlar niteliktedir. Akbaş'ın araştırmasına göre (2019) Suriyeli çocuklarla ilgili yazılı basında yayınlanan haberlerde çocuklar, "İraklı bebekler", "mülteci bebekler", "Suriyeli çocuk", "Suriyeli minikler", "yetim çocuklar", "mülteci çocuklar", "mazlumlar" gibi ifadelerle tanımlanmaktadırlar. Bu tanımlamaların toplumsal yapıyı ve algıları belirlemede önemli bir etkiye sahip olabileceği düşünülebilir. Bundan ötürü Suriyeli çocukların haberlerde sunulma biçimleri onları "öteki" kılmayacak ve yaralamayacak biçimde düzenlenmelidir.

Akbaş'a göre (2019) çocukların haberleştirilmesinde kullanılan kategorilerden biri "mağdur rolündeki çocuk", ikincisi "kurtarılan mağdurlar" şeklindedir. Gazete haberlerinde, çocukların "tehlike altındakiler", "şiddetin çaresiz kurbanları" olarak tanımlandığı görülmektedir. Bu tarz bir tanımlamanın toplumsal hayatta birtakım damgalamalara ve sosyal çatışmalara yol açabilecek mahiyette olduğunu söylemek mümkündür. Haberlerde çocuk, şefkat gösterilen ve yardım edene saygı duyan birey olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede çocuğun karşı karşıya kaldığı hak ihlalleri mağduriyet olarak tanımlanmakta ve mağduriyetleri haberleştirilmektedir. Çocukların haberleştirilmesinde evrensel çocuk hakları ilkeleri ve çeşitli habercilik ilkeleri gözetilmelidir. Haberler aracılığıyla çocuk katılımının sağlanması önemlidir. Çocuklara dair değil çocukların dilinden haberler yapılmalıdır. Çocukların entegrasyonunun sağlanabilmesi için çocuklara özgü ilk aşamada Arapça ve Türkçe dilinde yayın yapan sayfalar oluşturulabilir.

3.11. Siber Uzamda Şiddet

UNICEF ve BM Genel Sekreteri Çocuklara Yönelik Şiddet Özel Temsilcisi (SRSG) tarafından açıklanan anket sonuçlarına göre (UNICEF, 2019) 30 ülkede her üç gençten biri çevrimiçi zorbalığa maruz kalmakta, her beş çocuktan biri de siber

zorbalık ve şiddet gibi nedenler yüzünden okula gidemediğini belirtmektedir.

Bir gençlik katılım aracı olan U-Rapor'a kimlikleri gizli tutularak görüş belirten gençlerin yaklaşık dörtte üçü Facebook, Instagram, Snapchat ve Twitter dâhil olmak üzere sosyal ağların çevrimiçi zorbalığın en yaygın gerçekleştiği yerler olduğunu belirtmiştir.

UNICEF ve ortakları, okullarda ve çevresinde zorbalığa son verilmesi için tüm sektörlerin aşağıda belirtilen alanlarda ivedilikle harekete geçmeleri çağrısında bulunmaktadır:

- Çocukları ve gençleri siber zorbalık ve zorbalıktan korumaya yönelik politikaların uygulanması.
- Çocukları ve gençleri desteklemek üzere ulusal yardım hatlarının oluşturulması ve gerektiği gibi donatılması.
- Sosyal ağ sağlayanların etik standartlarının ve uygulamalarının özellikle veri toplama, bilgi sağlama ve yönetme gibi alanlarda iyileştirilmesi.
- Politikalara rehberlik sağlamak üzere çocukların ve gençlerin çevrimiçi davranışları hakkında daha iyi ve detaylı kanıtlar derlenmesi.
- Özellikle en dezavantajlı durumdaki gruplara ilişkin olarak, öğretmenlerin ve ebeveynlerin siber zorbalığın ve zorbalığın önlenmesi ve karşı çıkılması konularında eğitilmeleri.

Uluslararası düşünce kuruluşu DQ Enstitüsü (2020), son üç yılda 30 ülkede 145.426 çocuk ve gence yönelik araştırma gerçekleştirdikten sonra dünyanın ilk küresel Çocuklar İçin Çevrimiçi Güvenlik Endeksi'ni (COSİ) açıklamıştır.

Anket yapılan 30 ülkede 8-12 yaş arası çocukların yaklaşık üçte ikisinin (yüzde 60) bir veya daha fazla siber risk türüne maruz kaldığı elde edilen bulgular arasındadır.

Bu riskler:

- Ankete katılan ülkelerdeki çevrimiçi olan çocukların yüzde 45'i siber zorbalıktan etkilenmektedir.
- Yüzde 39'u itibar riskiyle karşı karşıya kalmaktadır.
- Yüzde 29'u şiddet ve cinsellik içeriklerine maruz kalmaktadır.

- Yüzde 28'i siber tehditlere maruz kalmaktadır.
- Yüzde 17'si yabancılarla çevrimdışı görüşme veya cinsel temas gibi riskli iletişime maruz kalmaktadır.
- Yüzde 13'ü oyun bağımlılığı riski altındadır.
- Yüzde 7'si sosyal medya bağımlılığı riski taşımaktadır.

Türkiye'nin bu indekste 30 ülke arasında sekizinci sırada olduğu görülmektedir. Türkiye'nin siber riskler kategorisinde, riskli içerik kategorisinde ve riskli kontakt kategorisinde 24. sırada olması oldukça olumsuz bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Kamuoyu Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı'nın Türkiye genelinde 5-6-7 ve 8'inci sınıfta okuyan öğrenciler arasında yaptığı ve 26 ilde, 99 ortaokulda ve 3.029 öğrenci ile gerçekleştirilen "Çocukların Yeni Medya Kullanımı ve Siber Zorbalık Araştırması"nın sonuçlarına göre (2020);

- Öğrencilerin %59,6'sı internete bağlandığında tek başındadır ve çevrimiçiyken hoşlanmadıkları kişi veya içerikle yani siber zorbalıkla karşılaşma oranları da %44,2'dir.
- Her 4 öğrenciden 1'i internette hoşlanmadığı bir durumla karşılaştığında bunu hiç kimseye paylaşmamaktadır.
- Erkeklerin kızlara göre hem daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı hem de daha fazla siber zorba oldukları ortaya çıkmıştır.
- Öğrencilerin internette en fazla rahatsız olduğu konuların başında siber zorbalık gelmektedir.
- Öğrencilerin internette rahatsız olduğu diğer öne çıkan konularsa reklamlar ve yalan/asılsız haberlerdir.

Siber zorbalığa ilişkin yapılan nitel bir araştırmanın sonuçlarına göre (Dinç, 2020);

- Öğrenciler, siber zorbalığa en çok sosyal medya platformlarında maruz kalmaktadırlar. Öğrencilerden gelen cevaplar doğrultusunda; özel görüntüleri ele geçirme, cinsel içerikli hakaret ve aşağılama ve iftira gibi zorbalık şekillerine maruz kaldıkları görülmektedir.

- Gençler, arkadaşlık ilişkilerinin bozulması, kız-erkek arkadaş ayrılığı sonucu ya da maruz kalınan siber zorbalık sonrası intikam alma duygusu gibi sebeplerle siber zorbalık yapmaktadır.

3.11.1. Sonuç Olarak

Siber uzamda şiddet dünyada da yakın zamanda çocuğa karşı şiddetin raporlanmasında öne çıkan başlıklardan biri haline gelmiştir. Çocukların artan bir hızla dijitalleşen toplumsallaşma biçimleri dikkate alındığında özellikle sosyal medya mecralarında çocuğa karşı şiddetin izlenmesinde yarar vardır.

4. Sonuç

Türkiye'de çocuğa karşı şiddetin 2018 ve 2019 yıllarındaki görünümünü ortaya koymaya çalışan bu rapor konuya ilişkin veri toplamanın zorluklarına karşın kapsamlı bir çerçeve ortaya koymaktadır. Çocuğa karşı şiddet konusuna ilişkin alışageldik kategorilerin dışına çıkmak ve şiddetle dolaylı olarak ilişkili olan konuları da kapsamak suretiyle rapor genel bir fotoğraf çekmeyi hedeflemiştir.

Türkiye'de kamu kaynakları sistemli veri yayımlamamaktadır ve kimi konularda da veri toplamamaktadır. Şiddet olgusuna ilişkin yeterli duyarlık oluşmuş değildir ve şiddetin doğasına ilişkin toplumsal ve kültürel uzlaşma tesis edilememiştir. Bu gibi nedenlerle çocuğa karşı şiddet konusunda politika geliştirmeye de hizmet edecek sistemli veri kaynakları son derece zayıftır.

Bundan başka, çocuğa karşı şiddet konusunda hazırlanan raporlarda ve yürütülen araştırma faaliyetlerinde belli birtakım temaların öne çıktığı görülmektedir. Medyada şiddet içeriği, eğitim ortamlarında şiddet, cinsel istismar temaları bunlardan bazılarını oluşturmaktadır. Söz konusu bu temalar Türkiye'de çocuğa karşı şiddet konusuna dair bütüncül bir resim ortaya koymaktan uzaktır.

Öte yandan, çocuğa karşı şiddet konusu belli birtakım kategoriler yoluyla anlaşılmaya çalışılmaktadır. Bunlar genellikle;

- İhmal
- Fiziksel istismar
- Duygusal istismar
- Cinsel istismar
- Sömürü

biçiminde ele alınmaktadır. Hâlbuki olguyu daha etraflı ele almak ve girift ilişkileri anlamaya çalışmak için daha spesifik birtakım kategoriler oluşturmakta fayda vardır. Çünkü bu kategoriler birbirinden bağımsız ve birbirini etkilemeyen ilişkilerle ortaya çıkmamaktadır. Örneğin çocuk ticareti, erken yaşta evlilik, grooming (istismara hazırlama süreci) gibi olgular söz konusu bütün ihmal ve istismar kategorilerini içinde barındırmaktadır. Şu halde, kategorik bir değerlendirme yerine spesifik olguları ele almak ve bu olguların da içinde mevcut bulunan bütün ihmal ve istismar biçimlerini birlikte analiz etmeye çalışmak gerekmektedir. Böylece çocuğa karşı şiddet konusunda tematik veri üretimi söz konusu olabilecektir.

Bu gerekçeyle söz konusu zayıflıklara karşın bu raporda aşğıdaki başlıklara odaklanılmış ve bu başlıklarda, mevcut doğrudan ve dolaylı veriler sunulmuştur:

- Hanede ve ailede çocuğa karşı şiddet
- Erken yaşta evlendirme ve adölesan doğurganlığı
- Çocuk sağlığı
- Cinsel şiddet
- Suça sürüklenen çocuklar
- Çocuk yoksulluğu ve çalışan çocuk sorunu
- Alternatif bakım kurum ve kuruluşlarında kalan çocuklar
- Eğitim ortamları
- Göçmen çocuklar
- Siber uzamda şiddet

Söz konusu bu on başlık altında mevcut durum anlaşılmaya çalışılırken şu başlıklar da çocuğa karşı şiddet konusunda özellikle odaklanılması gereken konular olarak dikkat çekmiştir:

- Kadın sığınma evlerindeki çocuklar
- Ceza ve tevkif evlerindeki çocuklar
- Çocuk ticareti
- Flört şiddeti
- Bireysel sporlarda istismar
- Medya şiddeti
- Akran zorbalığı
- Engelli çocuklar

Mevcut çalışmalarda söylem düzeyinde öne çıkan en önemli hususlardan biri çocuğun genellikle kurban olarak görülmesidir. Medikal ve problem odaklı bir yaklaşımın sonucu olan bu nitelendirme çocuğa karşı şiddetle baş etmede yeterli araçları üretmeye engel olmaktadır. Bunun yerine öznel olarak çocuğun konumlandırılması çocuk merkezli bir çözüm üretme sürecinde çocuğu sorunun değil çözümün mimarı yapabilir.

Çocuğa karşı şiddet konusunda mevcut tematik yapının sorunu işaret ettiği ama sorunun köklerine dair herhangi bir gönderme ve açıklama imkânı sağlayamadığı açıktır. Öyleyse sorunun köklerine dair tematik yaklaşım ve veri üretimi esas teşkil etmelidir. Eşitsizliğin ve ayrımcılığın olduğu yerde çocuğa karşı şiddet kaçınılmaz olarak ortaya çıkacaktır. Bu nedenle, çocuğa karşı şiddet konusunda eşitsizliği ve ayrımcılığı işaret eden çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Daha etkili ve verimli çalışmaların yapılabilmesi için;

- Türkiye'de çocuğa karşı şiddet konusunda ihtiyaç ve durum analizi yapılmalıdır.
- Bu analizlere kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, aileler ve özellikle çocuklar dâhil edilmelidir.
- Çocuğa karşı şiddeti doğuran ve meşrulaştıran toplumsal, kültürel, ekonomik, politik ve ideolojik eşitsizlikler ve ayrımcı pratikler üzerine çalışmalar teşvik edilmelidir.
- Çocukların şiddete daha yoğun bir biçimde maruz kaldığı ortamlara dönük spesifik veri üretimi ve çalışmalar yapılmalıdır.
- Şiddeti izleme sürecine ve sistematik veri üretimine rehberlik etmesi bakımından gösterge setleri oluşturulmalıdır.

Türkiye'de çocuğa karşı şiddet konusunda sistematik veri üretiminin önündeki engellerden biri şiddeti izlemeye rehberlik edecek göstergelerin geliştirilmemiş olmasıdır. Göstergelere küçük bir örnek olarak aşağıdaki tabloya bakılabilir.

Tablo 44 Göstergeler

Şiddet Türleri		
Fiziksel ve psikolojik şiddet	Organlara zarar verme Zorbalık Dayak İdam Aile içi şiddet Mahkeme dışı infaz Çete şiddeti Zararlı geleneksel pratikler Namus cinayeti	Bebek katli Mahkemenin verdiği fiziksel ceza Kaçırma Fiziksel istismar Fiziksel ceza Psikolojik istismar Psikolojik ceza Devlet şiddeti İşkence ve zalimane muamele
İhmal	Terk Tehlikeli ve zararlı çalışma	Yoksun bırakma Devlet ihmali
Sömürü	Pornografi Seks turizmi Cinsel sömürü	Kölelik İnsan ticareti İş yerinde şiddet

Göstergeler; devletlerin kendi gelişimlerini izlemelerine ve insanların hak taleplerini ifade etmelerine yardımcı olan araçlardır. Ayrıca gerekli kamu politikalarının ve programlarının oluşturulmasında göstergelerden faydalanılmaktadır. Nitel ve nicel göstergeler üzerinde çalışmak insan haklarına dair standartların daha iyi

anlaşılmasını sağlayacaktır. Son olarak, göstergeler insan haklarının hakkıyla uygulanıp uygulanmadığını anlamamızı sağlayacak somut pratik araçları temin etme gücüne sahiptir.

Göstergeler kadar hayati önem taşıyan konulardan biri de risk faktörlerinin belirlenmesidir. Çocuğa karşı şiddet konusunda riskli sayılan grupların belirlenmesi, şiddete sorun odaklı değil çözüm odaklı yaklaşmanın olmazsa olmazıdır. Dünyada genel kabul gören risk gruplarından bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- Biyolojik ebeveyni ile yaşamayan ve alternatif bakım biçimlerinden birine dâhil olmuş çocuklar
- Kimlik kaydı yapılmamış bebekler
- Sokakta çalışan ve/veya yaşayanlar
- Yasalarla ters düşmüş olanlar
- Engeli, kronik hastalığı veya ciddi davranış bozukluğu olanlar
- Etnik azınlıklar
- Dinsel veya dilsel azınlıklar
- Lgbti bireyler
- Zararlı geleneksel pratiklere maruz kalanlar (erken yaşta evlilik gibi)
- Zararlı çalışma ortamlarında çalıştırılanlar
- Göçmen, mülteci, yerinden edilmiş veya çocuk ticaretine maruz kalmış olanlar
- Daha evvel şiddete maruz kalmış olanlar
- Evde ve toplum içinde şiddeti deneyimlemiş ve şiddete tanıklık etmiş olanlar
- Kentlerde yaşayan düşük sosyo-ekonomik statüye sahip çocuklar
- Afet riski olan veya toksik çevrelerde yaşayanlar
- HIV/AIDS bulaşmış olan çocuklar
- Yetersiz beslenenler

- Kendileri de bakım veren çocuklar
- Ebeveyni 18 yaş altında olan çocuklar, vb.

Söz konusu bu risk faktörleri ülkemizde de geçerli olabilir ancak bundan daha önemlisi ülkemizde spesifik olarak mevcut bulunan risk faktörlerinin belirlenmesidir.

Risk faktörlerinin belirlenmesi aşağıdaki türden birtakım stratejilerin de üretilmesini kolaylaştıracaktır:

- Ailenin, bakım verenlerin ve ebeveynlerin desteklenmesi
- Riskler karşısında çocukların güçlendirilmesi
- Şiddet ve ayrımcılığı meşrulaştıran ve/veya teşvik eden tutumların ve toplumsal normların belirlenmesi ve bu konularda politik bilincin inşası
- Çocuklar için destekleyici hizmetlerin sağlanması
- Çocukları daha iyi koruyacak ve çocuklar için güvenli ortamları inşa etmeye yardımcı olacak mevzuatın oluşturulması
- Veri toplama ve analiz etme ve araştırma faaliyetlerinin bilimsel ve sistematik temellerde inşa edilmesi
- Ulusal ve yerel düzeyde çocuğa karşı şiddetin önlenmesi konusunda duyarlılığın ve adanmışlığın ve böylece eyleme geçme iradesinin tesis edilmesi
- Önleyici çalışmalara öncelik verilmesi
- Çocuklarla çalışan bütün tarafların kapasitesinin artırılması
- İyileşme ve rehabilitasyon çalışmalarının desteklenmesi
- Çocuk dostu ve erişilebilir raporlama sistemlerinin oluşturulması

Sonuç olarak, Türkiye'de çocuğa karşı şiddet konusunda daha sağlıklı ve sistemli veriler toplayabilmek için şu hususlara dikkat etmekte fayda vardır:

- Çocuğa karşı şiddet tüm toplumlarda ve toplumsal sınıflarda yaygın bir sorundur. Bununla birlikte bu sorunla mücadele edebilmenin ön koşulu raporlamadır. Sivil toplum kuruluşlarının raporlama kapasitesi geliştirilmelidir.

- Güvenilir veri olmaksızın çocuğa karşı şiddetle mücadele imkânı yoktur. Bu nedenle sadece yaygın veriye değil, aynı zamanda nitelikli ve güvenilir veriye de ihtiyaç vardır.
- Kamu üzerinde veri toplama, araştırma faaliyetlerini destekleme ve geniş kapsamlı tarama çalışmaları yapma konusunda baskı oluşturulmalıdır.
- Kamunun çocuğa karşı şiddetin her türüne dair veri toplaması sağlanmalıdır.
- Şiddetin nedenleri, sonuçları, yaygınlığı ve sıklığı hakkında veriler toplanmalıdır.
- Mevcut politika ve uygulamaların etkililiğini ölçmeye dönük araştırmalar teşvik edilmelidir.
- Çocuğa karşı şiddetin yeterince raporlanmaması hakkında da çalışmalar yapılmalıdır.
- Tüm sosyal kurum ve kuruluşların, kolluk gücünün, sağlık bakım kurum ve kuruluşlarının vb. sistemli ve karşılaştırılabilir veriler toplama konusunda alışkanlıklar kazanması sağlanmalıdır.
- Evreni geniş tarama çalışmaları yapılmalı ve daha sonra bu çalışmaların veri setleri kullanılarak uzun erimli gelişmeyi izlemeye dönük yeni çalışmalar planmalıdır.
- Sağlıklı veri toplayabilmenin ön koşulu haklar konusunda farkındalığın artmasıdır. Bu nedenle toplumda yaygın bir hak bilincinin oluşmasına dönük çabalar öncelenmelidir.
- Kamu kurumlarında yönetim-bilişim sistemlerinin geliştirilmesi ve ihbarlar ve vaka takibi gibi süreçlerin dijitalize edilmesi çalışmaları desteklenmelidir.
- Kamunun verilere erişimi kısıtlamasının yanı sıra yapılacak araştırmaların izin süreçlerinde de son dönemde kolaylaştırıcı olmadığı ortadadır. Araştırma izinleri konusunda kamu üzerinde baskı oluşturulmalıdır.
- Sivil toplum-kamu-akademi iş birliği teşvik edilmelidir.
- İzleme ve değerlendirme konularının önemini kavramaya dönük çalışmalar desteklenmelidir.
- Bildirim yükümlülüğü konusunda bilinç artırıcı çalışmalar desteklenmelidir.

- Ailelere ve çocuklara ihmal ve istismar konularında eğitimler yaygınlaştırılmalıdır.
- Çocuklara hakları konusunda eğitimler verilmeli ve başvuru mekanizmaları hakkında çocuklar bilgilendirilmelidir.
- Çocuk katılımını kolaylaştırıcı mekanizmalar yaygınlaştırılmalıdır.

Yararlanılan Kaynaklar

Sivil Toplum Kuruluşlarının Hazırladığı Raporlar

2015

- MEB ve STK İş birliği (2015) Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Teknik Destek Projesi Revize Erken Uyarı Uygulamaları Kitapçığı.
- MEB ve STK İş birliği (2015) Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Teknik Destek Projesi Akademik ve Akademik Olmayan Personelin Farkındalık Eğitimi Programı.
- MEB ve STK İş birliği (2015) Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Teknik Destek Projesi Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi Strateji ve Eylem Planı.
- Çocuklara karşı Ticari Cinsel Sömürü ile Mücadele Ağı (2015) Turizm ve Seyahatte Çocukların Ticari Cinsel Sömürüsü Türkiye Raporu.

2016

- Çocuk Vakfı (2016) Çocuğun Cinsel İstismarı – Ceza Kanunu Maddesi – Raporu.
- İMDAT ve ASUMA (2016) Çocuk İstismarına Yönelik Rapor.
- Nirengi (2016) Durum Analizi Raporu.
- Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği (2016) Engelli Bireylere Yönelik Fiziksel-Cinsel Şiddet, İstismar ve Kötü Muamele Olayları İzleme Raporu.
- Nirengi (2016) Çok Geç Olmadan Çocuk İstismarına Dur De! Çalıştay Raporu.
- UNICEF (2016) Köklerinden Koparılanlar. Mülteci ve Göçmen Çocukların Maruz Kaldığı Giderek Büyüyen Kriz.

2017

- Koruyucu Aile, Evlat Edindirme Derneği (2017) Refakatsiz Sığınmacı Çocuklar Çalıştayı Sonuç Raporu.
- AÇEV (2017) Türkiye’de 0-6 Yaş Çocuğun Durumu Bilgi Notu.
- Kocaeli Barosu ve Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği (2017) Çocuğun Cinsel İstismarı Suçu ve Bu Suçun Yargılanması ile Çocuk Koruma Sistemine İlişkin Değişiklik Önerileri.
- Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği (2017) Gençlerin Toplumsal Cinsiyet ve Flört Şiddeti Algılarına Yönelik Araştırma Raporu.

2018

- SGDD (2018) Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadın ve Kız Çocukların İhtiyaç Analizi.
- İMDAT ve ASUMA (2018) Türkiye’de Çocuk İstismarı Raporu-2.
- Eğitim Reformu Girişimi (2018) Eğitim İzleme Raporu. Eğitim Ortamları.

- Eğitim-Sen (2018) Faaliyet Raporu
- Hayat Sende Derneği (2018) Faaliyet Raporu
- Hrant Dink Vakfı (2018) Türkiye Yazılı Basınında Çocukların Temsili.
- İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şubesi (2018) Çocuk Hakları İhlalleri Raporu.
- İHH ve İnsamer (2018) 2018 Dünyanın Çocuk Karnesi.
- Nirengi (2018) Çok Geç Olmadan İstanbul! Paydaş Analizi ve Politika Raporu.

Üniversitelerin Lisansüstü Programlarında Hazırlanmış Tezler

2015

- Didem POLAT KÜLCÜ (2015) Çocuklarda Akran Zorbalığı ve Benlik Saygısının İncelenmesi. Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı.
- Dilek ÖZGÜL (2015) Öğrencilerin Cinsel İstismara Uğrama Durumunda İlk ve Ortaokullarda Çalışan Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin Tutum ve Davranışları. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güney NAİR (2015) Gençlik Şiddetinin Toplumsal Nedenleri (Sivas Merkez İlçe Örneği). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı.
- Semiha ÇAKIR (2015) 4-6 Yaş Aralığındaki Çocuklara Mahremiyet Eğitimi Verilmesinde Din Eğitiminin Rolü (Sivas Örneği). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı.
- Yasemin DAVARCI (2015) Aile İçinde Çocuğa Yönelik Şiddetin Dindarlıkla İlişkisi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

2016

- Nilüfer KOÇTÜRK (2016) Tekrarlanan Cinsel İstismara Maruz Kalan Ergenlerin Bireysel ve Ailesel Risk Faktörleri. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı.

2017

- Aynur İSMAYİLOVA (2017) Ailelerin, Hekimlerin, Tıp Fakültesi Öğrencilerinin ve Hemşirelerin Çocuklara Yönelik Disiplin Yaklaşımları. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı
- Berna Çalgı DEVECİ (2017) Annelerin Çocuklarına Yönelik İhmal ve İstismar Davranışı: İstanbul Gaziosmanpaşa Taksim Eğitim ve Araştırma Hastanesi Örneği. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
- Ersin EREN (2017) Dini Tutum-Çocuklara Yönelik Şiddet Nedenleri İlişkisi (Isparta Örneği). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

2018

- Ayşenur GÜLDESTE (2018) Çocuklarda Cinsel İstismar (Gazete Haberleri Üzerinden Sosyolojik Bir Bakış). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Duygu ÇELEBİ (2018) Kadın Konukevine Müracaat Eden Kadınların Çocuklarına Aktarılan Şiddetin Araştırılması ve Bu Şiddetin Kadınların Eşlerindeki Alkol Madde Kullanımı ile İlişkisinin İncelenmesi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Madde Bağımlılığı Anabilim Dalı.
- Esra UYAR (2018) Edirne İl Merkezindeki Aile Sağlığı Merkezlerinde Görevli Sağlık Çalışanlarının Aile İçi Şiddet Hakkında Bilgi, Tutum ve Davranışları. Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı.
- Esra YETER BEDİR (2018) Okul Öncesi Öğretmenlerinin Duygusal İhmal ve İstismar Konusundaki Bilgi ve Farkındalıklarının İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı.
- Hakan KEÇE (2018) Çocuk Destek Merkezlerinde Yaşayan Cinsel İstismar Mağduru Kız Çocuklarının Sosyal Kaygı Düzeyleri. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
- Nil ATEŞOĞLU (2018) İlkokul Çocuklarına Yönelik İhmal ve İstismarı Önleme: Bir Anababa Eğitim Programının Değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı.
- Nurcan ERCAN (2018) 4-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin İstismar Farkındalıkları (Diyarbakır Örneği). Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı.
- Pinar ÖZDEMİR (2018) Ensest Mağduru Çocukların Adli Dosyalarının Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla İncelenmesi ve Müdahale Modelinin Geliştirilmesi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
- Zeynep ATA (2018) Suça Sürüklenmiş Çocuklarda Aile Faktörünün Etkisi. Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

Diğer Kaynaklar

- Adalet Bakanlığı (2019). Adli İstatistikler 2018.
- Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Dairesi (2019). <http://www.magdur.adalet.gov.tr>. Son Erişim: 6.4.2020
- Akbaş, E. (2019). Türk Yazılı Basınında Suriyeli Sığınmacı Çocuklar. Çocuk ve Medeniyet Dergisi, 4(8).
- Akkuş İlgezdi, Gamze (2018). Türkiye'nin Kayıp Çocukları Raporu, CHP.
- Atasü Topçuoğlu, R. (2019). Türkiye'de Göçmen Çocukların Katılım Hakkı. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 8(1), 408-430.
- Aykut, N. ve Çalık Var, E. (2019). Geçici Koruma Altında Yaşayan Suriyeli Çocuk İşçiler. Journal of International Social Research, 12(63).
- Balcı, E. (2019). Yetiştirme Yurtlarında Kalan Ergenlerin Saldırganlık ve Öfke

- Düzeleleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilgin, Ö. ve Yetimoğlu, E. N. (2018). Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimleri: Birime Teslim Edilen Çocuklara İlişkin Bir Araştırma. Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 2(1), 25-50.
 - Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (2019) Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 30. Yılında Türkiye'de Çocuk Mahpus Olmak Raporu. İstanbul.
 - Çetin, K. ve Altınar, H. (2019). Cinsel İstismara Uğramış Çocukların Sosyodemografik Değerlendirilmesi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(2), 135-147.
 - Çocuk Vakfı (2006). Türkiye'nin Çocuk Karnesi. İstanbul.
 - Dinç, E. S. (2020). Sosyal Medya Ortamlarında Siber Zorbalık: Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Deneyimlerinin İncelenmesi. Yeni Medya Elektronik Dergisi, 4(1), 24-39.
 - DQ Enstitüsü (2020) <https://www.dqinstitute.org/child-online-safety-index/>. Son Erişim: 6.4.2020
 - Eğitim Gözlemevi (2019) Öğrenciler ve Eğitime Erişim Eğitim İzleme Raporu 2019. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi
 - Erkan, Z. (2019). Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde Şiddet Eğilimleri ve Öğrencileri Şiddete Yönlendiren Çevre Faktörleri. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
 - Erükçü Akbaş, Gamze (2020). Baba Anneyi Öldürdüğünde. İstanbul: Doğan Kitap
 - Erükçü, G. ve Akbaş, E. (2013). Mağdur Çocuklarla Adli Mülakat Teknikleri. Toplum ve Sosyal Hizmet, 24(1), 199-208.
 - Erükçü, G., & Akbaş, E. (2012). Türkiye'de Çocuk Mahkemeleri Uygulamalarına Eleştirel Bir Bakış. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 1(3), 135-153.
 - Erükçü Akbaş, G. ve Karataş, K. (2020). Kadın Cinayetleri Sonrası Geride Kalan Çocuklar ve Bakımveren Kardeşlerin Baş Etme Stratejileri. Toplum ve Sosyal Hizmet, 31(1), 152-173.
 - Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2019) <https://www.goc.gov.tr>. Son Erişim: 6.4.2020
 - Gül, S. S., Türkmen, E. ve Nizam, Ö. K. (2019). Türkiye'de Emeğin En Savunmasız Hali: Şanlıurfa'da Suriyeli Mülteci Çocuk İşçi Olmak. Çalışma ve Toplum, 61(2).
 - Güngör, G. (2019). Mesleki ve teknik ortaöğretimde okul terkinin nedenleri ve çözüm önerileri: Bütüncül bir program önerisi. Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
 - Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2019). 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve TÜBİTAK, Ankara.
 - İleri Haber Haber Sitesi (2020) <https://ilerihaber.org/icerik/bakan-selcuktan-lgs-aciklamasi-112612.html>. Son Erişim: 07.5.2020
 - Jernbro, C. ve Jonson, S. (2016). Violence against Children in Sweden 2016. A

- National Survey, The Children's Welfare Foundation. İsveç.
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (2020) <http://kadincinayetlerinidurduracagiz.net>. 5.3.2020
 - Korkmaz, B. C. (2019). Korunmaya Muhtaç Çocukların Kaldıkları Kurumlara İlişkin Memnuniyet Düzeyleri İle Yaşam Doyum Düzeyleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
 - Leming, L.M. ve R. L. Fitz (2005). Protecting Children on the Margins: Social Justice and Community Building. Children's Human Rights (ed. Ensalaco, M. ve Majka, L.C.), New York: Rowman and Littlefield Publishers, INC.
 - Önder, M.S. ve İnak, A. (2018) Geçmişte Kurum Bakım Hizmeti Alanların Şiddet Görme Durumları ve Bakım Hizmeti Algıları: Bingöl Örneği. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(15).
 - ÖzelAytekin, N. (2019). Yetiştirme Yurtlarında ve Ailesi Yanında Büyüyen Yetişkinlerin Psikolojik İyilik Halinin Demografik Özellikler ve Öğrenilmiş Güçlülük Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
 - RTÜK (2020) "Çocukların Yeni Medya Kullanımı ve Siber Zorbalık Araştırması" <https://www.rtuk.gov.tr/haberler/3787/8175/dikkat-cekken-arastirmanin-sonuclari-aciklandi.html>. Son Erişim: 5.04.2020
 - Taşar, H. H. (2019). Eğitimde Şiddet ve Şiddeti Azaltma. Erciyes İletişim Dergisi, 6 (2), 899-912.
 - Tatlıcıoğlu, O. (2019). Suriyeli Çocukların İyi Olma Hallerinin İncelenmesi: Altındağ Örneği. Doktora Tezi, Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
 - TC Milli Eğitim Bakanlığı (2020). "İdari Faaliyet Raporu 2019". Ankara.
 - TEDMEM (2020). "Bir Bakışta Eğitim" <https://tedmem.org/download/bir-bakista-egitim-2019?wpdmdl=3129&refresh=5e8660525268d1585864786>. Son Erişim: 6.4.2020
 - TEDMEM. (2019). 2018 Eğitim Değerlendirme Raporu (TEDMEM Değerlendirme Dizisi 5). Ankara: Türk Eğitim Derneği.
 - TOÇEV (2019). Türkiye'deki Risk Altındaki Çocuklar Raporu.
 - TÜİK (2020) Güvenlik Birimlerine Gelen veya Getirilen Çocuklar İstatistikleri. <http://www.tuik.gov.tr/Start.do>. Son Erişim: 6.4.2020
 - TÜİK (2020). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri. <http://www.tuik.gov.tr/Start.do>. Son Erişim: 6.4.2020
 - TÜİK (2020). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri. <http://www.tuik.gov.tr/Start.do>. Son Erişim: 6.4.2020
 - TÜİK (2020). Sağlık İstatistikleri. <http://www.tuik.gov.tr/Start.do>. Son Erişim: 6.4.2020
 - TÜİK (2020). Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri. <http://www.tuik.gov.tr/Start.do>. Son Erişim: 6.4.2020
 - UNICEF (2005). Violence against Children in Europe. A Preliminary Review of

Research. Unicef Innocenti Research Center.

- UNICEF (2014a). Measuring Violence against Children. Inventory and Assessment of Quantitative Studies. Unicef Innocenti Research Center.
- UNICEF (2014b). Hidden in Plain Sight. A Statistical Analysis of Violence against Children. Unicef Innocenti Research Center.
- UNICEF (2019) <https://www.unicef.org/turkey/basin-bultenleri/unicef-anketi-30-ulkedeki-genclerin-ucte-birinden-fazlası-çevrimiçi-zorbalık>. Son Erişim: 6.4.2020

